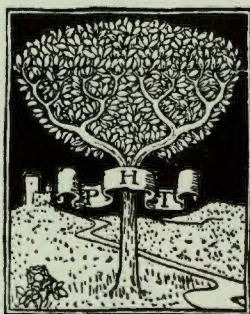

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

1958

ÅRGÅNG 56 · HÄFTE 4

INNEHÅLL.

Sid.

Arkivarie GUNNAR HELLSTRÖM, Sigtuna:

Sigtunaborgmästaren och riksdagsmannen Johan Sundblad. Några biografiska
uppgifter . . . . . 149—155

Kyrkoherde MAGNUS COLLMAR, Rönninge:

Gravstenars falska vittnesbörd . . . . . 156—157

Recensioner (se bifogat årsregister) . . . . . 158—209

Rättelse till A. Filip Liljeholm: Till frågan om Sparre av Tofta - och Ulvätter-
nas äldre historia 209

Meddelande angående Personhistoriska samfundet 209

Förkortningslista 210

Personregister . . . . . 211—224

Sigtunaborgmästaren och riksdagsmannen Johan Sundblad.

Några biografiska uppgifter.

Av **Gunnar Hellström.**

Till den senare frihetstidens mest osympatiska partikoryfээр hör borgmästaren i Sigtuna Johan Sundblad, som var ledamot av borgarståndet vid riksdagarna 1760—62, 1765—66, 1769—70 och 1771—72. Han anslöt sig först till hattarna men övergick så småningom till mössorna. Han är bl. a. känd för sitt deltagande i debatten om den s. k. säkerhetsakten 1769.¹ Som det påpekats i den personhistoriska litteraturen äro hans enskilda levnadsförhållanden relativt okända, varför några uppgifter om dem kunna vara av intresse.²

Sundblad var son till handlanden i Askersund Anders Andersson Sundblad, som, efter att en del år ha varit rådman, under åren 1743—51 var borgmästare i nämnda stad. Han var född i dennes andra gifte, men när han var född har icke varit känt. Modern hette Hedvig Christina Giring och efter hennes död 1734 gifte sig fadern för tredje gången.

Flera forskare ha sökt fastställa Johan Sundblads födelsedag, men förgäves. Millqvist, Svenska riksdagens borgarstånd 1719—1866,³ uppger honom född omkring 1728. I en not anger Millqvist att »de minutiösa åldersbeteckningarna i Sigtuna förs. dödbok peka på 1730 12/10, men den särskildt hvad Askersundsläkter angår, väl initierade forskaren, kyrkoh. H. Södersteen, har anfört goda grunder för den här angifna siffran». Vad slags grunder Södersteen

¹ Om Sundblad se bl. a. C. G. Malmström, Sveriges politiska historia från konung Karl XII:s död till statshvälfningen 1772 (2 uppl., 1—6, 1893—1901, personregister i bd 6); P.-E. Brolin, Hattar och mössor i borgarståndet 1760—1766 (1953, personregister). G. Kjellin, Anders Schönberg (1952, personregister); C. T. Odhner, Sveriges politiska historia under konug Gustaf III:s regering, 1 (1885), s. 80, 107, 136, 138, 541; R. F. Hochschild, Memoarer, 1 (1908), s. 13; Sigrid Leijonhufvud, Carl Gustaf Tessin och hans Åkerökrets, 2 (1933, personregister); L. Stavenow, Om riksrådsvalen under frihetstiden (1890), s. 98, 140; E. Kleberg, Borgarståndets inre organisation intill 1809 (1929, personregister); P. J. Edler, Om börd och befördran under frihetstiden (1915), s. XIII, 61 (+ not), 97, III, 113, 169, 177 f., 180—183, 194, 196, 200, 205—207, 233, 234 (not), 241.

² Jfr Biographiskt lexicon, 16, s. 201 ff. (1848). Artikeln är författad av J. G. Wahlström.

³ Stockholm, 1911. Skrifter utgifna af Personhistoriska Samfundet 5.

anfört är okänt, men årtalet är felaktigt liksom i dödboken anförda datum. Åldersuppgifter i dödböcker måste alltid tagas med en viss kritik, då de ofta visat sig vara felaktiga. Sigtuna husförhörs-längd 1772—74⁴ uppger födelseåret 1733 och Askersund som födelseort.⁵ Upsala universitets studentmatrikel har årtalet 1732, Lagerholm, Södermanland-Närkes nation, anser honom född 1728. Innet av dessa årtal är det rätta.

Anders Sundblad gifte sig i Stockholm, Riddarholmen, 1728 13/8 med Hedvig Christina Giring, dotter till handelsmannen Nils Giring och hans hustru Christina Reef.⁶ I detta Anders Sundblads andra äktenskap föddes i Askersund 1729 19/6 sonen Anders och 1730 3/12 sonen Carl Adolf. Johan kan alltså ha varit född tidigast i slutet av 1731 och tydligen på annan ort emedan han ej kunnat påträffas född i Askersund.

Borgmästare Anders Sundblads far, rådmannen i Askersund Anders Abrahamsson, som var riksdagsman vid riksdagen 1720, var en herre, som låg i stora affärer och som blev en förmögen man. Han placerade sin förmögenhet bl. a. i fastigheter i Stockholm. Först förvärvade han huset Köpmantorget 2, kvarteret Pegasus N:o 1, och bredvidliggande hus vid Norra Köpmanbrinken, vilka han inköpte 1718 8/9. Några år senare, 1726 11/7, köpte han huset Västerlånggatan 67, kvarteret Latona N:o 5, och slutligen 1731 13/3 huset Brunnsgränd 5, kvarteret Bacchus N:o 4. Han besökte ofta Stockholm och avled där 1732 28/11⁷ i sitt hus vid Köpmantorget. Dödsfallet är bokfört i Nikolai 30/11, tydligen den dag det blivit anmält till församlingens klockare. Bouppteckningen i Stockholm upptar endast fastigheterna, sitt hem hade han i Askersund. Anders Abrahamssons dotter Catharina var gift med järnkrämare i Stockholm Olof Bergström och paret Bergström bodde i huset vid Köpmantorget, till vilket jämte det bredvidliggande de blevo ägare efter hennes faders frånfälle.

Både Anders Sundblad och hans hustru hade således nära anförvanter i Stockholm varför sonen Johan kunde tänkas vara född vid något deras besök hos släkten där. En genomgång av Nikolai och Riddarholmens församlingars födelse- och dopböcker åren 1731—32 gav dock negativt resultat. En svägerska till Anders Sundblad, Brita Giring, var emellertid gift med komministern, sedermera kyr-

⁴ Sigtuna kyrkoarkiv Af: 2 a. Husförhörslängd 1754—71 saknas.

⁵ Johan Sundblad återfinnes ej i Askersunds stadsförsamlings födelse- och dopbok.

⁶ Enligt bouppteckning i Stockholm 1735 II: 99 efter Hedvig Christina Girings mormor.

⁷ Bouppteckning i Stockholm 1735 I: 142.

koherden i Skeppsholmen Eric Giers, varför Johan Sundblad kunde tänkas vara döpt i denna församling. Denna förmodan visade sig vara riktig. I Skeppsholmen döptes 1731 23/12 »Handelsman från Askersundh Hr. Sundblads lilla Son och nämdes Johannes». Namnet Sundblad är visserligen skrivet å rasur, men med samma hand som den övriga notisen, och då bland faddrarna återfinnas H. Nils Gering och Mad. Brita Giers är det intet tvivel att denne Johannes är identisk med borgmästaren i Sigtuna. Dopen skedde ju vid denna tid någon dag kort efter födelsen eller t. o. m. samma dag. Johan Sundblad var alltså född i Stockholm kort före 23 december 1731.

Uppgiften i Biographiskt lexicon att Johan Sundblad var född fattig är uppenbart felaktig. Någon bouppteckning efter modern finnes ej bevarad, men i Stockholm gjordes 1734 2/4 värdering av Anders Sundblads därvarande fastigheter i och för bouppteckning, som skulle ske i Askersund. Han ägde då den efter fadern ärvda fastigheten vid Brunnsgränd samt en fastighet å Södermalm mellan Glasbruksgatan och sjön, i vilken senare hans barns i första giftet modernearv var innestående. Då han ju senare blev borgmästare i sin hemstad och tillika var dess riksdagsman 1742—43 synes han ha varit i goda ekonomiska omständigheter. Han avled 1752 25/8 och hade då häradshövdingens titel. Någon säker visshet om hans förmögenhetsförhållanden kan ej vinnas emedan bouppteckningar i Askersund ej finnes bevarade före 1764, men säkerligen kom den blivande Sigtunaborgmästaren från ett välbärgat hem.

Johan Sundblad blev student i Uppsala 1751 11/6 och tillhörde Nerikes nation. Han är antecknad såsom närvarande där senast vårterminen 1752. Sundblad disputerade 3 oktober 1752 å en avhandling *De Probationibus per Instrumente* under presidium av professor J. E. Fick och lät samma år trycka avhandlingen hos Laur. Magn. Höjer i Uppsala. I denna avhandling tackar han bl. a. »Kongl. Maj:ts Tro-Tienare och Häradshöfdinge, wälborne Herr Carl Casper Gyllenbååt» under vilkens handledning han fått »lära och se, huru lagen bör lämpas til förekommande mål».⁸

Sedan Sundblad lämnat universitetet inskrevs han som e. o. notarie i Svea Hofrätt och fick 1755 vice häradshövdingens titel. När borgmästaren i Sigtuna Eric Kijhlman 23 februari 1759 utnämns

⁸ Enligt tidens sed torde avhandlingen vara författad av preses. Själv författade Sundblad en skrift, omtalad i annons i Inrikes Tidningar 10 februari 1772: »Project til Instruction för Justitiæ-Canzleren och Håf-Rätts-Advocats-Fiscals-Syslornes förwandlande til Procanzlerer.»

till borgmästare i Köping⁹ blev Johan Sundblad 26 februari 1759 av Svea Hovrätt förordnad till vice borgmästare i Sigtuna och intog 19 mars sitt säte i rådhusrätten efter »et kort och till detta tillfälle lämpeligt tal».

Den lediga borgmästaretjänsten i Sigtuna söktes av fjorton personer, bland dem Sundblad, vice häradshöfdingen Anders Engvall Göransson och rådmannen i Sigtuna, handlanden Carl Gustav Biörkman. Vid valet 21 april 1759 blev Sundblad vald, men valet överklagades av Engvall, dock utan resultat, ty Sundblad blev utnämnd 20 augusti. Biörkman synes ej ha varit belåten med valets utgång, ty han hade redan 23 juni begärt sitt avsked från rådmansbefattningen. Han hugnades på hösten med att tilldelas borgmästares namn, men kom dock aldrig att vikariera för Sundblad under dennes ledigheter för att bevista riksdagarna. Vice borgmästare var då stadsfiskalen Matts Unander.

Redan under sitt första år i Sigtuna började Sundblad förvärva fastigheter där. Sommaren 1760 lyckades han av staden förvärva den s. k. Aludden med en vidliggande strandremsa och det utanför udden belägna Horkarlsgrundet, numera Horkarlsholmen.¹⁰ Magistraten och borgerskapet fattade 1760 25/8 beslut att borgmästaren finge förvärva området för 24 d. kpmt. Visserligen var tomtmarken billig i den avkrok av världen som Sigtuna då var, men köpesumman är dock förvånansvärt låg och motsvarar knappt vad en timmergesäll i Stockholm hade i veckoförtjänst.¹¹ Köpebrev utfärdades samma dag och fasta beviljades 1761 16/3.

På Aludden uppförde Sundblad en större byggnad, där han bosatte sig, och genom inköp av diverse åkerjord skapade han inom Sigtunas hank och stör en lantgård, som ännu till stor del består och äges av Sigtunastiftelsen, som på dess mark uppfört sina byggnader.

Även på andra håll i Sigtuna förvärvade Sundblad fastigheter. En del sålde han under sin livstid, andra voro vid hans frånfälle i hans ägo. Bland dessa märkes Broholmen, på vilken Sigtuna stad i våra dagar sökt göra anspråk gällande, då man saknat kändedom om att staden en gång sålt den. Denna holme förmådde han magistraten att avyttra till honom för 20 d. kpmt. Beslut härom fatta-

⁹ Ej på hösten 1758 som Sven Ulric Palme uppger i sin utgåva av Borgmästare Eric Kyhlmans (sic) berättelse om sin tjänstetid i Sigtuna (1937). Han hette för övrigt ej Kyhlman utan Kijhlman, namnet skrivs ofta Kihlman i Sigtuna rådhusrätts renov. protokoll (Millqvist, a. a., har formen Kihlman).

¹⁰ Kallas numera oftast Kärleksholmen.

¹¹ Se E. Söderlund, Stocholms hantverkarklass 1720—1772 (1940), s. 273.

des 1763 15/8 med motivering att det ej vore att förvänta att den bebyggdes så länge den var gemensam egendom. Så vitt känt är uppförde ej heller Sundblad någon byggnad där.

Efter statsvälningen 1772 hade Johan Sundblad ej längre någon anledning att i offentligt uppdrag vistas i Stockholm men synes dock ha uppehållit sig där långa perioder. Detta väckte en viss uppmärksamhet vilket framgår av följande insändare i Dagligt Allehanda 28 januari 1773: »Frågas wördsammelingen om Borgmästare-Sysslan i Sigtuna är vacant efter Herr Borgmästaren där i staden är mästadelen wistande i Stockholm; icke heller är jag underättad om Sigtuna Magistrat är hitflyttad för at hålla sina sammankomster här för Präsidis beqwämlighet skul. Jag tycker oförripel. at sedan Riksdagen är lyckligen slutad, så borde wäl hwar Ämbetsman återtaga sin Station och därwid förblifwa, så wida han ej inlagt om afsked, hwilket jag just åstundar weta, efter jag är tjänst-sökande. Den 24 Januari 1773.»

Under en vistelse i Stockholm drabbades Johan Sundblad av döden. Han avled i Klara den 30 juli 1774 i en ålder av 43 år och begravs där den 1 augusti. Dödsorsaken uppges vara slag. Dödsfallet är även bokfört i Sigtuna i vars dödbok hans ålder säges vara 43 år, 9 månader och 17 dagar, d. v. s. han skulle ha varit född den 12 oktober 1730, vilket ju som ovan nämnts, är omöjligt.

Biographiskt lexicon uppgiver att Johan Sundblad efterlämnade en förmögenhet av 1 170 000 d. kpmt och återopar som källa Altonaische Mercurius 8 december 1774. Uppgiften kan ej kontrolleras, ty någon bouppteckning efter Sundblad finnes ej bevarad och har kanske aldrig upprättats. I den bouppteckning, som 16 mars 1801 gjordes över hans änkas egendom i Stockholm, uppgives att hon enligt makarnas inbördes testamente av 1 augusti 1768 fått utan arvskifte förbliva uti orubbad besittning och fri förvaltning av hela gemensamma boet. Detta testamente hade 10 september 1774 uppvisats hos Sigtuna rådhusrätt. Renskrivna protokoll för 1774 efter 18 juli saknas både i Sigtuna stadsarkiv och i renovationerna i Svea Hovrätt. I stadsarkivet serien AI: 1 (domböcker), som utgöres av en bunt protokoll för spridda år 1682—1779, finnes däremot ett konceptprotokoll för 1774 10/9, som givetvis hade sin rätta plats i serien A IV, Memorial- och konceptprotokoll. I detta konceptprotokoll omnämnes att änkan Sundblad inlämnat testamente och meningen har varit att protokollintaga testamentet in extenso. Detta har aldrig blivit gjort utan detta parti i protokollet är streckat. Någon kännedom om testamentets innehåll har därför ej kunnat vinnas.

Det är emellertid tydligt, att Sundblad efterlämnat en betydande förmögenhet, emedan hans änka utan att sälja sina fastigheter i Sigtuna kunde inköpa dels ett stort stenhus i Stockholm, dels säteriet Nybyholm i Enköpings-Näs, där hon bosatte sig. Huset i Stockholm, kvarteret Elefanten N:o 4 i hörnet av Drottninggatan och Stora Vattugatan med adressnummer Drottninggatan 47, inköpte hon redan 12 oktober 1774 för 280 000 d. kpmt av greve Jacob Johan Gyllenborg och Nybyholm köpte hon 5 mars 1776 för 160 438 d. kpmt av greve Thord Bernhard Bonde till Björnö. Även om Sundblad haft något ärvt kapital är det tydligt att han genom partibelöningar och mutor skapat en stor förmögenhet, ty borgmästarlönen uppgick endast till 100 d. smt årligen.

Sina fastigheter i Sigtuna, Aludden med tillhörande åkerjord, Broholmen, krogen Ropsten och en fastighet vid Stora torget sålde änkan Sundblad först 12 mars 1794. Köpare var den bekante överdirektören Carl August Grewesmöhlen och köpesumman var 3 000 rdr specie i hela svenska riksdalrar och en äreskänk av 100 rdr i riksgäldssedlar. Huset vid Drottninggatan i Stockholm och Nybyholm voro fortfarande i hennes ägo vid hennes frånfälle 1801.

Efter lysning i Sigtuna vigdes Johan Sundblad i Ladugårdslands församling i Stockholm 29 oktober 1767 vid Lovisa Bidenia Renhorn, döpt i Jakob i Stockholm 1739 13/11, dotter av borgmästaren i Helsingfors, sist i Arboga Olof Bidenius Renhorn († 1764 24/7) och hans hustru Maria Christina Welamsen eller Wilhelmi (begr. 1775 31/12). Vigsselförrättare var kyrkoherden i Ladugårdslandet Johan Stenbeck. Sundblad var vid denna tid ännu medlem av hattpartiet, vilket förklarar valet av vigsselförrättare, ty Stenbeck tillhörde hattpartiets främste inom prästeståndet. Som lysningen ägde rum i Sigtuna torde Lovisa Renhorn efter faderns död ha varit bosatt där, men förhållandet här ej kunnat utredas emedan husförhörslängden för denna tid saknas.

I Sundblads äktenskap föddes i Sigtuna fyra barn: Christina Lovisa, född 1768 24/8, Johan Carl, född 1770 30/7 och † 1770 29/9, Ulrica Sophia, född 1772 4/6 och Hedvig Charlotta, född 1773 4/9. Enligt annons i Dagligt Allehanda avled änkefru Sundblad i Stockholm 1801 16/2, där hon vintertiden var bosatt. Dödsfallet är bokfört både i Klara, där hon avled, och i Enköpings-Näs, där hon var skriven. Hon blev liksom mannen begravd i Klara.

Äldsta dottern, Christina Lovisa, gifte sig 1801 25/10 å Malmsjö säteri i Grödinge med löjtnanten vid artilleriet Adolph Crusebjörn efter lysning i Enköpings-Näs, där även vigseln är bokförd.

Deras sonson var den kände landshövdingen och krigsministern Jesper Crusebjörn. Löjtnant Crusebjörn och hans hustru blevo ägare till huset vid Drottninggatan, men efter hans död 1817 1/10 blev konkurs och sysslomännen sålde 1819 13/1 huset till hovmarskalcken Fabian Montgomery.

Andra dottern, Ulrica Sophia, gifte sig i Stockholm 1801 5/3 med handelsmannen från Askersund Jacob Lindblad efter lysning i Enköpings-Näs, där även vigseln är bokförd. Den förrättades av dåvarande predikanten vid Borgerskapetets änkehus, sist kyrkoherden i Maria Magdalena Carl Christian Lilljenwalldh. Paret Lindblad blevo ägare till Nybyholm, som de dock sålde redan 1806 till greve Adolph Julius Cronstedt. De flyttade 1807 från Nybyholm, närmast till Västerås.

Yngsta dottern, Hedvig Charlotta avled ogift i Stockholm 1804 25/3 av lungsot och begrovs i Klara. Dödsfallet är bokfört både i Klara, där hon avled, och i Enköpings-Näs, där hon var skriven.

Gravstenars falska vittnesbörd.

Av Magnus Collmar.

I PHT 1957 påpekas i en recension av C. A. Jensens arbete om danska adliga gravstenar (s. 164 ff.), att författaren kunnat påvisa mer än en felaktig uppgift i gravstenarnas texter. Recensenten tillfogar: »Det är givet att sådant kan göra forskaren skeptisk mot gravstensuppgifter i allmänhet och inbjuder till noggrann källkritik gentemot denna monumentgrupp.» Påpekandet är alldeles riktigt, och sanningen i det skall nedan belysas med några exempel från vårt eget land.

Den i Askersunds landsförsamlings kyrka lagda gravstenen över kyrkoherde Johannes Olai Angermannus uppgiver, att mannen avled (15) sept. 1636. Kontributionslängderna till Älvsborgs lösen och andra akter visa med all önskvärd tydlighet att dödsåret var 1616.

Domprosten i Strängnäs stift och kyrkoherden i Jäder Matthias Georgii Ilsbodinus avled enligt texten på ett epitafium i Jäders kyrka den 3 mars 1641. Där borde stå 1642. Den 28 febr. nyssnämnda år skrev han sitt sista brev till Axel Oxenstierna, den 10 mars samma år rapporterade fogden Hans Jönsson hans död till rikskanslern, och den 15 aug. 1642 meddelade fogden Johan Hogg kanslern den önskan, som mästare Matts mågar hade, att till minne av den bortgångne på kyrkväggen uppsätta ett sirligt i sten hugget epitafium.

Stenen över kyrkoherdens i Stora Mellösa Birgerus Nicolai grav finnes icke längre bevarad. Enligt uppteckning av en hans efterträdare i tjänsten skulle den ha meddelat, att herr Birger »objit 1612». Han levde dock enligt tingsprotokollet från Örebro härad ännu 6 mars 1617. Samma år synes han ha gått ur tiden. I detta fall kan en spricka i stenen lätt ha föranlett felläsningen 1612 i st. f. 1617, framför allt som »2» i äldre tider gärna i sten höggs i en om »Z» erinrande gestalt.

Fil. doktor Hans Gillingstam har under vårt diskuterande av gravstenarnas opålitlighet gjort diverse viktiga påpekanden. Hans

Åkessons (Tott) dödsår uppgives i brev ha varit 1492, på gravstenen 1493. Den gemensamma gravstenen över Tord Rörriksson Bonde och hans svägerska Margareta Johansdotter (Molteke) uppger, att de avledo 1413. Av Vadstenadiariet framgår, att endast fru Margareta då dog, men Tord Rörriksson efterlevde till 1417. Katarina Stensdotter (Natt och Dag) och hennes dotter Märta Månsdotter (Örnfoot) ligga under en gravsten med året 1413, vilket dock endast kan syfta på dotterns bortgång, enär modern enligt Vadstenadiariet begrovs först 1415. Kristern Nilssons (Vasa) gravsten i Ridderholmskyrkan lät Johan III »förbättra medh någon lijten ändring af ett eller annat ordh». Av vilken karaktär denna ändring var ger Gillingstam närmare upplysning om i sin doktorsavhandling om Ätterna Oxenstierna och Vasa sid. 228—229.

Om kyrkoherden i Stora Malm Ragvaldus Erici Nycopensis skriver hans gode vän, kyrkoherden i Säby Ericus Andreae Nycopensis, att han avled 1620, Philippi Jacobi tid. På den målning av mannen, som finns i Stora Malms kyrka, uppges däremot hans dödsår vara 1624. Det är tvivel underkastat, om något av dessa år är rätt. Det rör sig väl i detta fallet inte om en gravstenstext, men mellan gravsten, epitafium och målning i sockenhelgedomen är ju steget synnerligen kort. Vi ha att göra med minnesmärken över den bortgångne på orten för hans sista viloläger.

Ytterligare exempel på nödvändigheten av kritik gentemot gravstensuppgifter och annat därmed beslätktat personhistoriskt källmaterial vore icke svårt att framleta. Med de ovannämnda korta raderna har undertecknad endast velat understryka nödvändigheten och vikten av denna kritik. Det sker med betonandet av att man har att räkna med felaktiga uppgifter, lämnade av senfödda ättlingar efter de bortgångna i samband med beställandet av gravhällarna o. a. Vidare har man att taga i beaktande leverantörernas slarv. Vem som i det ena eller andra fallet skall lastas kan väl endast i undantagsfall påvisas.

Recensioner.

Medeltida kulturhistoria.

Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, vars första band utkom 1956, går raskt framåt. Nu föreligga även band 2 (Blik — Data; 688 sp. + 16 bildsidor) och 3 (Datering — Epiphania; 720 sp. + 8 bildsidor) med tryckår 1957 och 1958.

I en utförligare recension i denna tidskrifts årgång 1956, s. 153 ff., har jag presenterat verkets bakgrund, uppläggning, inriktning och värde. De nya banden förete, som sig bör, samma karakteristika. Artiklar med rent biografisk rubrik äro sålunda även här fåtaliga. Förutom helgonen Botulf, Botvid, Brandanus, Brictiua, Brynolf Algotsson, David och Dunstan(us) observerar man den italienske skolastikern Bonaventura, vars skrifter fått betydelse i Norden som uppbyggelse-litteratur, historieskrivarna Detmar och Einar Hafliðason samt Egill Skallagrímsson. Särskilt viktiga för personhistorikern äro flera artiklar om olika slag av källor (Brev, Brevbog, Breve, Brevsamlingar, Bulla, Diarier, Diplom, Diplomatarium, Dombok, Dombrev och Dødebøger), om Bomärke och heraldiska termer (Bölja, Damaskering), om Borgarnamn, om Cistercienserordenen och Dominikanorden samt framför allt arkivrådet Ernst Nygrens korta sammanfattning av sina mångåriga Ericus-Olai-forskningar i artikeln Cronica regni Gothorum. Andra värdefulla sammanfattningar äro artiklarna Byamål, Böter, Dekan, Diakon, Domkapitel, Drakt, Drottsete, Eldvapen, Embedsintægter, Engelsk stilinnflytelse och Englandshandel; de anförda exemplen illustrera, såsom synes, min i föregående recension framförda anmärkning om den förbryllande språkblandningen.

Enstaka feltryck ha givetvis icke kunnat undvikas. Här skall endast påpekas, att arkivarien J. Liedgrens uppsats om Åbo domkyrkas kopieböcker i sp. 233 uppges vara publicerad i SHT (Svensk Historisk Tidskrift) 1948 i stället för FHT (Historisk Tidskrift för Finland) samma år.

Hans Gillingstam.

Stockholms historia före Gustav Vasa.

»Traditionen är vävd av fina trådar, om vilkas skörhet man ständigt måste vara medveten.» Så ungefär formade sig prof. Nils Ahnlunds ord, då talet en gång föll på traditionen som historisk källa. I sitt stora arbete *Stockholms historia före Gustav Vasa. Utgiven på uppdrag av Stockholms stad* (Sthlm 1953, 572 s., 8 s., 47 pl., 2 kartor; Monografier utgivna av Stockholms kommunalförvaltning) har Nils Ahnlund konsekvent tillämpat den anförda satsen. Klart kommer detta till uttryck i kapitlet »Mellan saga och historia», där han med van och varlig hand prövar traditionens trådar för att fånga verkligheten. Förhållandena före Stockholms uppkomst bli här och i det följande kapitlet, »Grundläggningens förebud», levande verklighet. Här och i arbetets fortsättning möter oss ett myller av gestalter, som åter få liv genom Ahnlunds sällsamt stora förmåga att levandegöra, att leva sig in i gångna tiders tänkesätt och att bli ett med de epoker han skildrar. Han

synes härigenom vederlägga påståendet, att ingen historiker förmår helt höja sig över tid och rum, att det finns ett samband mellan historikernas egen miljö och hans syn på det förgångna. Värdigt sin författare är detta Ahnlunds verk, hans sista tribut till Stockholms stad.

Kastalen på Stadsholmen var Stockholms föregångare och uppfördes troligen under Knut Erikssons regering. Den var avsedd att jämte den bom av hoplänkade stockar, som lagts tvärs över Norrström och från vilken Ahnlund i likhet med Johannes Messenius vill härleda namnet Stockholm, vara ett spärrfäste framför allt mot anfallande estniska vikingar, som i det slutande 1100-talet härjade i dessa områden. Det är också till denna oroliga tid man brukar hänföra de fästningslika rundkyrkorna i Solna och Bromma, som med tanke på deras läge Ahnlund hellre vill benämna »tillflyktskyrkor» än »befästningskyrkor». Ahnlund håller väl för troligt, att en viss bebyggelse kring kastalen kan ha ägt rum men bestrider, att den hade stadsmässig karaktär. Visbyannalernas uppgifter, att staden grundades 1187, samma år som Sigtuna brändes, vinner intet gehör hos Ahnlund, som anser, att ett »stadssamhälle mellan Stockholms strömmar» borde åtminstone ha lämnat oss ett namn, men icke ens Snorre Sturlasson känner till något Stockholm i den trakt han så väl var underrättad om. Visbyannalernas notis, som väl får fattas så, att Sigtunas undergång var förutsättningen för Stockholms grundläggning, är således felaktig. Sigtuna, som enligt Ahnlund härjades av estniska vikingar som hämnd för att Erik, bror till Knut Erikssons sväger kung Sverre i Norge, farit härjande fram på den estniska kusten, gick ej heller under. Det återuppfördes efter branden och i början på 1200-talet var man betänkt på att dit återflytta ärkebiskopssätet från Gamla Uppsala, och ett par decennier senare förlade dominikanorden sitt första mellan-svenska kloster till Sigtuna, som därigenom ånyo blev en av landets verkliga kulturhärdar. Andra faktorer måste ha medverkat till Sigtunas nedgång: Tälje och Östra Aros uppträdde som framgångsrika konkurrenter. Den tyska kolonisationen vid Östersjön under tiden 1150—1250 torde också ha bidragit till Sigtunas tillbakagång, samtidigt som den utgjort en av förutsättningarna för Stockholms anläggning. Det är också till 1250-talet man hänför Stockholms grundläggning, som behandlas i kapitlet »Stockholms stad bygges».

I nämnda kapitel är Birger jarl portalfiguren, som Ahnlund låter framträda i upphöjd relief. Birger jarl kommer oss här livsnära som väl aldrig tillförne och framstår som en realpolitiker av stora mått, framför allt där han uppträder och för traktatsförhandlingar med Lybeck. »Jarlens närmande till Lybeck», säger Ahnlund, »blev rikt på följder inte bara för det nya Stockholm, som han utan tvivel till stor del 'byggde' med hjälp av lybeckarna och deras vänner.» Traktaten föregicks av en Birgers kamp mot inre fiender och avslöts uppenbarligen som en följd av hans seger över dem. Vad här närmast åsyftas är folkungaupproret mot Birger 1251 under ledning av Filip Knutsson. Denne hade — tydligen med Lybecks goda minne — värvat hjälptrupper i Nordtyskland. Det var denna Filip här av uppsvenska folkungakretsens anhängare och tyska legoknektar, som Birger i grund besegrade vid Härvadsbro 1251.

Det är således först efter segern vid Härvadsbro som Birger söker förlikning med Lybeck i akt och mening att förta sina motståndare möjligheten till samarbete med Nordtyskland. Härav följer att traktaten, som tidigare

daterats till 1250 eller 1251 måste ha tillkommit efter sistnämnda år, troligen 1252.

Vidare var det för Birger av vikt att ytterligare befästa Stadsholmen för att på detta sätt skapa en fastare spärr mot inre fiender och ointetgöra deras kommunikation med utlandet.

Tillståndet i Stockholm under Engelbrektsfejden skildras i livfulla färger. Svenskarnas erövring av staden medförde väl ingen revolution i stadsstyrelsen, men genom Engelbrekts tillämpning av Stadslagens bestämmelse om den ene borgmästarens inhemska börd skedde dock en omdaning. Sålunda fick Johan Munter träda tillbaka för Broder Jönsson eller Broder Djäkn, troligen från Värmdö. Den tyske borgmästaren, Kristoffer van Dunsen, fick vika för Hans Bismark, som var av samma släkt som den sentida tyske rikskanslern.

»Förbundet mellan Stockholm och riket», säger Ahnlund, »kröntes med vad man vill kalla en formlig förbundsakt: privilegiebrevet av den 1 maj 1436.» Brevets datering är uppenbarligen icke den faktiska för utskrivandet. Troligen har det utfärdats i oktober vid ett möte i Söderköping. Förklaringen härtill finner Ahnlund i likhet med Gottfrid Carlsson vara, att antedateringen hade till syfte att dölja »den fortsatta kollisionen mellan råds- och kungamakt i denna brännbara punkt om stockholmsprivilegiernas rättsgiltighet». Anmälnaren finner dock, att även en annan förklaring till antedateringen kan föreligga.

Privilegiebrevets utfästelser voro menade som belöning för den »troskap och tjänst» som Stockholms stad visat riket och rikets råd. Bland de förmåner privilegiebrevet tillerkände staden var den att avkastningen från bl. a. vågen och klädeshuset skulle helt tillfalla staden. Detta i motsats till Stadslagens bestämmelse, att nämnda avkastning skulle delas mellan konungen och staden. Det var en stor och givande förmån, som det var angeläget för staden att till fullo utnyttja. Seglationstiden tog för Stockholms vidkommande sin början omkring den första maj och var i stort sett avslutad vid månadsskiftet oktober-november. Om man nu skulle räknat brevets giltighet från den tidpunkt det i verkligheten utfärdades, hade Stockholms borgerskap under en hel seglationstid gått förlustig den halvpårt av intäkterna, som enligt Stadslagen tillföll konungen, men enligt brevet tillerkändes staden. För att förhindra att så skulle ske och för att icke bryta sitt löfte till stockholmsborgarna var det som »herrarna» antedaterade privilegiebrevet, varigenom det fick en retroaktiv verkan.

Sturarnas politiska profiler tecknas av Ahnlund på ett övertygande och pregnant sätt. Under Sten Sture d. ä. framträder Stockholm mer än någonsin som en självständig maktfaktor i rikspolitiken. Av största intresse är framställningen av slottsfogdeämbetet. Slottsfogdens mellanställning mellan riksstyrelsen och staden kom nu till klart uttryck. Under perioden 1471—1497 innehade fogdarna sitt ämbete i genomsnitt två år. Många av dem blevo vid sin avgång rådmän i Stockholm, några blevo borgmästare. Som medlemmar av magistraten utgjorde fogdarna, som ansågo sig stå i trohetsförhållande till riksföreståndaren, ett för denne pålitligt stöd på rådhuset.

I slutkapitlet »Ett tidevarv går till ända» skildras Stockholms blodbad i all dess skrämmande dramatik. Sin tidigare framförda uppfattning, att Kristian var primus motor i den blodiga händelsen, vidhåller Ahnlund och låter den här ånyo komma till uttryck på ett än mer övertygande sätt.

Gustav Vasas intåg i Stockholm skildras i få men ödesmättade rader. »Från Söderport gick hans ritt till S:t Nikolai, där lovmässan vid högaltaret sjöngs av den nyvalde västerås-biskopen Peder Jakobsson Sunnanväder, den siste Sturens kansler, stadens kyrkoherde under skiftesrika år. Även en annan kansler var närvarande vid mässan: Laurentius Andreæ, kung Göstas nye secretarius, den blivande reformatorn.» Peder Sunnanväder, representant för ett snart svunnet tidevarv, Laurentius Andreæ för den nya eran.

David Lundström.

Släkterna Björnram.

Vi ha i Sverige under medeltiden och vasatiden haft ett flertal släkter, som fört en eller flera björnramar i vapnen.¹ Det är åt Björnramarna i Småland som J. Silfving ägnat en vackert utstyrd volym med den lockande titeln *Krigare — Godsägare — Fattighjon* (Genealogisk tidskrift, Stockholm, 1957, 85 s.). Arbetet är indelat i tre huvudavsnitt: Björnramsätten på Hasselby i Tjust, Björnramsätten till Rödje(näs) i Björkö socken i Östra härad och den ofrälse Peder Jakobssons släktgren på Aggarp (sistnämnda släktgren, vilkens stamfader Peder Jakobsson, † 1658, var bror till Lars Jakobsson, adlad Björnram, använde, som förf. visar, aldrig släktnamnet Björnram). Som så ofta när det gäller 1500-talet har förefintligheten av flera personer med samma namn också i här förevarande sammanhang i äldre och yngre genealogisk litteratur skapat förvirring, och Silfving kan nu visa upp att den nyss omtalade Lars Jakobsson, adlad Björnram († omkr. 1654), ofta sammanblandats med ryttmästaren Lars Jakobsson till Helgås († före 1617), som ej tillhörde någon av Björnramsätterna.

Silfvings behandling av det första avsnittet, Björnramsätten på Hasselby i Tjust, förefaller ej vara i alla hänseenden övertygande. Han rör sig här på några punkter med förmodanden och felaktiga identifieringar. En klarare analys av det av Gillingstam på sin tid i »Åtten Siöblads medeltida släktförbindelser» behandlade arvsfiktet på Hålbönäs den 10 december 1557 hade varit önskvärd. Gillingstam har här visat upp att de personer som med Sigrid Persdotter² skiftade arv eller deras makor alla härstammade från syskonen Håkan Andersson (levde 1521) och Märta Andersdotter (nämnd 1493—1546), vilka gifte sig redan på 1400-talet, ett förhållande som tyder på att de inbördes släktförbindelserna gå längre tillbaka i tiden än vad Silfving förmodar. Det finns därför skäl att avvisa förf:s hypotes att Sigrid Persdotters man tullskrivaren Olof Hermansson skulle vara son till Märta Andersdotters make Herman Kyle; det är f. ö. knappast troligt att en adelsman på 1500-talet skulle ha bortlagt sitt släktnamn och blivit tullskrivare. Felaktig är också Silfvings identifikation (s. 17) av »fru Anna till Hålbö-

¹ Jfr H. Södersteen, Bidrag till ätterna Björnrams genealogi, PHT 1931, s. 1 ff.

² Dr Gillingstam har påpekat för rec., att Silfvings förmodan (s. 9), att Sigrid Persdotter var dotter till arvlåterskan Bengta Knutsdotter knappast har skäl för sig. Den tycks vila enbart på att Bengtas man Per Ingemundssons förnamn passar till Sigrids patronymikon. Enl. Hans Brasks släktbok (Genealogica 2, f. 58 och 61 v.) hette Sigrids far Per Svensson.

näs» med Anna Hansdotter (Garstenberg); i själva verket åsyftas Anna Månsdotter (Lilliehöök).

Man kan alltså sammanfattningsvis säga, att Silfving i sin bok röjt upp vissa förväxlingsproblem från 1500-talet samtidigt som han själv fastnat i några av de snaror som alltid lura på den genealogiske forskaren i detta århundrade.

Bertil Broomé.

Vasagraven i Uppsala domkyrka.

Vasagraven i Uppsala domkyrka. Historiska, konst- och kulturhistoriska samt medicinska och antropologiska undersökningar av Martin Olsson, Torsten Lenk, Eva Bergman och Bo E. Ingelmark under redaktion av Martin Olsson. Första delen: Text. Andra delen: Planscher. Nordisk Rotogravyr. Stockholm 1956. 257 s. + 96 planscher. Pris kart. kr. 180:—.

Carl Magnus Fürst och Martin Olsson utgävo 1921 »Magnus Ladulås' och Karl Knutssons gravar i Riddarholmskyrkan», ett arbete grundat på studier under det där samtidigt pågående restaureringsarbetet. Fürst, som då avgått från sin professur i anatomi vid Lunds universitet och nu för länge sedan slutat sina dagar, hade ett år tidigare i sitt arbete När de döda vittna framlagt resultat, som förut vunnits vid undersökningar av gravar från historisk tid — en parallell till tidigare undersökningar av förhistoriska gravar, som efter hand och med givande resultat i de olika nordiska länderna utsträckts till gravar från olika perioder. Martin Olsson, som vid tiden för samarbetet med Fürst var en ung arkitekt och professor vid Konsthögskolan samt under flera år varit verksam vid Riddarholmskyrkans restaurering, har aldrig släppt intresset för gravundersökningar och efter sin avgång från posten som riksantikvarie framlagt resultaten av de av honom och några medarbetare på olika specialområden bedrivna mångåriga undersökningarna av Vasagraven i Uppsala domkyrka.

I samband med åtgärder för att skydda kyrkan mot eventuella luftangrepp vid andra världskrigets utbrott 1939 hade denna grav öppnats och de där befintliga kistorna befunnits vara i så dåligt skick, att hastiga skyddsåtgärder voro av nöden. På framställning av domkapitlet togs frågan upp några år senare och resulterade i ett offentligt uppdrag åt professor Olsson att verkställa undersökning och restaurering med anlitande vid behov av erforderliga experter. Undersökningen skulle omfatta de båda gravkammarna under det Gustavianska gravkoret, i vilket Gustav Vasa och hans tre gemåler samt Johan III och hans andra gemål, Gunilla Bielke, vila. Hans första gemål, Katarina Jagellonica, vilar i det Jagellonska gravkoret, som ej berördes av denna undersökning. Den nu föreliggande redogörelsen för densamma är till större delen utarbetad av undersökningsledaren, medan hans medhjälpare behandlat fynden ur antropologisk, museal och dräkthistorisk synpunkt.

Från början var domkyrkan icke avsedd som Vasaättens gravkyrka, varför Gustav Vasas båda första gemåler först gravsattes i Stockholms Storkyrka. Efter hand ändrade dock konungen mening, varför alla tre på en

gång fördes till Uppsala efter hans död. Mera än sextio år senare öppnades gravén för hans tredje gemål, Katarina Stenbock, som fick uppleva en längre tid som änkedrottning än någon annan. Att traditionen bröts för Erik XIV och Karin Månsdotter är ju knappast förvånande. Den återknöts emellertid för Johan III och hans båda gemåler. Att Karl IX valde sin grav i Strängnäs domkyrka, är ju rätt naturligt med tanke på att den var stiftskyrka i det hertigdöme han innehafte i mera än fyrtio år innan han blev konung. Senare regenters val av Ridderholmskyrkan som gravkyrka får väl ses mot bakgrunden av att Stockholm då blivit huvudstad i modern mening. Ett avbrott i denna tradition höll dock på att inträda under Gustav III:s tid, när han tänkte sig Gustavianska gravkoret i Uppsala som sitt sista vilorum, vilket väl får ses som en yttring av den renässans för Vasamnet och den därmed förbundna traditionen, för vilken han var målsman. Konungens hastigt och oväntat inträffade död gjorde dock att planen aldrig förverkligades.

Av största intresse är redogörelsen för undersökningen av de dödas kvarlevor. Gustav Vasa var ej minst för sin tid rätt lång, ungefär tre alnar eller sex fot, och hade en påfallande kraftig benstomme. Undersökningen av kraniet har visat, att han hade en låg och bakåtlutande panna, varför han nog blivit en smula förskönad på de flesta bevarade porträtten. Största överensstämmelsen med verkligheten har tydligen en på det Gripenstedtska fideikommisset Bysta i Närke befintlig kopia från början av 1600-talet, där väl mera av en tillfällighet kraniet fått de riktiga proportionerna. Vid undersökningen har man kunnat iakttaga spår av inflammation i underkäken och vänstra lårbenet men däremot ej på någon förslitning av kotor och leder, varför konungen fysiskt åtminstone ej tycks ha varit tidigt åldrad. Inflammationen i benet har däremot säkerligen nedsatt hans rörelseförmåga, och inflammationen i käken kan ju haft samband med den magsjukdom av vilken han led mot slutet av sitt liv. Vid sidan härom knyter sig det största intresset till undersökningen av kvarlevorna efter hans första gemål, Katarina av Sachsen-Lauenburg, med tanke på det kort efter hennes död vid mycket unga år utspridda ryktet, att konungen i vredesmod bragt henne om livet med slag i huvudet av en hammare. Detta är tydligen ett illvilligt påhitt från fientligt håll under den samtidigt pågående Grevefejden. Vid den noggranna undersökningen har man ej funnit något spår av att hon skulle ha undergått någon misshandel, och det är ju också i överensstämmelse med de skriftliga källornas vittnesbörd.

Mycket givande äro även de utförliga skildringarna av de kungliga begravningarna och de i oändlighet utdragna förberedelserna härför. Nutida svenskar, som för ej länge sedan upplevde den senaste konungabegravningen här, kunna göra jämförelse mellan förr och nu, även om ceremonielet är åtskilligt förenklat numera och förberedelserna ske betydligt snabbare och smidigare. Medan det dröjde ett par månader med Gustav Vasas begravning, tog det över ett år innan Johan III kom i gravén. I detta fall betydde det dock mycket, att den nye konungen, Sigismund, vid faderns frånfälle befann sig i Polen, och att den motsättning mellan honom och farbrodern hertig Karl, som efter hand ledde till öppen brytning, redan då var så stark, att den hela tiden verkade fördröjande på förberedelserna. Men när konungens jordafärd omsider kom till stånd, skedde det med desto

större prakt. Några bilder av densamma finnas i behåll, dels av avfärden från Stockholms slotts stora borggård och dels av processionen i dess helhet, den s. k. begravningsbilden. Denna är emellertid kopierad efter en bild från Fredrik II:s av Danmark begravning några år tidigare med svenska vapen och fanor i stället för danska och sålunda gjord för att man i möjligaste mån skulle kunna följa en utländsk förebild och ge det hela vederbörlig pompa. Så var också det främmande inslaget i processionen betydande, ett vittnesbörd om att Sverige efter Gustav Vasas tid fått fotfäste i Baltikum. Uppräkningen av namnen på de många svenska och baltiska adelsmän som deltog är av stort personhistoriskt intresse. Medan Gustav Vasas jordafärd ägde rum i december 1560, skedde Johan III:s vid övergången från januari till februari 1594. I båda fallen tog det tre dagar. Under de mellanliggande nätterna voro de döda bisatta i kyrkor vid vägen, Sollentuna och Alsike, de kungliga begravningsgästerna inkvarterade i prästgårdarna och övriga efter råd och lägenhet. För nutida förhållanden måste det ha varit ytterst obekvämt, men då föll det sig väl mera naturligt. Men även för 1500-talsmänniskor, både för dem som deltog i processionen och för dem som bodde utmed vägen där den skred fram, måste kontrasten ha varit slående mellan å ena sidan det ödsliga vinterlandskapet, där dåförtiden endast omålade gråa stugor och uthusbyggnader med torvtäckta tak utgjorde sparsamma avbrott frånsett de enstaka, långt från varandra belägna kyrkorna, och å andra sidan det jättelånga, i svart klädda begravningsföljet. I detta ingingo både fotgängare, ryttare och slädar, för de olika landskapen buros fanor med deras vapen, och i övrigt medfördes i processionen riksregalierna och annat som tjänade som attribut för kungligheten. Gustav Vasas och hans båda gemålens kistor buros i bredd på en praktbår av fyra svarta hingstar. Johan III:s kista bars på en annan praktbår av rikets främsta män till ett antal av över tjugo. Vid Gunilla Bielkes jordafärd tre år senare hade motsättningarna i landet hunnit bli så tillspetsade, att det föll sig helt naturligt med ett mycket förenklat ceremoniel, och när slutligen Katarina Stenbock nära ytterligare ett kvartsekel därefter fördes till graven som en gengångare från en länge sedan svunnen tid, var det väl främst statsfinansiella skäl som gjorde att det hela blev förenklat.

För undersökningen av kistor, regalier, smycken och begravningskläder har redogjorts utförligt. Martin Olsson och hans medarbetare ha all heder av det innehållsrika och värdefulla arbetet.

Walfrid Enblom.

Claes Claesson Uggla.

Som nr 4 i serien Skrifter utgivna av släktföreningen Uggla har överste Allan Uggla publicerat *Vice Amiralen Claes Claesson Uggla. Några anteckningar ur bevarade handlingar* (42 s., 1958). Claes Claesson föddes trol. 1582 och dog 1623. Han tillhörde kretsen av Karl IX:s och Gustav II Adolfs medhjälpare på det militära området med bl. a. bedrifter från den livländska krigsskådeplatsen på sin meritlista. Förf. har dragit fram arkivmaterial från skilda håll till belysning av hans offentliga karriär och privata

jordaffärer. Till de av förf. anträffade breven från Claes Claesson kan fogas ytterligare ett, ställt till Jakob De la Gardie, daterat Narya den 18 augusti 1609 och tillhörande De la Gardieska samlingen i Dorpats universitetsbibliotek. En avskrift därav finns i försvarsstabens krigshistoriska avdelnings arbetsarkiv i krigsarkivet.

B. Bé.

Skultuna bruks historia.

Genom en lyckosam samverkan mellan en vetenskapsman, professor Sigurd Erixon, och en kulturhistoriskt intresserad industriman, chefen för ab. Svenska metallverken direktör Erik Falk, tillkom det stora verket Skultuna bruks historia. Erixons skildring av bruksområdet och socknen utkom 1921 och 1935 (del 1: 1—2) och Falks redogörelse för Skultuna bruk som aktiebolag 1861—1911 publicerades 1953 (del 2: 2). Brukshistoriken för tiden från grundläggningen t. o. m. år 1860 förelåg i allt väsentligt färdig i manuskript redan 1944. Författare är fil. dr Sven Ljung under medverkan av Sigurd Erixon och arbetet har nu befordrats till trycket under titeln *Skultuna bruks historia 1607—1860* (Skultuna bruks historia, 2: 1, Sthlm 1957, 291 s.).

Ljungs arbete innehåller mycket personhistoriskt material. Man måste blott beklaga frånvaron av ett personregister, varigenom orienteringen försvåras. Några antydningar skola här lämnas om de mera framträdande personerna i brukets historia och därmed också i Ljungs framställning. Den förste ledaren (från 1607) av bruket var en tysk Jacob Johansson, vilken sedan 1612 arrenderade Skultuna av kronan. Också hans närmaste efterföljare vid bruket Arnold Düppengiesser¹ och Winant Nacken voro av utländsk extraktion. Förf. har ur källmaterialet lyckats få fram viktiga drag till belysning av både deras verksamhet och deras personer. Sak samma gäller det särskilda kapitel Ljung ägnat åt Isaac och Christina Cronströms kraftfulla insatser i brukets historia.

Under 1700-talet skattköptes Skultuna av brukspatronen Petter Mattiesen († 1749), som även genom de egendomliga dispositionerna i sitt testamente gjorde bruket till fideikommiss. Skultuna övergick först till hans änka Susanna Westerling och efterhand till medlemmar av släkterna Adlerwald och Hammarskjöld. Fideikommisset ändrades 1829 till familjebolag. Till brukets historia hörde det bekanta bergsrådet Carl Adlerwald (gift med Petter Mattiesens dotter Susanna Wilhelmina) och hans mera betydande son Carl Jacob Adlerwald (f. 1758, † 1829), vidare den sjuklige men om bruket varmt nitälskande Wilhelm Hammarskjöld (f. 1780, † 1843) och dennes efterträdare, brorsonen och mågen Carl Wilhelm Hammarskjöld (f. 1807, † 1860), vilkens verksamhet vid Skultuna slutade med en ekonomisk krasch och bruksdisponentens avvikande till U. S. A.

Sven Ljung är att lyckönska till att på ett så levande sätt ha skänkt oss denna framställning av Skultunas historia.

B. Bé.

¹ Jfr biografi av S. Ljung i SBL 11, s. 542 ff. (här används namnformen Duppengiesser).

Vimmerby stad.

F. d. bankdirektören Gunnar L. Björkman, Stockholm, har under många år varit en flitig forskare i Vimmerby stads domböcker. Med utgångspunkt från studier rörande sina egna förfäder har hans intresse efterhand vidgats och resultatet av hans arbete har blivit en 644-sidig stencilerad volym *Personregister med kortare anteckningar till Vimmerby stads dombok och protokoll (bevarade renovationer) för åren 1614—1725* (1957). Exemplar finnas i våra större arkiv och bibliotek. Registret har ett utomordentligt värde för den personhistoriska forskningen, så mycket större som frånvaron av en modern historik över Vimmerby bereder svårigheter vid orientering om de ledande släkterna i och kring staden. Registret avslutas med en förteckning över borgmästare, rådmän och extra bisittare i rätten samt stadsskrivare eller stadsnotarier för åren 1614—1725.

B. Bé.

Uppsala stads historia.

Tredje delen av Uppsala stads historia är författad av lektor Torsten Petré och behandlar *Uppsala under merkantilismens och statskontrollens tidsskede 1619—1789* (Uppsala 1958, 508 s.). Författaren har på ett förtjänstfullt sätt drivit grundliga primärforskningar och till sitt förfogande haft ett från 1640-talet och framåt väl bevarat stadsarkiv. Enligt sin egen deklaration har han med hänsyn till K. W. Herdins utförliga behandling av stadens 1600-talshistoria förlagt tyngdpunkten av sin framställning till 1700-talet.

Till en början lämnas en kronologisk översikt över stadens historia under den behandlade perioden. Såsom milstolpar framträda den radikala stadsplanering, som på kungligt maktbud påbörjades under 1640-talet och avslutades på 1660-talet, den viktiga kommissorialrättsdomen av den 5 oktober 1664 och de förhärjande eldsvådorna 1702 och 1766. Kommissorialrättsdomen, som kom att betraktas som ett slags grundlag för stadens styrelse och senare ofta återopades, reglerade bl. a. de särskilt i Uppsala ömtåliga frågorna i samband med stadsjordens fördelning. Uppsala var en av de med åkerjord rikast utrustade svenska städerna, och hänsyn måste tagas till akademiens och professorernas krav. Eldsvådorna ställde stadens styresmän inför stora problem och i synnerhet blevo följderna av 1702 års brand svåra att övervinna på grund av krigsförhållandenas anspråk på staden och pestens härjningar. Författaren är dock av den åsikten, att eldsvådorna knappast allvarligt invercade vare sig på befolkningstalet eller aktiviteten inom näringslivet.

I systematiska kapitel behandlas på övligt sätt speciella sidor av stadens historia. Petré har medvetet ägnat huvudintresset åt förvaltningshistorien. »Utvecklingen på det administrativa området framstår som mer dynamisk och intresseväckande än det nära nog statiska näringslivet.» Den rätt detaljerade skildring av förvaltningshistorien, som blivit resultatet, skulle naturligtvis ha blivit mer givande för läsaren, om den kunnat göras med mer konsekventa sidoblickar mot de samtida förhållandena i jämförbara svenska städer. Värdet av en undersökning, som renodlat tar sikte på för-

hållandena i en bestämd stad, skall dock icke förringas. Att Stockholm spelade stor roll som mönster i åtskilliga fall, har vederbörligen framhållits.

Självfallet har Petré även ägnat uppmärksamhet åt de faktorer, som uppehöll Uppsala såsom stadsbildning. Uppsalas särställning bland svenska städer betingas givetvis dels av närheten till Stockholm, dels och framför allt av universitetet med den anhopning av utom den egentliga stadsorganisationen stående invånare, som det medförde. Enligt Petrés säkerligen riktiga uppfattning var närheten till Stockholm övervägande till nackdel för uppsalaborgarna. De förmådde trots den arbetsfördelning mellan olika kategorier av städer, som var den merkantilistiska regleringspolitikens signum, icke hävda sig gentemot stockholmsborgarna med deras större resurser. Uppsalaborgarna hade dessutom att kämpa mot uppgrundningen av farleden till staden. Att staden för sin existens i det stora hela var beroende av akademien, var någonting, som dennas representanter gärna påpekade vid förekommande stridigheter. Sådana speciella företeelser som den osedvanliga mängden utskänkingsställen samt det ovanligt stora antalet akademiskt bildade rådmän i stadsstyrelsen voro följder av universitetets placering i staden.

Volymen ger naturligt nog åtskilligt av intresse ur personhistorisk synpunkt. Olof Rudbeck dominerade under en period stadens liv. Såsom måg till borgmästaren Thomas Lohrman d. ä. hade han goda släktförbindelser i magistraten och var själv borgare. Landshövdingar såsom Magnus Cronberg, Johan Brauner och Johan Georg Lillienberg spelade stor roll under 1700-talet. Av de fåtaliga storköpmän, som staden frambragt, omnämns under 1600-talet Claus Eden, under 1700-talet Jochum Axberg och titulärborgmästaren Anders Borell. Men framför allt belyser framställningen stridbara och omtvistade personligheter inom stadsstyrelsen. Rådmanen Nils Kyronius, justitieborgmästaren Herkepæus, f. d. kemidocenten, källarmästaren och rådmanen Mathias Keventer äro de mest framträdande inom denna grupp. Personregister saknas emellertid — en avgjord brist i en bok av denna karaktär.

F. S.

Kammarkollegium.

Johan Kleberg, *Kammarkollegium 1634—1718* (278 s., Stockholm 1957, Pris: 30 kr.).

I matrikelserien Svenska ämbetsverk har turen kommit till Kammarkollegium, som behandlats i det nu utkomna band VI: 1. Författaren Johan Kleberg († 1957) har ensam utarbetat alla de föregående delarna, som behandlat Krigskollegium (I), Arméförvaltningen (II), Amiralitetskollegium —Marinförvaltningen (III), Kammarrevisionen och Kammarrätten (IV) samt Statskontoret (V). Huruvida efter författarens död en slutdel av band VI är att vänta är recensenten obekant. F. Wernstedt har i recensioner av tidigare delar (I—III i PHT 1930, 1935 och 1936) betonat dessa biografiska matriklars betydelse för kändedomen om speciellt den lägre ämbetsmannakategorien. Det är skäl att understryka detta även för den nu utkomna delen. Men det är anledning att ytterligare poängtera en omstän-

dighet som gör kammarkollegiematrikeln särskilt värdefull. Kollegiets arkivmassor äro av ytterst stor betydelse för forskningen och utnyttjas i växande utsträckning. Klebergs lättillgängliga uppställning av dess personalbestånd ordnat efter administrativa underavdelningar samt översikt av kollegiets organisatoriska förhållanden är därför välkomna hjälpmedel. Vid ett närmare studium märker man emellertid snart en fundamental brist: saknaden av källreferenser, vilket ingalunda ersätts av den mycket summariska hänvisningen i förordet till bl. a. de stora arkivserierna i kollegiearkivet, Biographica och personförteckningar i RA, Elgenstierna, SBL, Örnberg och »all personhistorisk litteratur», det senare med en högst allmän hänvisning till Ågrens bibliografi. Svårigheterna, för att inte säga omöjligheten av en sådan forskningsredovisning blir genast uppenbar när man går till speciallitteratur som författaren ej beaktat. Recensenten har särskilt granskat uppgifterna om myntverken i Stockholm och Avesta (författarens uppfattning att det här rör sig om *ett* verk fördelat på två platser saknar underlag). Om man studerar A. W. Stiernstedts översikt av Stockholms myntverk i Numismatiska Meddelanden II finner man snart en hel rad diskrepanser. Stiernstedt har ofta andra data beträffande utnämningssår, andra tjänstetitlar etc. än Kleberg. Vem har rätt? Svaret kan som förhållandena nu ligga till, d. v. s. med Klebergs brist på källhänvisningar, ej erhållas annat än genom nya tidskrävande forskningar. Innan sådana skett kan man inte välja bland stridiga uppgifter. Även nyare forskare på det mynthistoriska området, särskilt Torgny Lindgren i hans på personuppgifter mycket rika »Anteckningar om rikets ständers banks förvaltning av myntet i Stockholm 1668—1731» (tryckt som särskild volym men även i Nordisk Numismatisk Årsskrift, 1952—1953) har dragit fram material, som med sin goda källbeläggning ger kompletteringar eller andra data. Myntmästarna äro ej medtagna av Kleberg. Det är möjligt att detta av formella skäl är riktigt, då de enligt Kleberg ej äro upptagna på kollegiets stat. Men under periodens slut tillstades de av Kungl. Maj:t; i ett fall av Kammarkollegium med Kungl. Maj:ts bekräftelse åtskilligt senare. De kallas vid ett tillfälle Kungl. Maj:ts »eenskylte betiente» (se Lindgren a. a. s. 34), detta måhända som en reminiscens av tidigare förhållanden då myntverket ofta drevs av myntmästarna på entreprenad, men i själva verket voro de som det kollegiet underställde myntverkets chefer (Klebergs uppfattning att myntproberaren var myntverkets ledare saknar fog) i realiteten att betrakta som tillhörande kollegiets ämbetsmän och för många av lägre befattningshavare vid myntverket, som figurera i Klebergs bok, blev myntmästartjänsten en slutpunkt på karriären. Studiet av myntverkspersonalen som den framträder hos Kleberg har givit anledning till ytterligare några observationer. S. 210 uppges felaktigt Markus Kock ha dött 1650. Det är Markus' son Daniel som avses. För Anders Björn borde författaren ha citerat E. W. Dahlgrens uppsats i PHT 1926. Det är nämligen tydligt att Kleberg tagit alla sina uppgifter härifrån och i jämförbara fall har Kleberg annars citerat sina källor. Av Dahlgrens biografiska uppgifter är dock en, om Björns studier i Uppsala, ej medtagen trots att författaren annars meddelar fakta av detta slag. Om Henrik Zedritz' son Georg nämnes ej att han var myntmästare och om en mycket känd måg till honom, ritmästaren Johan Kloppert och dennes hustru varken födelse- eller dödsår, trots att de äro lätt anträffbara i litteraturen. För

Raymond Faltz angives prolongationen 1700 av hans anställning i Berlin men ej hans ursprungliga engagement där 1690. Kleberg uppger felaktigt att Sverige 1718 samtidigt hade två medaljgravörer på stat. I själva verket var Karlsteen död innan Hedlinger blev engagerad. En viktig myntverks-post, värdien, är ej medtagen.

Andra delar av matrikeln ha endast sporadiskt granskats. För adliga ämbetsmän medtages data i allmänhet efter Elgenstierna men ej sällan med värdefulla tillägg. Som rimligt är har författaren emellertid för de adliga ämbetsmännens barn nöjt sig med en hänvisning till ättartavlorna. Inkonsekventare förfar han beträffande de barn som adlats eller ingått adligt gifte. Om dem meddelas ibland data och giftermål, ibland inte, och ibland endast partiellt. Vid hänvisningar till föregående delar av Klebergs ämbetsverksmatriklar användes blott nummer, vilket är besvärligt då boken ej ger en förteckning över de olika delarna. För åtskilliga personer kunde data erhållits eller kompletterats genom lättillgänglig litteratur, t. ex. för akademiskekreteraren i Uppsala Carl Klingenberg, professor Carl Lundius' hustru, hedemoraborgmästaren Grandells riksdagsmannaskap och för en rad karolinska officerare.

Klebergs sista verk måste emellertid trots befogade anmärkningar anses utgöra en landvinning och en stimulans till vidare forskning. Sten Carlsons socialhistoriska studier har visat vikten, även ur vidare synpunkter, av de historiska matrikelverken.

Nils Ludvig Rasmusson.

Robert Douglas.

Med säker penna och ett brinnande intresse för sitt ämne har den litteräre generalen på Stjärnorp, greve Archibald Douglas, efter uppnådd pensionsålder gripit sig an med uppgiften att skriva sin första svenska stamfaders historia. Detta sker i biografien *Robert Douglas, en krigargestalt från vår storhetstid* (Stockholm 1957, 360 s. + 2 kartor). Ämnet bör ha varit lockande. Den unge ädlingen Robert Douglas' väg från den enkla fädernegården Standingstone i Skottland via pageskap hos pfalzgreven Johan Casimir på Stegeborg och Gustav II Adolf i Tyskland till grevskapet Skänninge och fältherrevärdigheten i Karl X Gustavs Sverige erbjuder ett intressant föremål för en personhistorisk skildring. General Douglas' bok har också blivit en nyttig och nöjsam läsning för var och en som önskar orientera sig i krigshistoria från tidig svensk stormaktstid.

Författaren har haft fördelen att kunna utnyttja de av Bengt Hildebrand redigerade artiklarna om släkten Douglas och dess svenske stamfader i Svenskt biografiskt lexikon. Därifrån ha goda anvisningar på källor och litteratur kunnat hämtas. General Douglas har emellertid — själv eller genom ombud — energiskt kompletterat det redan kända källmaterialet med annat arkivmaterial från in- och utländska arkiv. I sammanhanget kan pekas på ett par av författaren icke citerade brev från Robert till Gabriel G. Oxenstierna, 1648, (Ep. 0.3) och till Johan Chr:son Ekeblad, 1657, (Engestr. saml. B. VI. 1.2), båda i Kungl. Biblioteket.

Robert Douglas' eget arkiv på Stjärnorp har i stort sett gått förlorat. Av

spillror, som bevaras i De la Gardieska samlingen i Lund, har dock särskilt ett aktstycke, en tydligen av Douglas själv efter 1656 dikterad men tyvärr ofullständig levnadsbeskrivning, spelat en stor roll för författarens framställning av de tre första decennierna i Robert Douglas' liv. De relativt sparsamma men intressanta uppgifterna i levnadsbeskrivningen ha här skickligt sammanfogats mot bakgrunden av vad vi redan känna från svensk krigshistoria under det trettioåriga kriget. Ibland röjer sig dock amatören; historikern av facket saknar här och var tillräckliga belägg för påståenden och förmodanden.

Fr. o. m. det stora krigets slutskede blir källmaterialet rikare och Douglas' egna insatser komma att spela större roll i framställningen. Detta gäller i än högre grad kapitlet om Roberts guvernörstid i Schwaben 1648—50. Lyckliga arkivfynd i Ulms stadsarkiv gör det möjligt att under nästan hela denna tid följa Roberts verksamhet nära nog dag för dag. Framställningen ger här ett intressant bidrag till kännedomen om avvecklingen av den svenska ockupationen i Sydtyskland efter 1648.

För skildringen av Douglas' insatser under Karl X Gustavs krig och hans verksamhet som svensk militärbefälhavare i Estland och Livland 1658—61 ge åtskilliga bevarade brev ett gott material. Likvidations- och reduktionsakter i kammarsarkivet ha lämnat det huvudsakliga stoffet till undersökningen om Roberts donationer och godsköp i kapitlet »En nyvorden svensk storman 1650—55».

Boken avslutas med, förutom källförteckning och två goda översiktsskator, ett personregister, som dock tyvärr endast upptar »närmare omnämnda» personer. De flesta upptagna personerna äro väl identifierade men många sakna t. ex. förnamn. I sammanhanget kan nämnas, att pfalzgrevinnan Katarina ej som uppgives sid. 108 dog 1630 utan först i december 1638 och att den hertiginna av Braunschweig, som Robert besökte i Schöningen efter Johan Banérs död 1641 (sid. 71), torde ha varit den olyckliga wolfenbüttelhertigen Fredrik Ulriks änka Anna Sophia, syster till drottning Maria Eleonora av Sverige.

Det skulle onekligen vara av värde, om general Douglas finge tillfälle att låta boken om stamfadern följas av en modern efterföljare till Olof Dalins år 1731 författade berättelse om »Douglas'iska släkten».

A. Kw.

Släkten Gezelius.

Under titeln *En prästman i Dalarna på 1600-talet. Magister Georgius Gezelius och hans familj. Släkthistoriska anteckningar* (Falun 1958, 64 s.) har den 87-åriga fil. dr Birger Gezelius publicerat en liten skrift, som handlar om kyrkoherden i Husby magister Georg Gezelius (f. 1631, † 1684) och dennes barn, bland vilka märktes prosten i Pedersöre Johannes Gezelius, kyrkoherden i Gagnef Jacobus Gezelius, prosten i Vörå i Österbotten Laurentius Gezelius och kyrkoherden i Vika Georg Gezelius.

Gezelius' bok är ett värdefullt tillskott till kännedomen om prästerskapets historia under stormaktstiden.

Karl XI.

Alf Åbergs biografi *Karl XI* (Stockholm 1958, 220 s.), som ingår i Wahlströms & Widstrands serie av kunga- och drottningbiografier, utgör den första i sitt slag över den av Sveriges regenter, som kallats »den gåtfullt anonyme monarken». Det är en synnerligen välskrivnen, lättläst och fängslande levnadsteckning, som kännetecknas av sin författarens dramatiska berättarkonst och djupa förtrogenhet med det karolinska tidevarvet. Till den senaste forskningens resultat, i vilka han själv haft en betydande del, har Åberg kunnat foga ett flertal rön och iakttagelser och har därmed givit skarpare konturer åt bilden av Karl XI:s personlighet, vilket är en värdefull prestation, ty källmaterialet till kungens intima liv utmärkes av samma kärva knapphet som notiserna i hans dagböcker. Den hävdvunna bilden av den måttligt begåvade och otillgänglige men rättrådige och viljestarke monarken jävas väl icke, men förf. har trängt bakom denna fasad och låter oss göra bekantskap med en komplicerad och intresseväckande människa. Hans porträtt av »rikshushållaren» torde säkerligen komma att stimulera forskningen.

Biografins givna omfång har icke tillåtit en allsidig och djupgående analys av alla föreliggande problem och det blir därför snarast en truism att konstatera detta faktum. Den framhåller de moment, som blevo livsavgörande för kungen. Den tidigt faderlöse Karl XI erhöi en bristfällig uppfostran. Delvis berodde detta väl på hans svaga kropps-konstitution under barndomsåren men orsakades helt visst även av att han hade ett dåligt läshuvud. Den unge prinsen led av något slags ordblindhet, som gjorde det mödosamt för honom att läsa och skriva, en svårighet som följde honom hela livet igenom. Förf. vill häri se en förklaring till Karls förkärlek för muntliga förhandlingar och föredragningar. Han framhåller starkt dennes sinne för faktiska ting och hans nästan monomana exakthet i fråga om data, avstånd och dylikt och ger ett flertal exempel på kungens kärlek till friluftsliv och kroppsövningar och hans starka känsla för naturen. Denna känsla verkar helt modern men var även, som det framhållits, »en sida av hans ensamhet bland människor». Karls inbundenhet och förtegenhet kom ej med tiden. Redan under ungdomsåren hade han betydande kontaktsvårigheter, vilket bl. a. omvittnades av den italienske adelsmannen Magalotti, som 1674 besökte Sverige. Förmyndarregeringens försummelser uppenbarades för den unge kungen genom krigsårens bakslag och desillusioner. Han mognade nu till man och nederlaget kunde vändas till seger endast genom hans egen ansvarsmedvetenhet, energi och gåpåaranda. Den senare skulle sedan, som förf. framhållit, sätta sin prägel på den karolinska taktiken. Krigsårens betydelse för Karl XI har förut påpekats av andra forskare. Åberg betonar hur fullständigt livsavgörande de blevo för honom och de framstå i förf:s skildring som en dramatisk peripeti.

Karl grep makten under det danska kriget och detta bekräftades av 1680 års riksdag som en följd av händelsernas egen logik. Hans strävan var i första hand att stärka landets försvarskrafter till lands och till sjöss. Förmyndarnas försummelser skulle ej få upprepas. Kungens iver i militära och kamerala frågor, hans hänsynslöshet i samband med förmyndarräfsten och reduktionen, hans nit för ett likriktat kyrkoliv och alla hans övriga krav

på uniformitet på olika områden, allt tjänade ytterst försvarets intressen. Statsnyttan blev Karls ledstjärna och drivkraften till många av hans beslut var behovet av medel till rikets försvar och förvaltning. Beträffande detaljerna och deras utformning var han ofta okunnig eller villrådlig och förf. ger exempel på hur vankelmodig han kunde vara. Detta gav ibland spelrum för lyckoriddarna kring honom. Beträffande ämnet Karl XI och hans omgivning och rådgivare har förf. många ting att meddela. Hans synpunkter t. ex. på att motiven till Aschebergs, Bielkes och Dahlberghs dagboks-skriverier äro att söka i en önskan att framställa sina egna meriter intimt förknippade med Karl XI:s faders, Karl X Gustav, militära framgångar förefalla tänkvärda. Karl XI:s osjälvtändighet får dock icke överdrivas. »Det enda man med någorlunda visshet kan säga är att han angav själva andan i den fiskaliska, militaristiska och andligt ofördragsamma karolinska staten», skriver förf.

Karls konsekvens i stort och pådrivande förmåga voro av icke ringa mått och ha satt djupa spår i vår historia. Hans religiositet var av gammaltestamentligt slag och lät sig väl förena med hans statsnyttopolitik. I linje härmed utvecklades hans förhållande till medmänniskorna och till familjen, om vilken förf. skrivit ett tilltalande kapitel. Om sina innersta tankar, planer och förhoppningar var Karl förtegen. Denna egenskap hade han gemensam med fadern och sonen. Biografin ger på olika ställen anledning till reflexioner beträffande likheterna mellan Karl och hans son. Den demoni, som kringsvävar den sistnämnde och hans krigiska bana, saknas ej helt hos fadern trots dennes fredliga utrikespolitik. — Boken prydes av tilltalande illustrationer och äger personregister.

Sven G. Haverling.

Stockholm under Karl XI:s regering.

C.-F. Corin, *Självstyre och kunglig maktpolitik inom Stockholms stadsförvaltning 1668—1697* (Monografier utg. av Stockholms kommunalförvaltning 21, Sthlm 1958, 671 s.).

Ämnet för Corins avhandling är Stockholms förvaltningssystem under den epok, då de centraliserande krafterna hotade självstyrelsen och till slut vunno seger. Boken inledes med en skickligt utformad rundmålning av Stockholms utveckling under 1600-talet. Staden växte ju sedan 1630-talet in i rollen som »Östersjöväldets huvudstad». 1668 års justitieborgmästarval utgjorde upptakten till en maktkamp mellan staten och staden. Strävan att underordna stadens förvaltning en statlig, centraliserande regim började ingalunda med Karl XI:s personliga regering, utan den kan spåras redan hos en grupp inom förmyndarstyrelsen med rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie i spetsen. Det statliga greppet om stadens förvaltning framträdde främst vid utnämningar inom magistraten och i kontroll av stadens finanser genom kammarkollegium. Ett drag i den dåtida stadsförvaltningen, vid vilket förf. lägger stor vikt, var den manufakturverksamhet, som både förmyndarregeringen och Karl XI i merkantilistisk anda påtvingade staden och som drog med sig ogynnsamma verkningar för dess finanser.

De mot varandra verksamma krafterna voro fram till 1672 å ena sidan

De la Gardieska partiet inom förmyndarregeringen, rikskanslerns handgånge man överståthållaren Axel Sparre, dennes medlöpare i magistraten och manufakturpolitikens ivrigaste förespråkare Jean De la Vallée, år 1671 utnämnd till ämbets- och byggningsborgmästare. Å den andra sidan stod den falang inom magistraten, som slog vakt om stadens gamla privilegier och vars ledare var justitieborgmästaren sedan 1668 Olof Thegner — »en portalgestalt i Stockholms historia». Corins analys av den viktiga förordningen om stadens styrelse 1672 visar, att denna betecknade ett nederlag för Thegner, men han återerövrade steg för steg de förlorade positionerna genom att omedelbart efter Karl XI:s maktillträde knyta an till den unge kungen. Axel Sparre efterträddes av konstitutionalisten Claes Rålamb, vars samarbete med Thegner tycks ha gestaltat sig gott. Med De la Gardies fall och danska kriget började ju snart nog Karl XI:s faktiska envælde. För Stockholms del betydde detta ökade statliga krav på stadskassan och för borgerskapet tunga bördor i form av inkvartering. Med åren 1680—82 kom även för huvudstadens del envældets genombrott. K. M:t blev alltmer den bestämmande vid tillsättning av magistratsbefattningar, stadens inkomster betraktades som regalia, vilka kunde indragas av K. M:t, för stadskassan utfärdades 1682 en detaljerad lönestat, vars efterlevnad kontrollerades av kammarkollegium. Det kungliga envældets verktyg blev Christoffer Gyllenstierna, 1682 utnämnd till överståthållare. Åren 1693—97 stod envældet på höjdpunkten. Gyllenstierna och kammarkollegium råkade då in i häftiga kontroverser med magistraten och stadskamreraren, vars förvaltning utsattes för omild kritik. Av överståthållaren beskylldes magistraten t. o. m. för att hysa sympatier för »republikanism», vilket väl betydde ett fritt, på ständer och korporationer byggt statskick.

Stadens finanser försämrades alltsedan 1680-talet av olika orsaker, och stadskassans låneskuld — främst placerad i riksbanken — steg betydligt. Inte minst ödesdiger härvidlag var den påtvungna manufakturverksamheten i stadens regi. Tukt- och barnhuset, som skulle skötas som ett affärsdrivande verk, sidenmanufakturen, som försökte göra slut på det 1687 inköpta persiska silket, och stadens skeppsvarv voro de viktigaste grenarna av denna verksamhet, som bar sig mer eller mindre dåligt.

»Staden» omfattade enligt dåtida uppfattning magistraten och borgerskapet; övriga grupper bland befolkningen räknades ju inte in i »stadens» begrepp. Spetsarna inom borgerskapet — de 48 äldste — tillämnades av De la Gardie och förmyndarregeringen ett ökat inflytande, genom att de skulle adjungeras magistratens avdelningar kollegierna, men bestämmelserna härom stannade på papperet. Särskilt under 1670-talet framträdde de ofta såsom skattebeviljande korporation, då K. M:t begärde bidrag av staden. Corin har visat upp, att det förekom motsättningar mellan storköpmän och redare å ena sidan och minuthandlare å den andra — denna splittring inom det handlande borgerskapet skulle bestå i århundraden. Paradoxalt nog kom den auktoritära regimens tid på visst sätt att bereda den borgerliga självstyrelsens frammarsch. För förvaltningen och uppbörden av inkvarteringsmedlen skapades 1688 inkvarteringskommissionen, som bestod av representanter för magistraten och borgerskapet. I mitten av 1690-talet märktes tendenser hos borgerskapet att vilja överta en viss del av stadskassans inkomster, nämligen den på borgerskapet vilande skatten, den s. k. ordinarie kon-

tributionen. Detta pekar fram mot den i början av 1700-talet tillkomna be-medlingskommissionen. Att enväldet tolererade sådana företeelser, måste ha berott på att det för regimen var likgiltigt, hur uppbörden av t. ex. in-kvarteringsmedlen tillgick, om blott kronans krav uppfylldes.

Ett rikt persongalleri drar förbi i boken. Man kan påminna om namn som Mårten Bunge, Daniel Caméen, Peter Trotzenfelt och Michael Hansson Törne — de flesta samtidigt magistratspersoner och storköpmän, redare eller bruksägare. Intressantast men i brist på mer personligt material svårast har det varit att teckna människan Olof Thegner, bondsonen, som blev borg-mästare och landshövding, och försvararen av stadens privilegier, som blev enväldets handgångne man. Sekreterare i kungl. kansliet, såsom Erik Lind-schöld, skymta som befrämjare av stadens intressen, oftast mot vedergäll-ning av något slag. Bland överståthållarporträtten fäster man sig vid Axel Sparres — Corins uppfattning är den traditionellt kritiska — och Christofer Gyllenstiernas. Han framställs som den trogne kungatjänaren, som i sin ångest att inte vara sin herre till lags blir en fordrande, hetsig och nervös företrädare för staten gentemot staden. I ny belysning framträder Karl XI. Starkare än förut skett, understrykes det ombytliga och vacklande draget hos enväldskonungen. Corin talar om tvära omkastningar i konungens håll-ning, om »den benägenhet att i ärenden av åtminstone mindre riksviktig na-tur falla undan för en kompakt opinion, som senare skulle bli så utmärkan-de för hans regim».

Här har endast kunnat ges en antydning om det rika innehållet i Corins skickligt och livfullt utformade avhandling. Denna är på sitt område ett pionjärarbete, som grundar sig på ett stort material, i första hand magistrats-tens protokoll och registratur samt stadens räkenskaper i stadsarkivet; i riks-arkivet ha riksrådsprotokollen och kammarkollegiets arkiv betytt mest. Av-handlingen är frukten av ett energiskt och skickligt, mer än tjuogoårigt ar-bete av en tränad arkivman. De följande reservationerna kunna inte rubba intrycket, att den är ett moget och pålitligt verk och en säker grund för framtida forskning. Ur två synpunkter skulle rec. ha önskat sig en annan be-handling av ämnet, nämligen ur den ekonomiska och den komparativa. Av-handlingen är ju skriven ur förvaltningshistorisk synpunkt, men det skulle ha ökat arbetets värde, om förf. åtminstone pekat på de ekonomiska fakto-rernas betydelse eller på grundval av det material, som varit lätt åtkomligt och relativt lättbearbetat — med all reservation — angivit sin uppfattning om t. ex. prisutvecklingens inverkan. Nu anges en rad av nominella belopp i d. s. m., men man saknar en översikt över prisutvecklingen i Europa och Sverige. Läsaren gör sig en del frågor, som hänger samman med den ekono-miska utvecklingen. Kan den statiska uppfattning, som var rådande både i fråga om statens och stadens budget, ha till bakgrund det förhållandet, att prisnivån i vårt land såväl som i det övriga Europa var tämligen stabil från 1660-talet? Kan prishöjningen i mitten av 1690-talet ha gjort kontroverser-na mellan överståthållaren och magistraten särskilt skarpa vid denna tid, ef-tersom magistratslönerna sänkts 1693? Hur invercade prisförändringarna på stadens byggnadskostnader? En visserligen inte alls grundlig undersökning av det utmärkta materialet bland stadens verifikationer synes visa, att löne-och materialkostnader höllo sig förvånande stabila under lång tid. Hur på-verkade kriget på 1670-talet Stockholms handel, och gick kravet på inkvar-

teringar hand i hand med minskad handel för storköpmännen och redarna? Det måste emellertid genast erkännas, att det viktigaste källmaterialet i det sistnämnda fallet, d. v. s. tolagsjournalerna, är svårbearbetat och svåröverskådligt.

Avhandlingen är strängt inriktad på Stockholm. Någon översikt av den samtida utvecklingen i de svenska städerna eller i Europa finnes inte. Förf. omnämmer endast de fall av direkt påverkan, som han funnit, t. ex. av staden Köpenhamns manufakturer. Enligt rec:s mening hade en kort översikt av t. ex. Paris' förvaltningsutveckling under perioden varit klagörande för läsaren. I slutet av 1660-talet skapades ju där under ledning av Ludvig XIV och Colbert ett nytt statligt ämbete — lieutenant general de police —, samtidigt som de gamla självstyrelseorganen nedsjönko till dekorationer. Stadens administration lydde direkt under kungen och statssekreterarna. Stadens inkomster, t. ex. l'octroi, kallades liberalité royale. Som ovan har påpekats, spåras motsvarigheter härtill i Stockholm redan samtidigt under förmyndarregeringen. När man — för att ta ett exempel — i slutet av 1660-talet i Stockholm skapade en statligt underhållen, beriden vakt, kallade man dess medlemmar archerer (bågskytter), alltså samma benämning, som den samtida parisiska polistruppen till häst hade (archers). I stället för de här efterlysta avsnitten kunde avhandlingen i vissa delar ha förkortats något. Man kan anmärka på en i vissa fall långt driven detaljrikedom, t. ex. vid redogörelserna för tjänsteställningarna inom magistraten.

Till slut skall här diskuteras en källa, som tidigare har citerats av Rosman men som Corin först har utnyttjat (s. 20 ff.). Det är vol. Åtskillige considerable acta ang. staden Stockholm (sign. L 24 i UUB). Innehållet består av sammanställningar rör. utskeppningen av varor från Stockholm, uppgift om den mantalsskrivna befolkningens storlek 1669 och förteckningar över det handlande borgerskapet m. m. De handlingar i volymen, vilka äro daterade, stamma från tiden omkring 1670. Proveniensen för denna källa, som Corin med rätta anser trovärdig och viktig, kan enligt rec:s mening ganska säkert bestämmas. Volymen har tillkommit före febr. 1673, eftersom Börje Cronberg omnämnes såsom levande. Då det i ett avsnitt talas om det nya tobakskompaniet i motsats till det gamla och det sistnämndas privilegier utgingo i maj 1672 (A. Munthe, Minnesskrift utg. av Svenska tobaksmonopolet, 1940, s. 52 f.), bör tillkomståret vara 1672. Vissa handlingar i vol. kunna sättas i samband med en magistratsmedlem, nämligen Johan Pahl, e. o. rådman 1669 och ord. rådman 1672. Denne förekommer flerstädes i avhandlingen som De la Gardies, Sparres och De la Vallées anhängare. I vol. L 24 förekomma flera handstilar. I följande avsnitt: »Om det nya tobakskompaniet», »Tapperiansaxa på vin och främmande öl och källarfriheten» (inlämnat till mag. i dec. 1671) och »Om tapperiansaccisen»¹ uppvisar handstilen likheter med Pahls (se t. ex. brev från Pahl till Momma-Reenstierna från 1670-talet i RA). Pahl hade sedan 1671 monopol på minutförsäljningen av tobak i Stockholm (Munthe, a. a., s. 53), följande år fick det gamla tobakskompaniet prolongation av privilegiekontraktet på villkor, att en viss person, d. v. s. De la Gardie, skulle få fördubblad »diskre-

¹ Med tapperiansaccis betecknades en statlig avgift för utskänkning och utminutering av utländska drycker.

tion» (Munthe, a. a., s. 53). Det ovannämnda memorialet från dec. 1671 inlämnade Pahl enligt civilprot. 23 dec. 1671 till magistraten. Han hade under 1660-talet varit De la Gardies förvaltare på Höjentorp (se brev från Pahl till rikskanslern i De la Gardieska saml., RA) och insattes tydligen som De la Gardies protegé i magistraten. I Stockholms stads acta, vol. 3 (RA), finnes en instruktion kallad memorial för de fyra riksråd, som i april 1672 tillsattes såsom en kommission med uppgift att överse Stockholms stads styrelse (Corin, s. 99 ff.). Detta memorial handlar bl. a. om tappe-riansaccisen och om främmande handelsmäns skyldigheter, jämförda med inhemska handlandes. Även ur den sistnämnda synpunkten ha vissa sammanställningar i L 24 gjorts. Möjligen sammanhänger volymens tillkomst med denna statliga kommissions arbete.

Torgny Höjer.

Johan Gyllenstierna.

Det brukar sägas, att det inte är lätt att skriva en biografi. Man har då att gå en besvärlig balansgång. Föremålet för studien skall stå i centrum, hans handlande och bevekelsegrunder skall klarläggas, men de skall sättas in i sitt sammanhang. Det gäller att få ett välvägt samspel mellan den porträtterade personen och bakgrunden.

Bakom detta principiella resonemang ligger den självklara förutsättningen, att forskaren har tillräcklig tillgång till källmaterial av olika karaktär. Det skall inte minst finnas källmaterial av »personlig» art, för att möjliggöra en konturskarp teckning av personen i fråga.

Givetvis blir det mycket svårare att uppfylla det teoretiska kravet på en god biografi, om källäget är ogynnsamt. Det har det varit för Göran Rystad, då han skrivit sin biografi över *Johan Gyllenstierna* (Sthlm 1957, 208 s.). Det »personliga» källmaterialet är nämligen sparsamt på gränsen till obefintlighet. Han har därför tvingats bygga sin framställning på mera allmänt betonade källor. Ur dessa plockar han bit för bit fram de delar, som kan belysa Gyllenstiernas person. Gyllenstiernas handlande i fall efter fall fogas ihop till ett helt och till slut finner sig läsaren vara ganska bekant med honom. Men riktigt inpå livet kommer man honom ändå inte, motiven för handlandet blir inte sällan fördolda, vilket givetvis har sin grund i den nämnda bristen på »personligt» källmaterial. Det är endast genom Rystads eminenta kännedom om tidens allmänna källmaterial, förvärvad i samband med de forskningar som 1955 resulterade i gradualavhandlingen »Johan Gyllenstierna, rådet och kungamakten. Studier i Sveriges inre politik 1660—80», som det varit möjligt för honom att överhuvudtaget få fram en bild av Gyllenstierna; att han dessutom i det rådande källäget lyckats få den så pass tydlig och tillika väl avvägd mot bakgrunden, torde snarast böra betecknas som en forskningsbragd.

För mången skulle det säkerligen vara frestande att genom antaganden och konstruktioner söka forcera Gyllenstiernas sista försvarsmur kring sitt innersta jag. Något sådant ger sig förf. inte in på. »Här rör man sig dock på ett fält, öppet för gissningar, där säkra slutsatser inte kunna dras», är ett påpekande på ett ställe i boken, som också kan tjäna som en belysning av

förf:s metod. Han håller sig till det han vet och kan belägga. Det är inte forskarens fel om källorna tryter.

Metodiskt sett är Rystads arbete ur olika synpunkter sålunda av stort intresse. Bara det kan motivera ett studium av detsamma, i varje fall för en trängre krets historiker. Men förlaget, Wahlström & Widstrand, syftar längre med sin serie biografier. Man hoppas med densamma kunna vidga intresset för historia till allt vidare kretsar. Även det kravet uppfyller boken. Gyllenstierna är en ytterst fängslande gestalt. Hans kamp för makten och hans sätt att utnyttja den, sedan han nått den genom att inta positionen som Karl XI:s främste rådgivare, är fylld av spänning och dramatik. Läger man härtill, att förf. serverar sitt stoff på ett välskrivet, sobert och kring-synt sätt, vågar man påstå, att den bredare allmänheten genom detta arbete har fått en möjlighet att under några lästimmar få en angenäm introduktion i 1660—70-talens stormfyllda Sverige.

Lennart Rosell.

Linnés *Diæta naturalis*.

På uppdrag av Vetenskapsakademien har vår främste Linnékännare Arvid Hj. Ugglå publicerat ett tidigare aldrig tryckt och endast i förbigående i litteraturen berört ungdomsmanuskript av Linné: *Diæta naturalis 1733. Linnés tankar om ett naturenligt levnadssätt* (Upps. 1958, 222 s.). Manuskriptet tillhör Linnean Society i London och har berett utg. stora svårigheter genom Linnés obesvärade blandning av ofta dialektal svenska och ett i hög grad respektlöst behandlat latin. Vi möta här den unge Linné med hans välbekanta, ofta expressiva formuleringar. Volymen är ej försedd med språklig eller saklig kommentar. Manuskriptets värde för kändedomen om den unge Linnés tankevärld och erfarenheter är uppenbart. Den personhistoriskt intresserade läsaren fäster sig även vid de i texten om också sparsamt inströdda notiserna rörande svenska samtida, t. ex. den för sin korpulens omtalade bergmästaren Otto Lybecker eller den för sina sju äktenskap bekante överstelöjtnanten Magnus Gabriel Sparrman. Tyvärr saknas personregister.

B. Bé.

Gustav III.

Beth Hennings *Gustav III. En biografi* (Sthlm 1957, 362 s.) är ett arbete som är värt uppmärksamhet av den personhistoriskt intresserade allmänheten. Biografins styrka ligger ej i en välbehövlig ny kritisk granskning av det stora svårbedömbara källmaterialet till konungens historia, ej heller i de partier som behandla politikern Gustav III utan i den psykologiskt grundade helhetsbild förf. velat ge. Boken är, som hon själv säger en »populärvetenskaplig biografi över Gustav III av måttligt omfång». Förf. har bl. a. kunnat utnyttja egna omfattande arbeten rörande konungen, först och främst gradualavhandlingen *Gustav III som kronprins* (1935). Självfallet har hon även under årens lopp fortsatt sina arkivforskningar rörande

monarkens historia. Men det är framför allt förf:s ingående förtrogenhet med den tryckta litteraturen om den gustavianska epoken i dess vidaste mening som gör arbetet till en ovanligt nyttig orientering om det fängslade ämnet.

Beth Hennings är i hög grad positivt inställd till sitt föremål. Hon tager avstånd från konungens samtida och sentida kritiker. I viss mån kanske man får se hennes arbete som en medveten reaktion mot den bild av Gustav III Olle Holmberg ger i sin Leopoldbiografi. Förf. betecknar, till det värde det hava kan, med utgångspunkt från Kretschmers och Gadelius' bekanta klassificering Gustav som en schizoid typ. Denna människotyp anser hon f. ö. ha varit representativ för moderns släkt. Mot bakgrunden härav försöker hon förklara olika drag i kungens personlighet och utvecklingsgång. Av särskilt intresse är härvidlag det kapitel hon givit den expressiva titeln »Den främmande fågeln», där förf. också behandlar sådana problem som konungens sexuella läggning. Förf. söker vidare, framför allt i kapitlet »Peripetien», bevisa att Gustav i 40-årsåldern, alltså på 1780-talet, genomgick en stark personlighetsförändring, som förklarar mycket av den fortsatta politiska utvecklingen. Över huvudtaget knyter sig det främsta intresset i Beth Hennings biografi till de psykologiska partierna och vid sidan därav framför allt till förf:s framställning av konungens förhållande till teater, konst, litteratur och vetenskap. Särskilt kapitlet »Gustav III och teatern» är en god sammanfattning av denna viktiga del av kungens kulturgärning, liksom kapitlet »En författare bland författare» belyser en annan betydelsefull sida.

Man är tacksam för att förf. försett boken med relativt utförliga källhänvisningar och med personregister.

Bertil Broomé.

Sofia Magdalena.

Lättläst, underhållande och av fin litterär klass är Gerd Ribbings nyutkomna biografi, *Gustav III:s hustru Sofia Magdalena* (Stockholm 1958, kr. 29: 50). Arbetet behandlar drottningens liv fram till våren 1783, ytterligare en del är planerad. Det bygger på en omfattande källforskning såväl i tryckt som otryckt material, både i Sverige och i Danmark. Detta material redovisas i en översikt, men förf. har uppenbarligen ej velat tynga sin framställning med en notapparat. I stället smyger hon genomgående in källhänvisningar i texten, vilka i allmänhet torde vara omärkliga för den icke historiskt sakkunnige men fullt tillfyllest för den som är arkivkunnig och förtrogen med de tryckta källorna. En mera preciserad, fortlöpande redovisning av källställena skulle emellertid säkerligen öka arbetets användbarhet för mindre initierade forskare.

Förf. tecknar utomordentligt levande de miljöer i vilka Sofia Magdalena rörde sig — arkivmaterial som hon funnit i danska riksarkivet begagnar hon t. ex. skickligt för att ge färg åt berättelsen om Sofia Magdalenas barn-dom — och den historiska rekvisitan behandlar hon med eminent kvinnlig sakkunskap. Den unga prinsessans och drottningens person har Gerd Ribbing nalkats med hela den erfarenhet hon samlat om levande människors psykologiska problem. Hon har ansett det orätt att Sofia Magdalena

en gång för alla blivit avfärdad såsom obetydlig och tråkig av en oförstående omgivning, och hon har velat skänka henne en senkommen upprättelse. I källorna — främst Sofia Magdalenas egna, Gustav III:s och Lovisa Ulrikas samt andra samtidas brev — har hon funnit ett rikt stoff, där särskilt Gustav III, hans moder och hans maka framträda som huvudpersonerna i ett familjedrama, i vilket för vår tid välkända psykologiska mönster med ovanlig lätthet kunnat urskiljas. Värderings- eller omvärderingsfrågor innebära väl alltid ett riskmoment vid historisk forskning, och en historisk skildring, som förefaller oss helt modern, är kanske i större utsträckning tidsbunden än tidlös. Efter läsningen av Gerd Ribbings arbete torde emellertid för de flesta kvarstå ett starkt intryck av att vår biografiska litteratur fått ett fängslande tillskott och att en av våra halvt bortglömda drottningar framträtt i betydligt rikare belysning än tidigare.

E. N.

Svenska insatser för Nordamerikas frigörelse.

Bland de svensk-amerikaner som under 1900-talet mest bidragit till att i Amerika inte bara väcka intresse för Sverige som land utan även lyckats väcka respekt för de svenska insatserna i denna del av Nya världen alltsedan Delawarekolonien grundades, bör i främsta rummet nämnas Amandus Johnson, filosofie hedersdoktor i Göteborg och Uppsala. Genom hans märkliga entusiasm har betydelsefulla institutioner skapats i Förenta staterna för att det svenska kulturarvet skall kunna bevaras, såsom The Swedish colonial foundation och The American Swedish historical museum i Philadelphia. Ett litterärt monument över svenska insatser i Nordamerika har Johnson rest med det mäktiga serieverket *The Swedes in America 1638—1938. In ten parts*. Lagom till författarens 80-årsdag 1957 utkom andra volymen av del 7 i *The Swedes in America*, dvs. det avsnitt som behandlar den svenska insatsen under amerikanarnas frihetskrig: *Swedish contributions to American freedom 1776—1783 including a sketch of the background of the Revolution together with an account of the engagements in which Swedish officers participated and biographical sketches of these men* (1—2. Philadelphia, Swedish colonial foundation 1953—57. 1. XIII, 692 (3) s.; 2. *Biographical sketches of Swedes in American and allied service during the Revolution with appendices of original letters and translated documents*. XVI, 463 (2) s. Ill.).

Att döma av detta arbetes omfång, närmare tolvhundra sidor i stort format borde sålunda den svenska insatsen för de amerikanska koloniernas frigörelse ha varit betydande. Naturligtvis är förhållandet att det fattiga Sverige — som till yttermera visso var neutralt under den pågående världskampen — inte på minsta sätt kunde påverka utvecklingen i detta hänseende. I sitt arbete kommer Johnson föga in på den i sammanhanget viktiga frågan om den svenska ekonomiska hjälpen till kolonierna i form av t. ex. vapenleveranser till amerikanska uppköpare, ett problem till vars lösende närmare forskningar i sjuttonhundratalets svenska bruksarkiv, t. ex. det Wahrendorffska, säkert skulle kunna bidra. I stället är det den rent personliga insatsen som fångat Amandus Johnsons intresse. Det har den

gjort i så hög grad att allt, stort eller smått, som kunnat belysa denna svenska insats fått komma med i framställningen. Man kan sålunda säga att verket utgör en ytterst omfattande materialpublikation med värdefulla bibliografiska utblickar. Dess första del ger en rundmålning av de världspolitiska förhållandena vid tiden för den amerikanska resningen och man får sedan följa händelserna år från år särskilt på sjökrigsskådeplatserna i Västindien, där de engelska och franska flottorna drabbade samman. Även kriget i Ostindien får sitt kapitel. I framställningen accentueras den svenska insatsen var den kan hittas eller förmodas; i de flesta fall ligger ett aktningensvärt arbete bakom uppgifterna. Vanligen rör det sig om biografiska enskildheter, men ibland ger Johnson nya uppgifter av allmänt historiskt intresse. Sålunda har han nedlagt stor flit på att reda ut de svenska besättningsmäns öden som tjänstgjort under den berömde amerikanske kaparen John Paul Jones samt att belysa dennes planer att efter kriget gå i svensk tjänst.

För den personhistoriska forskningen särskilt beträffande den gustavianska tidens officerare är arbetets andra volym en verklig fyndgruva, vars rikedom förhöjes av att framställningen grundar sig på kommandörkapten Georg Hafströms omfattande och inträngande arkivforskningar. Detta parti ger sålunda mängder av värdefulla och delvis förut okända biografiska uppgifter. Man bör sålunda observera den intressanta levnadsteckningen av den originella Fredrik Herman von Walden och biografien över Eloise Marguerite Hick, en förtjusande amerikanska, som under kriget gifte sig med den icke fullt så lyckade svenske löjtnanten David Stare. Man frapperas av mängden av svenskt sjöfolk av alla grader som under kriget gick i fransk eller holländsk tjänst. Till och med de som kämpade på den engelska sidan har utförligt behandlats. Bland de många brev och rapporter från svenskar i utländsk tjänst hem till svenska militära myndigheter och enskilda har Johnson låtit översätta Carl Olof Cronstedts dagböcker under dennes tjänst på en engelsk fregatt i amerikanska farvatten och tre månaders fångenskap i Pennsylvania och New Jersey. Författaren har dock inte stannat vid de personer som bevisligen deltagit i kriget direkt eller på allierad eller fiendlig sida. Samtliga svenska militärer som under denna tid erhöll utrikes permission redovisas även utförligt, då det kan tänkas att deras resa kommit den amerikanska frihetens sak tillgodo.

Genom den omfattande notapparaten efter varje kapitel och mängden av exkurser och utvinkningar gällande ibland minst sagt perifera ting gör Johnsons arbete ett många gånger förvirrande intryck. Härtill bidrar också att korrekturläsning, särskilt i andra delen praktiskt taget saknas, varigenom en del svenska personnamn betänkligt förölyckats. Författarens entusiasm för sina hjältar och hans vilja att tillerkänna dem idealitet för den amerikanska saken samt för övrigt tyda allt till det bästa kan också te sig litet naiv. Ibland förses också vederbörande med högre titlar än vad som varit korrekt, t. ex. »Baron Adolphus Benzel» vilken är identisk med löjtnanten Adolf Benzelstierna. Vad recensenten för sin del har svårt att förstå är den på amerikansk sida orimligt uppdrivna intresset för Axel Fersen, så att dennes porträtt får stå som inledning till detta typografiskt eleganta och för övrigt ytterst påkostade verk. Fersen kämpade visserligen på framskjuten plats i de franska styrkorna i Amerika men han såg ned på de enkla

amerikanarna. Att han var en till det nya Amerika vänligt inställd drottningens älskare och med tiden blev lynchad motiverar inte en så framskjuten plats i detta händelseförlopp.

Amandus Johnsons stora arbete är bortsett från dessa kritiska reflexioner en ytterst imponerande forskningsprodukt, som säkert avspeglar decenniernas mödor. Otvivelaktigt kommer den alltid att räknas till standardlitteraturen för biografiska studier i denna epok.

Wilhelm Odelberg.

Johan Johansson i Noraskog.

Det var med stort intresse man genom en artikel i Historisk tidskrift 1956 erhöll kännedom om de litterära skatter som förvarades i det året förut från försegling öppnade arkivet härrörande från den bekante riksdagsmannen och författaren Johan Johansson i Noraskog (f. 1840, † 1905). Johansson intog på sin tid en ovanlig ställning i vårt offentliga liv. Han var en i sin hemort ytterst betrodd man, deltog under många år i riksdagslivet och var en flitig publicist och bygde- och bergshistorisk författare, bekant framför allt genom det värdefulla Noraskogs arkiv. Det tilldrog sig därför stor uppmärksamhet att denne mångsidigt verksamme mans dagboksanteckningar blivit tillgängliga. Och när nu första delen av *Johan Johanssons i Noraskog dagboksanteckningar* omfattande åren 1866—1877 (264 s., 1957) befordrats till trycket av Erik Holmkvist, kommo förväntningarna ej på skam.

Värdet med Johan Johanssons dagböcker ligger i det mångsidigt fasetterade samhälle de avspeglar. Först och främst få vi en ytterst intim inblick i det kommunala livet i Johanssons hemort, där ingenting av vikt passerade utan att den mångkunnige förtroendemannen hade sin hand med i spelet. Han satt med i ett otal kommittéer och lokala organisationer och spelade stor roll som värderingsman, boupptecknings- och arvskipptesförrättare etc. Ej minst får man stifta bekantskap med en släktkrets av bergsmän och bönder, vilkas samhörighet eljest ej är lätt att utreda.

Från de kommunala förtroendeuppdragen var vägen väl tillrättalagd till riksdagen. År 1870 invaldes Johansson i Andra kammaren, där han skulle sitta praktiskt taget oavbrutet till 1902. Under de år den nu utkomna delen omspanner spelade han knappast någon framträdande roll i kammaren men hans notiser om partimöten och kabaler och inte minst om det privata umgänget riksdagsmännen emellan skänka också politiskt intresse åt anteckningarna. Även kulturhistoriskt ha de värde genom Johanssons öppna sinne för vad som rörde sig inom t. ex. musik- och teaterlivet och hans friska aptit på ett glatt restaurangliv. Överhuvudtaget ge dagböckerna ett gott reportage från Stockholmslivet på 1870-talet.

En särskild sida av anteckningarnas innehåll skall här framhållas, nämligen deras betydelse för kännedomen om vår arkivhistoria och forskningsvillkoren under den tid varom här är fråga. Johanssons kommunala förtroendeuppdrag förde honom i kontakt med arkivägare och traditionsbevarare i hemorten. Vi finna här antydningar om historiska skatter i bruksarkiv o. s. v. Med Nils Gabriel Djurklou stod Johansson i förbindelse. I Stockholm ägnade han sig förvånansvärt mycket åt forskning i riksarkivet och framför allt i kammarsarkivet, där han tycks ha haft en vän i den bekante kamreraren

Carl Sandberg. I Hans Forssell hade Johansson en stimulerande stödjare. I maj 1872 var han på middag hos honom tillsammans med C. G. Malmström, och överhuvudtaget skymtar Forssell flerfaldiga gånger i dagböckerna. Dessa skänka också läsaren möjlighet att ganska i detalj följa Johanssons forskningar, ej minst intressanta arkivfynd o. s. v.

Sedan detta skrevs har del 2 av Johanssons dagboksanteckningar (1881—1889) utkommit (1958, 304 s.).

Bertil Broomé.

Nils P. Skölds minnen.

En i den svenska riksdagens annaler mera ovanlig succession inträffade år 1917. Den dåvarande representanten för Malmöhus län i andra kammaren Nils Petter Sköld avlöstes vid höstvalet av sin 26-årig son Per Edvin, en man, som sedan kom att göra en betydelsefull insats i svensk rikspolitik. Sköld d. ä. avled 1958, 92 år gammal. Några månader innan han gick bort publicerades hans levnadsminnen. De synas från början ha meddelats de närstående i muntlig form men blevo åren efter 1948 upptecknade. Minnesanteckningarna omfatta, som de nu föreligga, i huvudsak tidrymden 1871—1920. De ha genomgåtts och redigerats av sonen. Denne har vidare försett minnena med ett förord och en översikt av faderns släkt på såväl fäderner- som mödernesidan. Det hela har utgivits under titeln *Minnen*, vilket står på omslaget, på titelbladet finner man en längre formulering »Vi voro fattiga, men . . . Minnen från längesen». (Tidens förlag 1957, 286 sid. kr. 18.50.) Ett särskilt intresse knyter sig till den inledande genealogin. Den har förts så långt tillbaka som kyrkoböckernas annotationer medgivit, d. v. s. till 1700-talets början.

Nils Petter Skölds ursprung på såväl fädernet som mödernet är enligt vad som här framlägges att söka i västra delen av det herrgårdsbälte i Skåne, som sträcker sig från trakten av Skabersjö i östlig riktning över Romeleåsen mot socknarna kring Sövdeborg. Det övervägande flertalet av förfäderna voro husmän på stora herrgårdar, d. v. s. de bebodde till godsens hörande gatuhus med eller utan tillhörande mindre jordlotter. Som lega för lägenheten gjordes ett par dagsverken i veckan till herrgården. Övriga dagar arbetades mot dagspenning. Enligt redogörelsen finner man de manliga medlemmarna av fädernesidan bosatta i Hyby, Gödelövs, Häckeberga och Svedala socknar. Mödernelinjen var mera stationär. Den hörde framför allt hemma i Törringe, en liten socken öster om Oxie och söder om Skabersjö. Socknens jord har genom århundrandena tillhört Skabersjö fideikommiss.

Minnesantecknarens fader Per Nilsson var född i Svedala 1826 och blev 1850 soldat vid Skytts kompani av Södra skånska infanteriregementet för Alstad gård i Fru Alstads socken. Han fick vid värningen namnet Schöld, vars stavning senare ändrades till den nu använda. Soldaten Schöld — vilkens stora militära upplevelse blev en kommendering med svenska besättningsgruppen till Slesvig-Holstein sommaren 1850 — flyttade på 1860-talet till Toarp i Oxie socken, alldeles vid gränsen till grannsocknen Törringe. Där köpte han ett litet hus. Denna plats blev sedan familjens fasta punkt i nära ett århundrade.

Per Schöld gifte sig 1861 med Lissela Jönsdotter, husmansdotter från Töringe. Han fick med henne fem barn, äldst av dem minnestecknaren, som föddes 1866. När fadern, tidigt bräckt av sjukdom, dog 1882 har den föreliggande levnadsberättelsen redan börjat. Nils Petter Sköld hade då avslutat sin korta skolgång och försörjde sig som drängpojke i hemtrakten. I tjugooårsåldern fick han tillfälle att gå igenom en maskinskötarkurs. Han verkade sedan som maskinist vid ångröskor, andras och egna, under mer än trettio år. Man kan säga att maskinistyrket blev hans hävstång för framkomsten i livet — ekonomiskt och socialt. Vid sidan av denna huvudsysselsättning hade han andra säsongarbeten. Han blev 1898 i stånd att köpa ett småbruk och blev sedan under årens lopp som småbrukare en föregångsman i sin bygd. Samtidigt kom han med i kommunallivet och blev också livligt verksam i kooperationen och nykterhetsrörelsen. Ledamot av andra kammaren för socialdemokratiska partiet var han 1914—1917. Den största insatsen i det offentliga livet gjorde han dock som kommunalman, som sådan var han verksam upp i sjuttioårsåldern.

Om hela det strävsamma liv, som ramas in av det anförda sammandraget, berättar nu Nils P. Sköld, sakligt och betänksamt, ibland litet omständligt. Det har anmärkts att skildringen blir monoton, som det ofta blir när gamla människor rulla upp sina erinringar från flydda tider. Men denna skildring av vardagens trivialiteter, slit, släp och glädjeämnen, ger sedd i stort en detaljerad och säkerligen tillförlitlig bild av hur arbetsförhållandena tedde sig på den skånska landsbygden från 1870-talet ett halvt århundrade framåt. Som källa för folklivsforskningen kommer denna redovisning — alldeles oavsett den intressanta detaljen att brännvinet i berättarens ungdom kostade 80 öre litern — att få ett bestående värde.

Den framlagda levnadsskildringen, som på sitt sätt är en det ihärdiga arbetets höga visa, ger utöver det yttre händelseförloppet även bilden av en man utrustad med god vilja, duglighet och — man vill tillägga — hygglighet. Reaktionen mot medmänniskor är även när det är fråga om intressekonflikter lugn men inte likgiltig, tolerant men inte eftergiven. Vad Nils P. Sköld ogillar är dagdriveri och översittarfasoner, liksom slöseri med andliga och materiella värden, var det än förekommer.

Han sticker alltså inte under stol med hur litet sympati han har till övers för de typer på dryga och ogina bönder och jordbruksförvaltare, han understundom haft att göra med. Det må antecknas att när herrarna till Skabersjö — på hans tid grevarna Otto och Tage Thott — liksom de dem närstående komma på tal, det alltid sker i erkännsamma ordalag.

C. Kempff.

Under Lundagårds kronor.

I PHT 1956, s. 171—172, anmälde Bengt Hildebrand tredje samlingen av publikationen Under Lundagårds kronor. Rec. framhöll här det glädjande i att C. W. K. Gleerups förslag väckt till nytt liv denna kultur- och lärdomshistoriskt viktiga serie. Sedan dess har redan 1957 utkommit *Under Lundagårds kronor. Minnen upptecknade av gamla studenter. Fjärde*

samlingen (368 s.). Redaktör är Gerhard Bendz. Liksom i den närmast föregående volymen är innehåller omväxlande, naturligt nog med den brokiga skara författare som medverkat. I några fall blir intrycket blandat till följd av ett par mindre fullviktiga bidrag. Å andra sidan finnas här även nedtecknade minnen av bestående värde, om man också självfallet hela tiden vid läsningen måste ha klart för sig de brister som regelmässigt åtfölja memoarer som historiska källor. Det kan här ej bli fråga om en genomgång av hela det omfattande uppsatsbeståndet. Blott några exempel skola anföras, såsom Fredrik Bööks finstämda porträtt av den framstående lundensiske språkforskaren Knut Fredrik Söderwall, en uppsats som även ger mycket av lärdomsstadens akademiska miljö och viktiga bidrag till också exempelvis Fredrik Wulffs biografi. Till samma generation som Böök hör Anders Österling och hans minnesbilder tjusa bl. a. genom de glimtar de skänka av sådana personer som Esaias Tegnér d. y., Sigurd Agrell, Vilhelm Ekelund, Bengt Lidforss och Arnold Norlind. Gustaf Aulén skildrar i sitt bidrag »Från mina professorsår» bl. a. Gottfrid Billing, Edvard Lehmann (om honom se också Algot Werins nedannämnda bidrag) och Hjalmar Holmquist.

I motsats till de hittills nämnda bidragsgivarna representerar Bengt Hildebrand de infödda lundensarna och han har därför kunnat ge en skildring så att säga inifrån av ett professorshem i Lund med föräldrarna professor Hildemar Hildebrand och professorskan Elisabeth Hildebrand, född Gyllenkrok, i centrum. På grund av att förf. här i hög grad kunnat lita till brev och dagböcker har hans framställning rent källkritiskt sett ett särskilt stort värde. Hildebrands uppsats får också ett speciellt personhistoriskt intresse genom skildringen av det hildebrandska hemmets kontakter med personer såväl inom som utanför den akademiska världen.

I Algot Werins bidrag, innehållande porträtt av några av hans akademiska lärare, fäster man sig särskilt vid de nyanserade bilder han ger av Johan Mortensen, Albert Nilsson, Hans Larsson och Axel Herrlin. Personligt och levande tecknar Ivar Harrie några av sina lärare i klassiska språk Einar Löfstedt, Claes Lindskog, Martin P. Nilsson och andra. I volymen ingå även ett par bidrag författade av lundensiska radikaler bl. a. av Stellan Arvidsson och Per Meurling. Vid sidan av dessa må även framhållas en talesman för det motsatta politiska lägret, Elmo Lindholm, som behandlar studentpolitik i 1920-talets Lund.

Bertil Broomé.

Mannerheimgestalten.

I en av de dagböcker, som den brittiske militärattachén i Ryssland under första världskriget, generalmajoren sir Alfred Knox 1921 publicerade, finner man för den 17 september 1914¹ en första notis om den dåvarande generalmajoren i rysk tjänst friherre Gustaf Mannerheim. Knox hade på en resa till Ivangorod hört sitt resällskap berätta om en jordfästning, som nyss ägt rum bakom fronten. Den döde var en ung kavalleriofficer, vilken stupat i Avdelta gardeskavalleribrigadens led. »Mannerheim his General kissed the dead boy and said he would like to be in his place. Mannerheim

¹ With the Russian Army 1914—17. 1 (London 1921), s. 100.

is blamed for his squandering life.» Det var alltså den presentation som den i ryska militära förhållanden väl insatte brittiske observatören vid denna tidpunkt kunde ge av Mannerheim.

Fyra år därefter framstod Mannerheim, den finlandsfödde tsargeneralen, inför hela världen som den man under vars skickliga ledning Finland tillkämpat sig sin självständighet. Den 12 december 1918 valdes han till landets riksföreståndare. Den två månader tidigare till Finlands konung utsedde prins Friedrich Karl av Hessen hade i samband med Tysklands sammanbrott frivilligt trätt tillbaka. Underrättelsen om riksföreståndarevalet nådde Mannerheim i London. Han hade där anförtrots det svåra uppdraget att i världskrigets slutskede tillvarataga den nyordna finska statens intressen. Man kan tryggt påstå att få om ens någon av hans landsmän hade sådana förutsättningar att lyckas med ett dylikt uppdrag som Mannerheim. Han hälsades också vid sin återkomst till Finland som den som för andra gången skulle säkerställa Finlands suveränitet och »stödd av Edert folk föra det till en trygg frihet», som statsminister Ingmans ord föllo.

Sju månader senare valdes K. J. Ståhlberg till Finlands förste president. Den femtiotvååriga Mannerheim drog sig tillbaka till privatlivet. Han nöjde sig med åskådarens roll i det politiska spelet och ägnade sig i övrigt mest åt »humanitära värv.»

Så gingo tjugo fredsrår. När Finland i november 1939 angreps av Sovjet-Ryssland var den sjuttiofemåriga fältmarskalken den självskrivne överbefälhavaren i försvarskampen. Han hade då sedan 1931 fungerat som ordförande i republikens försvarsråd. Det var alltså tredje gången budet gick till honom att vara situationens man. Fjärde gången inträffade 1944 då han — nu marskalk av Finland — åtog sig uppdraget att under svårast tänkbara militära och politiska förhållanden som republikens president taga ledningen av landets öden och föra det till fred.

Det är många, som hittills försökt sig på uppgiften att teckna denne märklige mans gärning och personlighet. Företaget hör till de vanskligaste, framför allt därför att Mannerheim — den finlandssvenske adelsmannen med rötter djupt nere i rikssvenska släkter — under sin levnad haft så många väsensskilda tillvarelsereformer. Efter ungdomen i Finland svenskbygder följde trettio mannaår som militär i det ryska kejsarhovets närhet avslutade med fyra års fronttjänst som övergång till de dramatiska insatserna under det självständiga riket Finlands tre första årtionden.

Kort efter Mannerheims död 1950 utgavs av Finlands adelsförbund¹ en förstahandsskildring av »den stora människan, krigaren och statsmannen», där många bidrag voro av stort värde. Bland dessa märktes särskilt minister G. A. Gripenbergs »Försök till en karakteristik av marskalk Mannerheim» och general Erik Heinrichs' studie »Mannerheim som överbefälhavare». Bägge uppsatserna bjödo på en mera inträngande och prövande analys av Mannerheims personlighet än vad som tidigare förelegat. Båda författarna hade på olika sätt stått honom nära, Gripenberg genom släktskap och personlig vänskap, Heinrichs som militär medarbetare i såväl fred som krig. De hade också genom sin utbildning och sin erfarenhet ett gott ut-

¹ Marskalken av Finland, Friherre Gustaf Mannerheim, Skrifter utg. av Finlands adelsförbund, 9 (Helsingfors 1953).

gångsläge när det gällde att fånga de väsentliga dragen i Mannerheims personlighet, utan att därvid bortse från »medaljens frånsida» för att tala med Heinrichs.

Denne har nu vidgat sin här berörda studie till ett arbete med bredare och djupare syftning. Erik Heinrichs' verk bär titeln *Mannerheim-gestalten. I. Den vite generalen*. (Stockholm-Helsingfors 1957, Hörsta förlag, 387 s. kr. 27:50).

Som nämnt är har Heinrichs haft de bästa förutsättningar för den uppgift han satt sig före. Han anslöt sig som 25-årig student och journalist 1915 till de finska jägare, som i Tyskland utbildades för Finlands självständighetskamp. Han blev en av de ledande i jägarrörelsen, stannade som officer efter frihetskrigets slut, genomgick franska krigshögskolan och gjorde en vacker fredskarriär. Vid vinterkrigets början var han generalmajor och fick befälet på Karelska Näsets under hela kriget hårt ansatta östra flygel. Han förordnades 1940 till generalstabschef och var under fortsättningskriget först chef för Karelska armén och sedan från 1942 åter generalstabschef. När Mannerheim 1944 blev president utsåg han Heinrichs till sin efterträdare som chef för försvarsmakten.

Det är med de största förväntningar man tar del av Heinrichs stort upplagda arbete, sådant det hittills föreligger. Den har formen av en brett hållen skildring och analys av Mannerheim som härförare men också som statsman sedd mot bakgrunden av det historiska händelseförloppet. Underavdelningarna benämnas: »Främlingen», »Överbefälhavaren», »Riksföreståndaren» och »Privatmannen». Tyngdpunkten i framställningen ligger på frihetskriget 1918. Avsnittet har erhållit 223 sidor, medan ungdoms- och Rysslandsårens skildras på 5. De tjugo åren efter 1919 få lika många.

Denna ojämna avvägning måste betraktas som en brist i en fullständig biografi. En sådan har sannolikt icke eftersträvats, därpå tyder bl. a. arbetets titel. Men i fråga om Mannerheims uppväxtår kunde nog ändå framställningen ha gjorts fylligare. Ynglingen är ju mannens fader. Källmaterial bör icke ha saknats. Minnesuppteckningar av Mannerheims skol- och kadettkamrater föreligga redan i viss utsträckning och framför allt är systemen grevinnan Eva Mannerheim Sparres »Barndomsminnen» upplysande om ungdomsmiljön. Vad Mannerheims Rysslandsår beträffa äro källorna givetvis sparsammare och mera svårtillgängliga. Författaren synes dock med avsikt ha lagt tyngdpunkten på de avsnitt där han personligen ägt självsyn.

Med skicklighet och stort skarpsinne har han sökt arbeta sig fram till ett klarläggande av den verkliga grunden till Mannerheims eminenta förmåga att behärska de mest invecklade situationer och att leda skilda människokategorier. Kanske mest slående framträder denna egenskap hos den »vite generalen» när han vårvintern 1918 genom blotta makten av sin personlighet kunde bringa så disparata element som de förutvarande tsararméofficerarna av finländsk stam, de tyskutbildade unga jägarna, de österbottniska bondeskyddskåristerna och de rikssvenska frivilliga av olika slag till en framgångsrik samverkan med den fennomanskt betonade senaten.

Som sammanfattning kan sägas att författaren i den del som nu föreligger har lyckats ge en med mycken omsorg och stor oväld gjord skildring av Mannerheims insatser under frihetskriget 1918 och den därpå följande tiden fram till avgången som riksföreståndare juli 1919. Framställningen i

sin helhet präglas av en tankens reda och en stilens klarhet, som gör läsningen därav till ett intellektuellt nöje.

Den under arbete varande andra delen av verket bör kunna ge en sammanfattande bild av Mannerheims gärning och personlighet. Dess under rubrik blir enligt förlagsanmälningen »Marskalken av Finland» och den skall spänna över åren 1939—1950.

C. Kempff.

Sven Hedin.

År 1954 arrangerade Sven Hedins stiftelse en stor utställning i Liljevalchs konsthall. En katalog, författad av stiftelsens föreståndare docenten Gösta Montell, utkom samtidigt med titeln *Sven Hedin utställningen* (1954; Liljevalchs konsthalls katalog nr 209) och illustrerad med många planscher. Härmed återfördes det allmänna intresset rörande Sven Hedin till det, som var hans väsentligaste gärning: upptäcktsresandens.

Hedin hade, 87-årig, gått bort d. 26 nov. 1952. Hans plats i Svenska akademien fylldes nästa år genom inval av Sten Selander, skald och författare, journalist och naturvetenskapsman, sedan 1950 fil. doktor och från 1951 docent i växtbiologi vid Uppsala universitet. Det är inte alltid, som till en av de aderton väljs någon person, som är verkligt intresserad av sin företrädare. Men som biolog hade Selander förutsättningar för dylikt intresse. Han åstadkom icke blott sitt obligatoriska inträdestal d. 20 dec. 1953 (Sv. Akad:s handl:ar ifr. år 1886, del 64, 1953—54, tr. 1955, s. 17—37) över Hedin. Ämnet tog honom så starkt, att han även sökte gå i land med en större biografi. Men redan d. 8 april 1957 rycktes Selander själv bort. Vad som då förelåg färdigt har emellertid ansetts vara värt att tryckas och hösten 1957 utkom det ofullbordade verket under titeln *Sven Hedin. En äventyrsberättelse* (Bonniers; 295 s. + 2 kartor, ill. kr 26: 50, inb. 32: 50).

I boken följer Selander sitt ämne fram till våren 1897. Undertiteln, en äventyrsberättelse, är signifikativ. Vid bedömande av boken bör man emellertid hålla i minnet att arbetet är helt eller delvis skrivet på sjuksängen av en dödssjuk man; därför blev texten heller aldrig definitiv. Den kritik, som — vid sidan av tillfredsställelsen — inställer sig under läsningen, är därför mindre riktad mot förf. än mot själva det resultat han hann med. Men det är vackert så, att vi fingo en Hedinbok av Selanders hand och den är fängslande att läsa, ej minst i början.

Man kan väl förstå, att förf., trots sin arbetsglädje, vill ange viss distans inför ämnet, tänkt såsom Hedins person och gärning i sin helhet. Därför betonar Selander redan från början de lätt märkbara svagheter hos Hedin: självupptagenheten, den okritiska entusiasmen, som särskilt då det gällde utrikespolitik urartade till en naiv kritiklöshet, en hållning som å andra sidan anslöt till ungdomsideal, mot vilka han var trofast. Men sedan kritiken väl givits, hade man nog helst önskat slippa att få se pekningret alltför ofta höjt igen. En brist är också, att källredovisningarna äro alltför knapphändiga. Detta stör särskilt i slutet, då läsaren inte riktigt vet, hur mycket som är referat av Hedins skrifter och vad som kan ha tagits direkt ur arkivmaterial, varav Selander i varje fall använt brev i firman

Bonniers arkiv, samtidigt som han i boken påpekar Hedinstiftelsens enorma källsamlingar. På Selanders sjukdom bör väl skyllas ett och annat trötthetsfel, t. ex. att Oscar Dickson kallas James (s. 34).

Ofantligt fängslande är framställningen av familjen, arvet från släkterna Hedin, Westman (bryggarkungens borgardynasti) och Berlin — den ursprungligen judiska släkt, som fick en så ovanlig utveckling, att Hedins morfar, den bekante Chr. G. Berlin ju blev kyrkoherde och prost. Särskilt festliga äro bilderna av farbröderna: farbror Svante, farbror Appe (kanslisekr. Alfred H.) och farbror Hinke (revisor Henrik H.). Farbror Svante var den omåttligt populäre premiäraktören inom det komiska facket. Som alla voro original är bildgalleriet verkligt roande. När farbror Svante hemkom som oftast fram på småtimmarna, »väl punschifierad», och bragts i säng av den gamla hushållerskan, sade hon kväll efter kväll: »Här har premiäraktören sitt Aftonblad», varpå hon överräckte bladet och omedelbart släckte ljuset! Över huvud ger hela inledningen en god bild av den oscariska epoken. Även här är emellertid det mesta lån från Alma och Sven Hedins egna berättelser, utan att detta tydligt anges.

Vad Hedin själv angår, är porträttet, trots kritik och ironi, i all huvudsak sympatiskt. Den ofantligt välvillige Sven Hedin hade, som många fått erfara, en obeskrivlig charm, inte minst som berättare.

Upptäcktsresanden H. föddes en bestämd dag: den 24 april 1880, då Vega löpte in på Stockholms ström. Hedin har själv många gånger betygt, att den kvällen avgjorde hans liv. Pojken »där uppe på Fjällgatan visste: Så skulle han en gång hälsas välkommen hem.»

Intressant är redogörelsen för Hedins utveckling. Tidigt fick han smaka reseäventyret. När skolpojken Sven 1885 fick resa ned till Kaukasus och Baku, fick han en försmak av upptäcktsfärd, som kom att sitta i. Pappa Ludvig, arkitekten, mamma Anna, farbror Svante, farbror Hinke, farbror Appe, tant Hilda och alla sex syskonen — hela Hedinska klanen — stod på Skeppsbron och viftade farväl. Färden gick längre, än han hade trott, ända bort till Persien. Så kom studieåren i Sverige och Tyskland, då inte minst geografernas land. Hans främste mästare blev von Richthofen och i Tyskland fick han sitt doktorat. Asien blev direkt utpekat som hans studieobjekt. Vad som kom att göra honom till den utmärkte upptäcktsresande han blev, var bl. a. hans utomordentliga förmåga av exakt observation och hans konstnärliga förmåga som tecknare. Hans sagolika energi och hans personliga måttfullhet i mat och dryck blevo ytterligare tillgångar för honom. Han var själv medveten om att hans vetenskapliga utbildning var starkt begränsad. Han kunde i varje fall så mycket, som behövdes, för att han skulle klara sin uppgift. Och han hade »åtrån efter det okända» och blev till slut en utomordentlig organisatör av den stora svensk-kinesiska expeditionen 1927—35, ett »vandrande universitet». Själv betecknar han avslutningen på en epok, de nyare stora geografiska upptäckternas.

Introduktionen till Asien hade han till en viss grad fått redan 1885. Officiellt fick han ett uppdrag redan 1890, skildrat i kap. »Med serafimerorden till Konungarnas konung» i Persien. Selander har här inte försummat några som helst roande detaljer. Men kanske är det samtidigt litet ohistoriskt att bedöma en ordensambassad 1890 från 1957 års utsiktsplats.

Den senare hälften av boken, omkr. 160 sidor, behandlar Asienresorna.

Det har redan sagts, att framställningen hade vunnit på klarare källredovisning, som angett dess plats inom Hedinforskningen. Nu har man blott att konstatera, att reseskildringen verkligen är en äventyrsbok. Och höjdpunkten blir här den till olidlighet spännande »dödsmarschen genom Takla Makan», som slutar med räddningen: vatten.

Läsaren får genom boken många trevliga stunder och rik underhållning. Men givetvis är det inte den stora Hedinbiografien. Därtill fordras även mycken och långvarig forskarmöda och en annan art av framställning. Men man får glädja sig så länge över vad man fått.

Bengt Hildebrand.

Axel F. Enström.

Axel F. Enström tillhörde sin generations mest framträdande tekniker i Sverige och är bl. a. känd som skapare av Ingenjörsvetenskapsakademien. Hans vittfamnande intressen förde honom som bekant även in på national-ekonomiska spekulationer, som på sin tid gävo anledning till åtskillig debatt. En av hans närmare medarbetare Torsten Althin har nu publicerat *Axel F. Enström. En minnesbok* (Sthlm 1958, 114 s.). Arbetet präglas av en anspråklös ton. Syftet har ej varit att ge några djuppejlande motiv till Enströms liv och verksamhet utan förf. har »i några från varandra relativt fristående kapitel tecknat ned fakta, som stått att finna i skrivna eller tryckta dokument och tillåtit sig att till dessa lägga egna, högst personliga minnen från en tjugofemårig bekantskap». Resultatet har blivit en synnerligen läsvärd liten bok med huvudvikten lagd på Enströms insatser i Ingenjörsvetenskapsakademien men med utblickar också över andra sidor av hans vidsträckta arbetsfält. Boken avslutas med levnadsdata och en bibliografi över Enströms viktigare skrifter.

B. Bé.

En läkare ser tillbaka.

I förordet till sin bok *Min långa väg till Salamanca. En läkares liv.* (Bonnier 1957, 404 s. kr. 29:50) säger författaren professor emeritus vid Karolinska institutet Folke Henschen att »vägen till Salamanca är den väg som en son till en läkare och en lärarinna, själv läkare, har vandrat under 75 år i slutet av 1800-talet och en stor del av 1900-talet». Som barn hade han läst om Salamanca i en illustrerad bok, han drömde sedan länge om att få resa dit och realiserade drömmen 1956, då han fyllde 75 år. Då voro också dessa minnesanteckningar färdigskrivna.

Henschen är född 1881 och son till den på sin tid mycket kände medicine professorn Salomon Henschen. Han växte upp i Uppsala och blev student där 1899. Efter studieår, huvudsakligen förlagda till Karolinska institutet, promoverades han till medicine doktor 1910, studerade sedan flera år utomlands och fick 1916 förordnande som professor i patologisk anatomi och bakteriologi vid veterinärhögskolan. Det var på sin tid en sen-

sation att en icke veterinär, en medicinare, fick professorsuppdrag vid denna högskola och studenterna där sjöng också (vilket av föremålet roat citeras):

»Hit har kommit en herr Henschen,
der auf Menschen
ist Spezialist.

Och vi hoppas att kompetensen,
med hjälp av amanuensen,
han klarar till sist!»

Samtidigt med att Henschen uppehöll professuren på förordnande var den ledigförklarad med i den akademiska världen vanliga, denna gång fleråriga, kompetensstridigheter mellan de sökande. En av dem var Henschen, men problemet löstes genom att han 1920 blev professor i patologisk anatomi vid Karolinska institutet. I denna befattning kvarstod han till dess pensionsåldern uppnåddes 1946. Åren därefter blevo upptagna av långvariga utländska föreläsningsresor och andra uppgifter, bland dem nedtecknandet av minnena från den levnadsbana vars ytterkonturer här skisserats.

Det första kapitlet i minnena har rubriken »Varifrån?». Det ger en ur genealogisk synpunkt rätt intressant redogörelse för fäderna- och modernepåbrået. »Släktforskning kan vara ett ganska spännande tidsfördriv» säger berättaren och — till skillnad från vad eljest brukar vara regel — har han sysslat därmed redan i tidigare år. Han inspirerades därtill av sin faster Maria von Bergen f. Henschen — föreståndarinna för Uppsala enskilda läroverk för flickor — själv aktiv släktforskare. Familjen skämtade en smula med deras gemensamma intresse och familjens umgängesvän professor Hugo Hildebrandsson citerade B. E. Malmströms kända distikon:

»Yttersta länken jag är i fädrens omätliga kedja.
Många årtusendens blod släcker sin gnista i mig.»

Detta var kvickt men också en smula elakt, ty fastern hade inga barn.

Men berättaren nöjer sig inte bara med anforskning. Han har velat söka sig fram till personligheterna, »människoödena bakom namnen». Forskningen så bedriven, »som ej nöjer sig med namn, titlar och årtal utan ärligt söker lära känna de bortgångnas liv och karaktär och ej väjer undan för de negativa sidorna har ett stort personhistoriskt och ärtlighetsbiologiskt intresse». I denna programförklaring kan man utan reservationer instämma.

Han fortsätter att det barn, som fick namnet Folke Henschen blev bärare av anlag från två väsentligt skilda håll. På fädernet härstammade han från släkterna Henschen och Munck af Rosenschöld, Abelin och Lemchen, en generation tidigare från släkterna Trägårdh, Sundin, von Rajalin och Rosenblad. Här var det alltså borgar- och ämbetsmannasläkter med inslag av vad som förr brukade kallas lågadel. På modernet däremot förlorade sig anorna bokstavligt talat enligt ättlingen »i den småländska och skånska jorden».

Vad släkten Henschen beträffar kom den förste bäraren av namnet i Sverige närmast från Treblen i Brandenburg. Ursprungligen förmodas namnet ha varit en diminutiv av Hans (Häns-chen). Den svenske stamfadern Andreas Hensigen (Hensken) skulle ha assisterat vid Gustav II Adolfs

bröllop i Kalmar 1620 och blev sedan »stadspipare» i Jönköping. En av hans söner Gabriel Andersson Henschen blev körsnär i Stockholm. Med dennes sonsöner delade sig släkten i två grenar: Bergslagsgrenen och Blekingegrenen, till vilken senare berättarens fader den kände läkaren och vetenskapsmannen professor Salomon Eberhard Henschen (f. 1847 † 1930) hörde. Han framträder i minnena sedd ur många synvinklar och i olika belysningar. Sonens beskrivning av faderns starka personlighet lämnar icke läsaren okunnig om att där fanns drag som kunde repellerat omgivningen.

Modern Gerda Helena Maria Sandell (f. 1852, † 1907) var lantbrukare-dotter från Ronnebytrakten. Hon var lärarinna vid fru von Bergens skola i Uppsala, när hon 1879 gifte sig med den unge medicinaren Salomon Henschen. I mödernessläktens krönika har berättaren eljest icke lyckats komma bakom de närmaste generationerna.

I det förut berörda förordet tar berättaren upp avsikten med minnenas nedtecknande och publicering. Svaret formuleras på följande sätt. »På vägen har han [berättaren] mött många vandrare hemma och ute. Och många av dem har han tagit med här, inte för att låna något av deras glans, utan helt enkelt för att kunna berätta om den värld, som han rört sig i, om sin materiella och andliga miljö och för att visa vilka han kände sig dragen till och särskilt vilka som påverkat hans utveckling.» Han fortsätter: »Här skall också lämnas en redogörelse för hans eget dagsverke, hans många medarbetare och arbetsresultat, hans resor samt för allt som han i övrigt intresserat sig för och strävat efter.»

Resultatet av dessa bemödanden har blivit en livfull och välskriven levnadskrönika fylld av händelser, namn och människor. Det välbehövliga personregistret upptar omkring 1 400 namn, svenska och utländska. Många av dessa ha självfallet endast blivit omnämnda i förbifarten, andra åter, framför allt när det gäller läkare — lärare eller kolleger — ha behandlats utförligare. Ibland har det skett genom den mera vanskliga belysning en anekdot kan ge, i andra fall presteras mera ingående analyser.

Några namn ur mångfalden kunna nämnas. Från uppväxtåren möta ur faderns krets bl. a. Edward Clason, Carl Hammarberg, Ulrik Quensel, Esaias Tegnér d. y. (som flera år bodde i Uppsala under bibelkommissionsarbetet) liksom det stora originalet professorn i grekisk litteratur J. Sponberg. Det berättas att när den sistnämnde gick bort utförde Salomon Henschen obduktionen på sin gamle vän. Förrättningen skedde i Sponbergs arbetsrum och när hjärnan tagits ut tog Henschen ned från bokhyllan ett grekiskt lexikon och lade in det i skallen. En symbolisk handling.

Den medicinska fakulteten i Uppsala hade på 1860—70-talen dominerats av den betydande tänkaren Israel Hwasser. Hans anda levde ännu kvar i fakulteten och tog sig bl. a. det uttrycket att två av dess medlemmar gav sina söner hans förnamn. Det blev Israel Hedenius f. 1868 och Israel Holmgren f. 1871.

Det är en bestyrkt erfarenhet att man långt fram i livet bevarar pregnanta minnen från skoltiden och av sina lärare. Folke Henschen utgör i det hänseendet intet undantag och av dem han skildrar framträder rektorn Manfred Mustafa Floderus, gymnastikläraren major A. T. Littorin samt lärarna K. O. Janson, P. G. Boëthius och Peter Bagge med bestämda profiler.

Vid skildringen av studieåren vid Karolinska institutet och den därpå följande nära trettioåriga lärargärningen vid denna institution blir strömmen av namn allt stridare. Det är svårt att bland mängden plocka fram dem som mera utförligt omnämnas. Bland släktingarna märkas förutom förut nämnda, svärfadern Ernest Thiel och hans broder Arthur och medlemmar av den befryndade släkten Ruin i Finland, bland dem friherrinnan Ruth Munck, som spelat en viss roll i Finlands nyare historia, av berättaren kallad »die eiserne Baronin». Svågern, författaren Sven Lidman, kände Henschen däremot föga gemenskap med, han omnämnes endast i förbigående. Utförligare omtalas ungdomsvännen med. lic. Adolf Björk och författaren Leon Larsson. Bland de många läkarna lägger man märke till John Berg, Ragnar Bruzelius, J. G. Edgren, Gunnar Hedrén, Emil Holmgren, Emil Kleen, Karl Lennander, Carl Sundberg och Curt Wallis. Flera andra skulle kanske med lika rätt kunna markeras.

De långvariga utlandsvistelserna förde berättaren samman med många prominenta medicinska vetenskapsmän. Detsamma gällde hans fleråriga arbete i kommittén för utseende av Nobelpristagare i medicin.

Det är givet med den uppläggning denna levnadskronika erhållit att den i främsta rummet vänder sig till berättarens läkarekolleger och att den för dem har det största intresset. Men även andra läsare har den mycket att ge. Vad som möjligen kan störa lekmannen är den särskilt mot framställningens slut tilltagande benägenheten att använda medicinska termer där lättbegripligare svenska icke kunnat vålla missförstånd. Det är väl för att taga några exempel icke nödvändigt att begagna facktermen »axill» när man kan skriva armhåla eller »gyros» i st. f. hjärnvindling.

Några i såväl text som register genomgående felstavningar kunna en gång vålla missförstånd och böra därför påpekas. Den kände professorn i gynekologi och obstetrik Mauritz Salin stavade sitt namn så och inte »Sahlin», däremot nämnes statsministern åren 1884—88 som »Temptander» i st. f. Themptander. En av landshövdingarna på Gotland under 1920-talet hette Roos och inte »Ros», och till slut har namnet på den på sin tid så bekante »brännvinskungen» L. O. Smith förvanskats till »Schmidt».

Huvudintrycket av levnadsbeskrivningen blir att man i den möter en man vilken haft ett intressant levnadslopp, som skildrats medryckande och utan mycken självförhåvelse, en levande personlighet, som tagit väl vara på livets möjligheter såväl av arbete som glädje. Skildringen belyser inte bara honom själv och de människor han mött. Den torde också få ett bestående värde som kulturhistoriskt tidsdokument.

C. Kempff.

Lena Börjeson.

Det är ett skiftande och intressant persongalleri, som drar förbi i skulptri-sen Lena Börjesons *Mitt livs lapptäcke* (Bonniers, Stockholm 1957, 179 s., pris 19:50, inb. 24:50). Man får roande glimtar från konstnärslivet i sekelskiftets Stockholm. Såsom professor i figurteckning och modellering vid Konstakademien hade fadern, Johan Börjeson, bostad och ateljé i »stattybildhuggarbostället» vid Sergelgatan. I makarna Börjesons gästfria hem samlades en rad av de dåtida storheterna inom författar- och konstnärsvärlden: Snoilsky, Wennerberg, makarna Grieg, Emil Sjögren, Wilhelm Stenhammar, Carl Larsson, Reinhold Norstedt och många andra. Med Karl-feldt och Albert Engström slöt Lena Börjeson vänskapsband, som bestodo till de båda männens död. Hon har i sin bok skänkt oss porträtt av dem, som äro varsamt och förstående gjorda, på samma gång som de äro öppen-hjärtiga. År 1916 reste hon till Paris på en kort tid, som hon trodde, men kom att stanna där i tjugo år. Skildringen av första världskrigets Paris bär prägeln av hennes djupa beundran för fransk kultur. De brev från fronten, som hon avtrycker, äro gripande mänskliga dokument, som länge stanna i minnet. Mest bekant torde Lena Börjeson vara som skapare av »Maison Watteau», en samlingspunkt i Paris för skandinaviska konstnärer och författare. Till den konstskola, Académie Scandinave, som fanns där, lyckades hon knyta berömda konstnärer som lärare, t. ex. Dufresne och Despiau. Hon berättar om hängningar och ateljéfester, om elever och modeller. Men fram-förallt skildrar hon sina konstnärsvänner — Bertil Lybeck, Gunnar Ceder-schiöld, Torsten Palm m. fl. Legationscheferna — Albert Ehrensverd och Einar Hennings — beredde henne svårigheter av värre slag än de oroliga konstnärerna. »Maison Watteau» hade alltid att kämpa med ekonomiska bekymmer och åtnjöt tydligen små anslag från svenskt och danskt håll, intet från norskt. I förf:s skildring framstår det sätt, på vilket hon skildes från institutionen, såsom ganska upprörande. Dessa »minnen från ett konstnärsliv» äro en värdefull och intressant läsning. Troligen skulle Lena Börjeson ha mycket mer att berätta; man har det intrycket, att hon endast sparsamt och varsamt utnyttjat det brevmaterial, som hon besitter.

Torgny Höjer.

Släkten Ekman.

Rektor Arne Munthe har publicerat första delen i en släkthistorik som tilldrager sig ett alldeles särskilt stort intresse ur många synpunkter: *Släkten Ekman. Handelshuset Ekman & Co:s föregångare. En ekonomisk verksamhet i fem generationer* (Göteborg 1958, 338 s.).

Släkten Ekman har intagit ett framträdande rum i vårt ekonomiska liv under flera århundraden och har under årens lopp blivit föremål för ett ganska omfattande genealogiskt och biografiskt utredningsarbete. Förf. pekar särskilt på bruksdisponenten Wilhelm Ekmans (f. 1875, † 1946) hängivna undersökningar rörande sin släkts historia. Också de stora artiklarna över släkten och dess främsta medlemmar i Svenskt biografiskt lexikon ha fört forskningarna framåt. Redan ett flyktigt studium av den nu utkomna släkt-historiken visar hur en med vårt kamerala arkivmaterial förtrogen historiker

på ett framgångsrikt sätt kan vidga vårt biografiska vetande. Arne Munthes vidsträckta kunskaper om ofta ganska svårtillgängliga arkiv och samlingar i framför allt kammararkivet har skänkt åt framställningen en levande konktion som är mera ovanlig i våra släkthistoriska arbeten.

Det här sagda kommer till ett markant uttryck redan i Munthes första kapitel om stamfadern Joen Larsson (f. 1599, † 1674) där förf. med förfaren hand röjer upp i ett vildsnår av osäkra traditionsuppgifter och mot bakgrunden av en säkert tecknad förvaltningsorganisation skänker oss bilden av kronans framgångsrike befallningsman i Västersysslet i Värmland.

Nästa generation representeras av Daniel Joensson Ekman, som slog sig ner i Vänersborg, där han blev en av de ledande köpmännen med verksamheten framför allt inriktad på stångjärnstransitering. Med sitt hetsiga lynne har han gett förf. stoff till en livlig och brokig småstadskronika från vår stormaktstid. Också Daniels söner spelade en viktig roll bland de ledande köpmännen i Vänersborg men sonsonen Peter (II) Ekman (f. 1704, † 1783) flyttade över till Göteborg och gjorde där en banbrytande insats som trävaruhandlare. Han moderniserade bl. a. sågverksrörelsen vid Göta älv. Den av honom grundade solida ekonomiska ställningen utvecklades ytterligare av hans son, Peter (III) Ekman (f. 1740, † 1807), som i motsats till fadern dock mindre intresserade sig för trävaruhandeln än för de möjligheter som det under hans livstid florerande bohuslänska sillfisket erbjöd och med detta som grund blev släktens förste köpman och företagare av stort format, med en affärsverksamhet av internationell räckvidd. Med honom avslutas denna del av släkthistoriken.

Munthes arbete är skrivet med en ovanlig bredd. Han är lika intresserad av att reda ut de ekonomiskt historiska sammanhangen som att levandegöra de individuella personligheterna. Peter (III) Ekmans anslutning till herrnhutismen ger förf. tillfälle till utblickar också över en viktig sida av det kulturella livet i Göteborg på 1700-talet. Med stort utbyte följer man även de nya upplysningar förf. kunnat draga fram ur det ekmanska släktarkivet om en berömd medlem av släktkretsen, skalden Bengt Lidner, som var systerson till Peter (III) Ekmans maka Hedvig Boëthius.

Arbetet är försett med smakfulla illustrationer och orienteringen underlättas av personregister.

Bertil Broomé.

Släkten Bensow.

Den judiska släkten Bensow härstammar från Danzig. Jacob Wolff Bensow föddes där 1799 och bosatte sig efter flerårig vistelse i S:t Petersburg år 1828 i Stockholm, där han drev krätsvaskeri, d. v. s. framställning av guld och silver. Han hade sin bostad i den nu sedan länge rivna s. k. Bensowska fastigheten vid Vasagatan. Hans son Simon Constantin Bensow (f. i S:t Petersburg 1828, † i Helsingfors 1918) var en framstående tandläkare först i Stockholm och från 1872 i Helsingfors. Han blev 1867 hovtandläkare hos prins Oscar och arbetade framgångsrikt på olika sätt för att höja tandläkarkårens då ännu ej alltför stora anseende. Hans son Jacob Victor Bensow (f. 1854, † 1939) trädde i faderns fotspår och blev en högt ansedd

tandläkare i Göteborg, där han ej minst bidrog till att med sin starka sociala inriktning verka för utvecklingen av tandpoliklinikväsendet.

Jacob Victor Bensows son den kände krigshistorikern överstelöjtnant Einar Bensow har 1958 publicerat ett arbete *Victor Bensow. En släktkrönika* (73 s.), där han på grundval av forskningar i olika arkiv, ej minst det egna släktarkivet i »den bensowska kistan» och i Svenska tandläkarsällskapets samlingar i några välskrivna kapitel lagt fram huvuddragen av sin släkts öden under den svenska tiden. På grund av de båda nyssnämnda släktmedlemmarnas framträdande insatser på skilda områden har boken intresse även för en större allmänhet.

B. Bé.

Sveriges kyrkor.

Sedan *Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium* utgivet av Sigurd Curman och Johnny Roosval senast recenserades i PHT (1954, s. 162 f.) ha tio häften (nr 73—82) utkommit omfattande tillsammans ej mindre än bortåt 2 000 sidor. Sedan professor Roosval numera överflyttat till Gotland har den övervägande delen av redigeringsarbetet vilat på riksantikvarien Sigurd Curman. Redaktionssekreterare: fil. lic. fru Ragnhild Bostrom. Sex av häftena ha författats av Armin Tuulse, f. d. professor i Dorpat, numera docent vid Stockholms Högskola, två (Sjuhundra härad h. 3 och 4) av professorskan, fil. lic. Ingeborg Wilcke-Lindqvist, för ett häfte (nr 4, Frösåkers härad) svara Tuulse och antikvarien fil. dr Erik Bohrn, för ett annat fil. kand Gunilla Curman och Sigurd Curman (nr 82) samt för ytterligare ett annat (nr 5, Frösåkers härad) tillsammans Tuulse, Curman, Bohrn och fil. dr Karl Asplund. Häftena behandla följande områden (bandbeteckningen hänför sig till Upplandsserien av verket): Band II, häftena 4 och 5 (det sistnämnda bandets sluthäfte med register omfattande ca 1 000 namn, utarbetat av Ingeborg Wilcke-Lindqvist och mag. phil. Lydia Tuulse) innehållande: Frösåkers härads respektive norra och södra delar; band V, häftena 3 och 4 med resp. sydvästra och nordöstra delen av Sjuhundra härad; band VI, häftena 1, 2 och 3 behandlande Färentuna härads västra, mellersta och östra delar samt häftena 4 och 5 Sollentuna härad (med register innehållande ca 1 400 namn, utarbetat av Lydia Tuulse); band VII, häfte 1 med Bro härad. En blick på kartan å fränsidan till det sista häftet visar att endast ett obetydligt område nu återstår av Stockholms läns Upplandsdel. Den energiska ledningen och de outröttliga medarbetarna äro att varmt lyckönska till den snabba publiceringen.

Även den kulturhistoriskt inriktade forskningen och inte minst den personhistoriska är att gratulera. Den personkrets, som träder till mötes på Sveriges kyrkors av fakta laddade sidor, har redan tidigare flera gånger karaktäriserats i PHT:s recensioner. Även i de nu utgivna delarna finner man först och främst gravlagda, donatorer och konstnärer (bl. a. silversmeder, målare, tenngjutare). I en så utpräglad adelsbygd som Uppland möter man bland de talrika sepulkralminnenas många uppgifter synnerligen talrika, som gälla det svenska frälsets olika klasser alltifrån äldsta medeltid. Den ständiga revisionen av adelns ättartavlor har här att hämta värdefullt stoff.

Ärkestiftets herdaminne är som bekant ännu inte nyskrivet. Så mycket större är anledningen att ta vara på alla de fakta rörande prästbiografierna som komma fram i det stora inventarieverket. Bl. a. äro åtskilliga prästporträtt reproducerade. Även den konturlösa klass som kallas ofrälse stånds-personer är riktigt representerad. Här finner man bl. a. följande titlar: lantmätare, överinspektör, befallningsman, brukspatron, husgerådsmästare, kommissarie, konduktör, rustmästare och statskamrerare.

I ett verk med en sådan mängd av detaljer har felfinnaren alltid vissa chanser, men det recensenten har funnit i den vägen är av ringa vikt. Det stora personhistoriska stoffet har nämligen redovisats mycket omsorgsfullt. Till ledning för studiet ha ofta genealogiska tabeller uppsatts. Det gäller bl. a. följande släkter: h. 73 Giertta, h. 74 de Besche, af Ugglas (hänvisning till släkttavlan och de där nämnda personerna saknas i registret), h. 75 Kyle, Wernstedt, Bonde, Beck-Friis, De Geer, Oxenstierna, h. 76 Lantingshausen, Örnflycht, Posse, h. 82 Ankarcrona. I häfte 80, s. 496 finns en tabell över Nils Birgersson Grips († 1592) 16 anor och i h. 73, s. 206 har en gravsten från 1100-talets senare del gjorts till föremål för en genealogisk interpretation i tabellform. Dessa tvenne inslag ha tillkommit efter uppgifter av H. Gillingstam och A. Schück. I häfte 81, s. 571, lämnas en notis beträffande en gåva till Järfälla kyrka 1595 av en hustru »Britha Blasius Dundij af Blijant». Uppgiften synes ge möjlighet till ny belysning av den kände Blasius Dundees familje- och släktförhållanden. Det heraldiska materialet är överväldigande rikt. Bl. a. avbildas flera äldre teckningar av nu försvunna sköldar från medeltidens slut. En av dessa (från Börstils kyrka, h. 74, s. 614, 617) är väl dock snarare en minnes- eller torneringssköld än, som här föreslås, en stridssköld. Någon gång frestas man till ytterligare önskemål. Av den kände, vid Sturemorden omkomne Dionysius Beurræus' gravsten i Ekerö kyrka (h. 73 s. 206) skulle man sålunda gärna velat se en avbildning. Någon gång sätter man ett frågetecken i kanten. Sålunda har i h. 76, s. 132 not 2 om assessorn Johan Pedersson ej tillvaratagit den uppgift på s. 146 om hans död i augusti 1636, som utvunnits ur ett i kyrkan förvarat unikt begravningskvåde författat av en oidentifierad Johannes Jonæ... renstadius. I h. 73, s. 31 avbildas från Adelsö kyrka ett porträtt av Karl X Gustav. Recensenten betvivlar uppgiften att det skulle återgå på ett original av T. Gelton från 1658. Ett studium av det i Svenska porträttarkivets index publicerade materialet synes visa att det tillhör en äldre typ. I samma häfte talas s. 202 om en donation 1850 till Ekerö kyrka av kanslirådet A. Ihre. Donator identifieras korrekt med statsrådet friherre Albrecht I. Det var dock icke han utan hans 1828 avlidne fader som var kansliråd.

I häfte 75, s. 792, 796, omtalas en magister Gåse. Det kunde möjligen i detta sammanhang nämnts att denne tillhör det kända Bellmangalleriet. I ett fall kunde Olle Källströms »Medeltida kyrksilver» (s. 185) ha utnyttjats för komplettering (h. 77, s. 257). I h. 81, s. 652, 655, omtalas i beskrivningen av ett epitafium över riddarhussekreteraren Johan Gustav Psilanderhielms († 1782) maka Catharina Lovisa f. Kirstein († 1770) två (bör vara tre) därpå avbildade »kraschaner». Ett originalfoto avslöjar att det i själva verket rör sig om sällskapsordnar. Dr Gösta Berg har fäst rec:s uppmärksamhet på att epitafiet kommenterats av Gunnar Scheffer i Stora amaranterordens historia (Sthlm 1942), s. 100 f. I h. 75, s. 803, avbildas en sigillstamp

daterad omkring 1400 för en präst Knut Simonsson i Hökhuvud. Recensenten vill förmoda, att det krönte k:et på sigillfältet tyder på det i detta sammanhang nära till hands liggande namnhelgonet Danmarks martyrkonung den helige Knut.

Kultur- och personhistorikern fröjdas åt den förebildliga publikationen av Sveriges Kyrkor som till allt annat ger utomordentliga bilder av de kyrkor som utgjort så viktiga skådeplatser för gångna släkten. Med tillgängliga resurser sker denna publicering beundransvärt snabbt och med utmärkt akribi. Utgivarna som nu i snart ett halvt sekel handhaft planeringen och redigeringen önskas som ett välförtjänt tack för framgångsrik möda vida större resurser i personal och penningmedel för att öka utgivningstakten genom att möjliggöra realiserandet av en gammal plan om parallella redaktioner på andra håll i Sverige. Ansatser till en sådan utveckling finns redan. Under nästa år väntas f. ö. ett flertal häften från olika delar av landet (Härjedalen, Stockholm, Östergötland, Blekinge, Gotland och Närke) kunna sändas till tryckning.

Nils Ludvig Rasmusson.

Finska adelns ättartavlor.

I PHT 1955, s. 166, anmäldes första delen av Tor Carpelans stora arbete *Ättartavlor för de på Finlands riddarhus inskrivna ätterna*. Nu har del 2 av detta verk, omfattande bokstäverna H—R, utkommit (Helsingfors 1958, s. 511—941).

Om denna del gäller detsamma som anfördes om den första, nämligen att förf. kunnat tillgodogöra sig åtskilligt genealogiskt och biografiskt stoff utöver materialet i Elgenstiernas ättartavlor, bl. a. ur kyrkoböcker och i senare tid utkommen litteratur. Också meddelanden från finländska och svenska forskare redovisas i ej obetydlig utsträckning. Bland de i denna del behandlade ätterna må nämnas följande av större omfattning: Hästesko af Målagård, Järnefelt, (von) Knorring, von Kræmer, Munck af Fulkila, Näs-sokin, Nordenswan, Ramsay och Rehbinder. Man fäster sig vid förf:s noggranna redovisning av data och fakta. När Elgenstierna om marskalken av Finland anger, att han 1886 avgick utan avslutad kurs från kadettskolan i Fredrikshamn, upplyser Carpelan utan omskrivning att han relegerades. Barn födda före äktenskapets ingående markeras med ett *a. n.* före födelsedatum även i fråga om nu levande personer. Det är med djup respekt man fortfarande spårar den åldrige forskarens akribi och exactitude.

Carpelans princip har varit att för äldre genealogiska och biografiska uppgifter bygga på Elgenstiernas ättartavleverk, där ej särskilda forskningar eller nyare informationer kunnat rätta till felaktigheter. När man nu ånyo tar del av släktbeskrivningarna i deras på det hela taget vedertagna skick, kan man ej undgå att uttrycka en förhoppning att så småningom från det svenska riddarhusets sida en revidering måtte komma till stånd ej minst av de äldre generationerna för ett stort antal släkter. Detta är givetvis ej sagt som en kritik av Carpelans arbete. Det hade varit en orimlig begäran att detta revisionsarbete skulle ha utförts i Finland. Det må emellertid förunnas rec. att med några exempel belysa sådana onöjaktigheter som

alltjämt gå igen i ättartavleverken och åtminstone delvis kunna rättas till sedan med hjälp av tillgängliga urkundspublikationer eller moderna vetenskapliga framställningar.

Sven Olsson har i sin stora monografi över Olof Hermelin visat upp det legendariska inslaget i de gängse uppgifterna om släkten Lagerborgs ursprung. Riddarhusgenealogiernas redovisning av de äldsta generationerna av släkten Prytz förefaller också överklig; någon munk i Riseberga kloster med namnet Hans Classon Prytz är ej omtalad i Grandinsons bekanta arbete »Närkes medeltida urkunder», 1 (1935). Det är ej heller rimligt när det på ätten Olivecreutz anföres att den släkt, som senare blev känd under namnet Gezelius, redan i slutet av 1300-talet anträffas i Romfartuna socken i Västmanland.¹

De här antydda exemplen på riddarhusgenealogiernas otillförlitlighet i fråga om några adelssläkters genealogiska ursprung må tjäna till belysning av de vanskligheter som nödvändigt måste utmärka ett arbete av denna art. De innebära emellertid ingalunda något försök till nedvärdering av det genealogiska verk som med okuvlig energi fullföljes av den vördade nestorn inom nordisk genealogisk och biografisk forskning.

B. Bé.

Stockholms Köpmannaförening.

W. Gordon Stiernstedt, *En hundraårig konjunkturspegel. Skildringar omkring Stockholms Köpmannaförenings historia* (Norstedt & Söners förlag, Sthlm 1958, 269 s., kr 25:—).

Stockholms Köpmannaförening är inte, som man kanske skulle tro, en branschförening av modernt snitt, utan den är en skapelse av företagare i huvudstaden från år 1858. Dess uppgift var och är fortfarande att skapa en bättre ordning inom landets kreditväsen, att sörja för gemensamma åtgärder vid kunders betalningsinställelser, att utse ombud i landsorten med uppdrag att granska konkursbons förvaltning och att tillhandagå föreningens medlemmar med soliditetsupplysningar. Den viktigaste nyskapelse som föreningen gett upphov till, är Stockholms Handelskammare, vars andlige fader var J. Josephson. Den var 1902—16 en avdelning inom föreningen men blev sistnämnda år en självständig institution. Bakgrunden till Köpmannaföreningens tillkomst var de oeffterrätliga förhållandena inom kreditväsendet i mitten av 1800-talet och den ekonomiska krisen 1857—58. Den egentlige stiftaren var sidenfabrikören K. A. Almgren, och den juridiske rådgivaren vid bildandet var justitieombudsmannen N. A. Fröman. En lång rad av framstående företagare porträtteras i förf:s persongalleri, som i många fall stöder sig på personliga minnen: O. Almgren, H. Lamm, O. Söderberg, O. Wallenberg, W. Josephson, H. Victorin, J. och Å. Wetterlind m. fl. I ett avsnitt, kallat En konjunkturkavalkad, behandlas sammanhanget mellan konjunkturutveckling och föreningens verksamhet, sådan den avspelas i medlemsbestånd och noterade konkursbelopp. Då förf. skildrar de sista 25 åren, möter man en personlig, liberalt präglad syn på politikens inflytan-

¹ Påpekas kan även att släkten Hjärnes ursprung fått ny belysning genom generalmajor Kjell Magnells uppsats i närmast föregående häfte av denna tidskrift.

de på samhällsekonomi. Skildringen bygger delvis på föreningens protokoll, som i motsats till övriga handlingar ha bevarats. Någon gång är förf. tveksam i sina uppgifter, som det synes i onödan. Det konstituerande mötet hölls utan tvivel den 1 mars 1858 (s. 44); Aftonbladet redogjorde den 2 mars utförligt för sammanträdet dagen förut. Likaså är tveksamheten om Stockholms Garantiförenings existens obefogad (s. 20). Aftonbladet berörde under tiden 17/12 1857—5/1 1858 i flera artiklar denna stödförening, som tycks ha tillkommit på initiativ av Frans Schartau, vars insatser för hävandet av krisen inte omnämnas av förf. Minnesskriften är livfullt skriven och mångsidig i sin upplägning. Den blir därigenom en intressant och lärorik läsning.

Torgny Höjer.

Protestantiska kyrkogården i Rom.

Nära nog varje svensk Romresenär med andra intressen än det ytligt turistiska känner väl till den fridfulla plats invid Porta San Paolo och Cestiuspyramiden, som kallas »den protestantiska kyrkogården», »il cimetero acattolico». Den har fått många hänförelser och hänförande skildringar även på vårt språk. De svenska gravarna ha en gång förtecknats och delvis kommenterats av Sveriges dåvarande sändebud i Rom Carl Bildt i hans utmärkta bok »Svenska minnen och märken i Rom» (1900; 2:a uppl. 1932).

På denna kyrkogård ligga nu bakom porten med inskriften »Resurrecturis» (»åt dem, som en gång skola uppstå») närmare 4 000 människor begravda, huvudsakligen protestanter och ortodoxa. Den förste man med säkerhet vet ha jordats här är Oxfordstudenten George Langton († 1738). Engelsmän och tyskar utgöra majoriteten av dem, som här sova under cypresserna och pinjerna vid Aurelianusmurens fot. Men även många amerikaner, ryssar (bl. a. från de gamla baltiska provinserna) och greker och inte så få skandinaver ha samlats hit. Ett markant inslag utgöres av konstnärer och författare (den amerikanske skulptören William W. Storey och de båda i unga år i Italien borttryckta diktarna Keats och Shelley, för att bara nämna några få).

Kyrkogården står under förvaltning av en administrator, som väljes av en generalkommitté, bestående av samtliga intresserade länders beskickningschefer. År 1951 blev Sveriges dåvarande sändebud i Rom, ambassadören friherre Johan Beck-Friis administrator. Hans intresse för uppgiften tog sig bl. a. uttryck i utarbetandet av en liten vacker volym *Protestantiska kyrkogården i Rom. Konstnärernas och poeternas kyrkogård* (Malmö: Allhems förlag 1956. 35, (3) s. + 1 vikt bl. III. 5 kr.).¹

Boken börjar med en fängslande historisk exposé över kyrkogårdens öden ända från den tid, då begravningarna ännu måste ske nattetid vid facklorsken för att inte väcka den rättrogna romerska befolkningens förbittring och framkalla allvarliga incidenter. I framställningen äro insprängda notiser om märkligare jordade främlingar (och italienare, ty sådana finnas också). En karta från 1748 torde vara det äldsta dokument, som utmärker platsen

¹ Utkom samtidigt på italienska, engelska och tyska. Förlaget har generöst ställt samtliga upplagor till kyrkogårdsadministrationens förfogande.

för »protestanternas begravningsplats». Därpå följer en liten antologi av litteratur, mest svensk, om kyrkogården, dikter och prosaskisser. Både historiken och antologien äro slösande rikt illustrerade med ett sällsynt tacksamt bildmaterial. Av särskilt personhistoriskt intresse är den därpå följande alfabetiska förteckningen över »vissa skandinav och andra som begravts på Protestantiska kyrkogården» med korta levnadsdata. En siffra framför namnet gör det lätt att lokalisera vederbörande grav på den bifogade utmärkta orienteringskartan. I förteckningen återfinnas diplomater som Carl Bildt († 1931, Romforskaren och akademiledamoten), Nils Gustaf Palin (en gång deltagare i Gustaf III:s italienska resa, sändebud i Konstantinopel, egyptolog, 1842 mördad av en bandit i sitt hem i Villa Maltas trädgård: »grassatoris gladio domi iugulatus») och Johan David Åkerblad († 1819, en tid legationssekreterare i Konstantinopel, den förste tolkaren av Pireuslejonets runor, en av banbrytarna inom den semitiska språkforskningen, betydande egyptolog), konstnärer som N. J. Blommér († 1853), J. N. Byström († 1848), A. Lauréus (från Åbo, † 1823), J. Th. Lundberg († 1926) och G. A. Werner († 1903; det tycks vara ett egendomligt utslag av ödets ironi, att denne hängivne katolik fått sitt vilorum på kättarnas speciella kyrkogård med Augustinusorden om hjärtats oro inristade på gravstenen), diktare som Italiapoeten Harald Jacobsson († 1913) och vetenskapsmän som biblioteksmannen och bibliografen Bernhard Lundstedt († 1914) och den klassiske filologen, Uppsaladocenten Karl Sandström († 1888). Uppgifterna äro genomgående korta men tillförlitliga (dock har Bruno Liljefors' dotter fått sitt italienska familjenamn genom tryckfel förvanskad till Bartimoro i st. f. Bartiromo). Praktiskt taget alla namn på svenskar och alla av något allmänt intresse ha tagits med (jag gjorde själv för några år sedan upp en lista över de svenska gravarna och finner inget namn att tillägga).¹ Författaren har här nedlagt ett synnerligen förtjänstfullt och tacknämligt arbete. Bildts förarbeten ha naturligtvis utnyttjats. Beträffande personer jordade efter 1871 ha vissa uppgifter kunnat erhållas från staden Roms myndigheter. Fr. o. m. 1916 har kyrkogårdens vårdare fört en liggare, upptagande bl. a. namn, nationalitet och yrke. Under andra världskriget försvann däremot spårlost administrationens eget arkiv — en djupt beklaglig förlust.

Posten som svenskt sändebud i Rom har förpliktade kulturella traditioner. Genom föreliggande vackra och värdefulla häfte har Johan Beck-Friis på ett tilltalande sätt fullföljt dem. En svensk Romresenär borde inte i sin packning sakna denna utsökta lilla resehandbok över en de dödas stad i den eviga staden.

Tönnes Kleberg.

¹ Det skulle givetvis vara att gå för långt ut på gränsmarkerna att bland svenskar räkna två herrar von Guldenstube, Alexander Georg Anton (f. 1786) och Carl Friedrich (f. 1816), far och son, båda från Ösel och båda avlidna i Rom. De äro ättlingar av kaptenen i svensk tjänst Peter (Peer) Anton Gyllenstube, adlad av Karl XII 1708 (diplomet utfärdad av Fredrik I 1731), lantråd på Ösel (jfr Elgenstierna, 4, s. 266 a—b; Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften. Teil Oesel. Tartu 1935, s. 127 f., 132, 136).

Vetenskapsakademiens personförteckningar.

År 1916 utgav E. W. Dahlgren sitt bekanta arbete »Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Personförteckningar 1739—1915». På akademiens uppdrag har Carl Skottsberg 1957 publicerat en fortsättning: *Kungl. Svenska Vetenskapsakademien. Personförteckningar 1916—1955* (123 s.). I fråga om uppställning ansluter arbetet sig till sin föregångare och omfattar beskyddare, hedersledamöter, svenska och utländska ledamöter (båda grupperna i tidsföljd och efter klasser), funktionärer och tjänstemän, minnespenningar präglade över akademiens ledamöter och prisbelöningar. Vad man måhända kunde efterlysa i detta nyttiga arbete är en komplettering av Dahlgrens lista över akademiens ämnessvenner. Till boken föreligger alfabetiskt register.

B. Bé.

Minnestal i Göteborgs K. Vetenskaps- och vitterhets-samhälle.

Det är med alltid lika stort intresse man tager del av en ny volym *Minnestal hållna i Göteborgs K. Vetenskaps- och vitterhets-samhälle å dess högtidsdagar*. Den nu senast utkomna volymen omfattande åren 1953—1957 (Göteborg 1957, 130 s.) är som vanligt redigerad och i viktiga stycken författad av J. Viktor Johansson, vilkens fina sinne för psykologiska valörer kommer till glänsande uttryck framför allt i biografierna över Bengt Hesselman, Hilding Kjellman, Einar Löfstedt och särskilt i det med stark personlig inlevelse tecknade porträttet av Otto Sylwan. Bland de av andra än av Johansson författade levnadsteckningarna må nämnas Carl Skottsbergs biografi över Sven Hedin.

B. Bé.

Karlbergsjubilarer.

Under år 1957 utkommo inte mindre än tre matriklar över officerskurser vid Karlberg, alla värda den personhistoriskt intresserade allmänhetens uppmärksamhet.

Kungl. Krigsskolans officerskurs 1907. 1907—1957. En minneskrift (80 s.) har redigerats av kaptenen vet. med. dr Wilhelm Virgin (matrikeln kan erhållas för kr. 7:50 hos förf., Brahegatan 27, Sthlm). Förf. har särskilt bemödat sig om att redovisa kamraternas insatser på andra områden än det rent militära, av så mycket större intresse som en stor del av kursen i samband med försvarsordningen 1925 tidigt gick på övergångsstat och lämnade den aktiva tjänsten. Förf. har vidare lämnat uppgifter om föräldrar och barn, vilket självfallet har stort värde för den sociologiskt intresserade.

Minneskrift till 45-årsjubileet för officerskursen 1911—1912 vid Kungl. Krigsskolan (98 s.) är utgiven av överste C. Kemppf, överstelöjtnant A. Ölander, överste C. Hamnström och kapten F. Bergholtz. Matrikeln präglas av en ovanlig akribi att presentera exakta uppgifter och data. Biografierna äro väl genomarbetade. Utg. ha uppenbarligen blott ovl-

ligt i några fall offrat kravet på fullständighet och enhetlighet för att tillmötesgå särskilt framställda önskemål. En mycket prydlig bok.

En officerskurs under 40 år 1917—1957 (66 s.) ger också ett pålitligt intryck. Denna matrikel är såtillvida originell som den är fylld med hänvisningar från de olika biografierna till kalendrar och andra biografiska arbeten, där ytterligare uppgifter om vederbörande kunna hämtas. Förf:s spårsinne härvidlag är onekligen värt en eloge och kan måhända vara vägledande för andra personhistoriska forskare.

B. Bé.

Finländsk personhistorisk bibliografi.

Vid ett par tidigare tillfällen (PHT 1952, s. 139, och 1955, s. 166) har omtalats ett genom *Toini Melander* pågående förteckningsarbete, varav 1956 utkommit ytterligare ett häfte: *Personskriften hänförande sig till Finland 1562—1713. 3 (1680—1694)*. Liksom i föregående häften finna vi här en myckenhet personhistoriskt material, vars nyttiggörande så småningom givetvis kommer att underlättas då det färdiga verket blir försett med det nödvändiga personregistret.

Privatarkiv i Tyskland.

Ehuru redan flera år förflutit sedan efterföljande arbete publicerats, torde det vara av intresse för PHT:s läsare att uppmärksamheten riktas därpå. Det är fråga om häfte 1 i serien »Schriften des Bundesarchives» innehållande en utredning av *Wolfgang Mommson*: *Die schriftlichen Nachlässe in den zentralen deutschen und preussischen Archiven*. Als Manuskript gedruckt (Koblenz 1955, XXXIV + 139 s.). Arbetet består vid sidan av en orienterande inledning av två huvuddelar, dels en översikt av privatarkiv i de centrala tyska och preussiska arkivinstitutionerna, dels i en närmare presentation av sådana arkiv tillgängliga i Bundesarchiv (Koblenz). I den första huvudavdelningen återfinner man även arkivet efter en svensk, nämligen *Elsa Brändström*, av vilkens papper en del förvarades först i Reichsarchiv (Potsdam), senare i Heeresarchiv (Potsdam) och 1945 sannolikt förstördes, medan en annan del uppges före 1945 ha varit i privat ägo — om dess nuvarande status föreligger ingen uppgift. Av de i Koblenz tillgängliga privatarkiven fäster man sig vid den bekante skriftställaren *Maximilian Hardens* papper med korrespondenter också i Sverige, Danmark och Norge, i förra fallet fem brev från major *Chr. Gernandt* (1914—1915), ett brev från vardera *Ola Hansson* (1903) och *Ellen Key* (1907) samt två brev från *August Strindberg* (1904 och 1912); nämnas kunna vidare i *Hardens* arkiv brev från de tyska sändebuden i Stockholms *Franz von Reichenau* och *frih. Hellmuth Lucius von Stuedten*. I det likaledes i Koblenz förvarade arkivet efter kyrkohistorikern *Reinhold Seeberg* (f. 1859, † 1935) finnas brev från *Nathan Söderblom* (1914—1916).

B. Bé.

Nya urkundspublikationer.

I anslutning till meddelanden i PHT 1955, s. 167—169, och 1956, s. 186—187, lämnas här några uppgifter om under de sista åren utkomna urkundspublikationer.

Av ståndsprotokollen har stadsarkivarien Nils Staf publicerat *Borgerståndets riksdagsprotokoll från frihetstidens början*, 4, 1731 (Sthlm 1958, 596 s.), och förste arkivarien Sten Landahl *Bondeståndets riksdagsprotokoll*, 6, 1746—1747 (Sthlm 1957, 983 s.) och *Sveriges ridderskaps och adels riksdagsprotokoll*, 24, 1765—1766, 1 (Sthlm 1958, 657 + 192 s.).

Arkivrådet L. M. Bååth har utgivit fortsättningen på sitt stora urkundsverk: *Diplomatarium Svecanum, Appendix. Acta pontificum svecica, I. Acta cameralia, vol. 2: 1371—1492* (Sthlm 1957, 758 s.).

I serien Historiska handlingar bör den personhistoriskt orienterade allmänhetens intresse riktas på den av Sten Landahl ombesörjda publikationen av Nils Reuterholms *journal* (Historiska handlingar, häfte 36: 2, Sthlm 1957, 166 s.). Journalen är författad av den för sina framstående ämbetsmannagåvor och vidsträckta kulturella intressen bekante landshövdingen i Kopparbergs län frih. Nils Reuterholm (f. 1676, † 1756) och är fylld av karakteristiker av dennes samtida ej minst betydande för den karolinska tiden. Som häfte 36: 3 har Torgny Höjer publicerat *Handlingar ur Indebetouska arkivet* (Sthlm 1958, 413 s.).

En viktig urkundsserie är vidare *Stockholms stads tänkeböcker från år 1592*, varav år 1957 utkommit del 4 omfattande åren 1601—1602 och redigerad av arkivarien Folke Slemman (399 s.).

Tidskriftsöversikt.

Aktuellt och historiskt. Meddelanden från försvarsstabens krigshistoriska avdelning 1957 innehåller bl. a. en uppsats av Arne Stade betitlad *Natten före natten före tåget över Bält*. Vi få här en redogörelse för den under de senaste åren pågående historiska debatten om källvärdet hos Erik Dahlberghs memoarer; förf. själv söker härvid intaga en förmedlande ståndpunkt.

Arkiv, Samhälle och Forskning. Svenska Arkivsamfundets Skriftserie nr 4 (1958) innehåller bl. a. en instruktiv uppsats av Arnold Sandberg om kyrkliga arkiv i Sverige, en personhistoriskt givande redogörelse av Gösta Hahr om släkten Wahrendorffs arkiv på Åkers styckebruk och ett meddelande av Elsa Brita Grage om ett i Skottland 1954 anträffat affärsarkiv, härrörande från den under 1770-talet i Göteborg verksamma brittiska exportfirman Carnegie & Shepherd.

Bjärebygden. Årsbok för Bjäre härads hembygdsförening 1958 innehåller bl. a. en uppsats av Brita Stjernswärd om Engeltofta på Carl Georg Stjernswärds tid.

Dædalus. Tekniska museets årsbok 1958 innehåller bl. a. en tidigare ej publicerad dikt »Daidalos och Ikaros» av Albert Engström, några anteck-

ningar av Torsten Althin kring den av Emanuel Svedberg (sedermera adl. Swedenborg) åren 1716—1717 utgivna lärda tidskriften *Dædalus Hyperboreus* (framför allt ägnad åt Christopher Polhems uppfinningar), en uppsats av Gunnar Lindmark om ingenjören Georg Biurmans turbok från år 1743 upptagande Sveriges huvudvägar, en redogörelse av Carola Goldkuhl för den av henne vidtagna inventeringen av John Ericssons brevväxling, en beskrivning av Inga Lindskog över fabrikören Lars Fresks († 1830) klädesfabrik vid Elfvik på Lidingö och en uppsats av Rune G:son Kjellander om grundaren av Arehns Mekaniska Verkstad Gerhard Arehn (f. 1849, † 1898) och tändsticksmaskinerna (bl. a. även om uppfinnare som Martin Wiberg och Frans Daniel Lundgren).

Fataburen. Nordiska museets och Skansens årsbok 1958 innehåller bl. a. följande uppsatser av personhistoriskt intresse. Rut Liedgren skildrar målaren Severin Nilson (f. 1846, † 1918) som fotograf, Gösta Berg behandlar med utförliga intressanta historiska utblickar en nu i Livrustkammaren förvarad dryckesskål, som skulle ha använts av Karl XII och sedermera innehades av kyrkoherden i Frändefors Peter Petersson Ekelund (f. 1736, † 1819), vilken skänkte densamma till kronprins Karl Johan, Ingegerd Henschen publicerar en uppsats om några brokadbitar tillverkade av inhemskt silke hos fabrikören Abraham Ekstedt (bl. a. ett sidenprov överlämnat till Lunds universitets konstkabinett av professor Erik Gustaf Lidbeck 1770), Bo Lagercrantz behandlar den på Tyresö av jur. kand. greve Carl Mörner deponerade märkliga porträttsamlingen (ett par intressanta porträtt identifieras såsom föreställande rikskanslern Erik Sparre, f. 1550, † 1600, och hans maka Ebba Brahe), Sigurd Wallin inramar en samling vackra illustrationer med några reflexioner kring markis Claes Lagergren och Tyresö slott, Laura Stridsberg berättar minnen om Artur Hazelius och sin tidigare tjänstgöring i Nordiska museet. Edward Hamilton och Jan Brunius behandla utförligt ett den förstnämnde tillhörigt reseschatull, som ursprungligen ägts av excellensen Frederik Gottschalk Due (f. 1796, † 1873).

Forum Navale. Skrifter utgivna av Sjöhistoriska samfundet. 14 (1957) innehåller bl. a. en uppsats av Georg Hafström om en engelsman John Henry Cox, som åren 1788—1790 för Sveriges räkning företog en sjöexpedition riktad mot den ryska handeln från öster, och en innehållsrik på vidlyftiga forskningar grundad studie av Gösta Hahr om Henrik Wilhelm Hahr d. ä. (f. 1724, † 1794) och Ostindiska kompaniet (med talrika personhistoriska uppgifter om andra intressenter i detta kompani).

Genos. Tidskrift utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland 1957 innehåller bland de allt fåtaligare bidragen på svenska utom en del smärre meddelanden en uppsats av Yrjö Blomstedt om Michael Agricolas ättlingar (inom släkterna Svinhufvud af Qvalstad och Pendrych), en studie av Eric Anthoni om lagmannen i Söder Finland Jeppe Persson (senare hälften av 1400-talet; diskussion om hans eventuella identitet med en samtida liknämnd fogde med annat vapen) och en uppsats av densamme om Katinala- och Juttilasläkterna, uppvisande deras gemensamma ursprung från Jöns Grelsson i Katinala, som ägde jord i Juttila och Suontaka 1509—1558, och

belysande för de nära relationerna under äldre vasatiden mellan lågfrälset och medlemmar av ej adliga släkter. Bland meddelandena märkas några av Eric Söderström publicerade släktanteckningar, gjorda i en i Mörskoms församlings kyrkoarkiv förvarad bibel och berörande släkten Forbes och några anteckningar av Hans Hirn om Henrik Ganander d. y. (f. 1739, † 1818), i ungdomen känd genom att ha försvurit sig till djävulen och sedermera kronofogde i Satakunta.

Göinge hembygdsförenings årsbok 1957 innehåller bl. a. några anteckningar om författaren Carl August Cederborg och hans göingeförfäder av E. Folke Johnsson och en uppsats av Carl Henning om den bekante skriftstäl-laren Pehr Johnssons i Broby förfäder i Östra Göinge.

Göteborgs Historiska Museums Årstryck 1956—1957 innehåller bl. a. en uppsats av Arvid Bäckström om de auktioner vid vilka under åren 1807—1832 i Göteborg försålde den fasta och lösa egendom som tillhört John Hall d. y. (bl. a. viktiga upplysningar om dennes bok- och naturaliesamlingar).

Föreningen Gamla Halmstads Årsbok 1957 har som vanligt ett växlande innehåll. Av personhistoriskt intressanta uppsatser må här nämnas Sven Granlunds fortsättning av publikationen av Halmstads kyrkas annotations-bok 1711—1725, denna gång innefattande periodens båda sista år 1724—1725, G. Ewald Ljungnérs i stor utsträckning på tidningsannonser grundade lilla studie om tandläkare i Halmstad på 1800-talet, ett antal uppsatser av den produktive Eric Hägge, bl. a. om lustspelsförfattaren och publicisten John Wigforss (f. 1872, † 1909), och slutligen en utförlig redogörelse för släkten Stockenberg.

Historisk tidskrift 1957 innehåller bl. a. följande bidrag av personhisto-riiskt intresse. Adolf Schück behandlar Sverker d. y:s privilegiebrev 1200 och dess bakgrund med bl. a. synpunkter på konungakröningsens äldre historia i Sverige. Sven Axelson utreder det historiska motivet för folkvisorna om jun-ker Lars', d. v. s. östgöotalagmannen Lars Peterssons, brudrov, Vreta kloster-rov och Folke Algotssons brudrov. Gottfrid Carlsson ger ny belysning åt Eriks av Pommern väg till kungavärdighet i Norden. Ture Nyberg behand-lar brevväxlingen över Ålands hav senhösten 1496 (Sten Sture d. ä., ärke-biskop Jakob Ulfsson och biskop Magnus Stiernkors). Nils Ahnlund publi-cerar (postumt) den i Uppsala universitetsbiblioteks handskriftsaveldelning an-träffade instruktion som konung Sigismund 1596 utfärdade för Erik Brahe samt Erik och Arvid Gustafsson Stenbock för en avsedd förhandling med hertig Karl. Herman Brulin kommenterar ingående en tidigare ej diskute-rad skrivelse från Axel Oxenstierna till de inhemska ryttarna i tyska kriget, daterad i början av 1634. Jörgen Weibull publicerar det av honom i riks-arkivet påträffade memorandum av den 21 augusti 1810 som Baltzar von Platen översände till Bernadotte som nykorad svensk tronföljare. Vidare återfinnas ett par uppsatser rörande den norska frågan vid 1880-talets slut av diplomaten Carl Fleetwood. Folke Lindberg behandlar de svensk-tyska generalstabsförhandlingarna år 1910 (Gustaf V, Arvid Lindman, Arvid Tau-

be, Eric Trolle, Knut Bildt). Av intresse är slutligen Åke Rolfs uppsats om fastighetsböckernas betydelse för ekonomisk-historisk forskning och för släktforskning.

Historisk tidskrift för Finland 1957 innehåller bl. a. en uppsats av Eric Anthoni om häradshövdingen och slottsfogden Måns Nilssons till Ahtis (känd 1530—1555) släktförbindelser med klarläggande av många hittills okända genealogiska uppgifter om det finländska frälset under slutet av unionstiden och vasatiden (jfr två bifogade släkttabeller), ett meddelande av Sven-Erik Åström om ett nyligen anträffat och här avtryckt aktstycke av J. A. Ehrenström: »Strödda Anmärkningar vid Plan ritningen till den projecterade Nybyggnaden af Helsingfors Stad», en lärdomshistoriskt intressant studie av Olof Mustelin om det 1853—1857 utkomna biografiska arbetet »Finlands minnesvärde män», en undersökning av Anthoni om kronoholmar och allmänningsholmar i Nyland, några kritiska anmärkningar av Birgit Klockars om utgivningen av Åbo Domkyrkas Svartbok och av Finlands Medeltidsurkunder, en också på grund av den allmänna orienteringen lärorik uppsats av Jan Liedgren om fru Anna Hansdotters (Tott) jordebrevsförteckning (i Sandbergska samlingen i kammararkivet) samt slutligen en publikation genom Olof Mustelin av tre tidigare okända brev från H. G. Porthan till N. G. Schultén (1793, 1799, 1804).

Jämten 1957 innehåller bl. a. några uppsatser om Föllinge (Föllinge kyrka av Wilhelm Lundström; Skolor i Föllinge av N. Paulsson; En soldat från Föllinge skriver hem av Paul Pålsson, uppsatsen grundad på några brev skrivna åren 1788—1789 av soldaten Hans Rot, f. 1759, † 1789, och anträffade i ett gammalt magasin i Norra Skärvången), biografiska anteckningar av Olof Wallmén om fältprosten Laurentz Edwall i Oviken (f. 1788, † 1858), en matrikel med personhistoriska uppgifter om prästerskapet vid Jämtlands fältjägerregemente av Gustaf Lund samt en uppsats av Gunnar Skavlan om de norska pionjäreerna i Frostviken på 1700-talet.

Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund 31 (1958) innehåller en stor och grundläggande studie av Axel Mollstadius om Jönköpings gevärsfaktori 1695—1720. Huvudvikten är lagd på organisationen, tillverkningen och ekonomin, medan personalen kommer mera i bakgrunden i vad avser rent biografiska uppgifter. Den av Mollstadius behandlade perioden domineras av familjen Ehrenpreus.

Kalmar län. Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvård 1958 innehåller bl. a. en uppsats av Manne Hofrén om en på Öland och i Småland vitt utgrenad släkt av allmogemålare, Wadsten, vars medlemmar voro verksamma under 1700- och 1800-talen, en studie av Bertil Palm om den konstnärlige bonden Jöns Larsson i Bäck i Runstens socken på Öland (f. 1809, † 1906) samt ett meddelande av Manne Hofrén om byggmästaren och murmästareåldermannen i Norrköping Johan Georg Strubel († 1755).

Karolinska förbundets årsbok 1958 innehåller bl. a. en uppsats av Pär-Erik Back »Striden om nebenmodus», utgörande en studie i Karl XI:s pom-

merska finanspolitik, en redogörelse av Bengt Wahlström för en uppseende-väckande process mellan överståthållaren Christopher Gyllenstierna och Jesper Svedberg med anledning av en av den sistnämnde 1690 i Slottskyrkan hållen predikan om sabbatens rätta bruk, en publikation genom Börje Furtenbach av överstelöjtnanten vid Upplands regemente Carl Fredrik Holsts (f. 1637, † 1703) journal under det svenska anfallet på Själland 1700 jämte några andra handlingar, några anteckningar och synpunkter av Bohdan Kentrschynskij om propagandakriget i Ukraina 1708—1709, en på djupgående forskningar och på en mångfald nya kritiska överväganden grundad redogörelse för slaget vid Poltava av Gustaf Petri och en redogörelse av Samuel E. Bring för karolinernas kyrka i Tobolsk med utgångspunkt från en bild ritad av artilleriöverstelöjtnanten Jacob Svensson, adl. Riddersven (f. 1670, † 1735).

Kolsva-bygd 1956 och 1957 innehålla bl. a. en omfattande samling av urkunds- och traditionsmaterial till Kolsvabygdens historia under medeltiden och Gustav Vasas regering av Oskar Björnånger och en på bevarade räkenskaper grundad uppsats om Bro sockenmagasin av Ivan Bohman (bl. a. rörande åtskilliga ättlingar till kyrkoherden i Bro Olaus Johannis Rättvicensis, † 1683; släkten något oegentligt kallad »Rättvicensis-släkten»).

Kulturens årsbok 1957 är ägnad åt institutionens 75-åriga minneshögtid och innehåller bl. a. uppsatser av William Karlson om dopfat och dopskålar, av Märta Lindström om Kristningskläder samt av Bengt-Arne Person om Dopseder. Sven T. Kjellberg behandlar vidare skådespelaren Benkt-Åke Bengtssons stora samling av masker, förvärvad av Kulturen 1957.

Kyrkohistorisk årsskrift 1957 innehåller bl. a. en studie av Lizzie Carlsson om pliktballen i belysning av medeltida skamstraff, en omfattande utredning av Allan Parkman om hovpredikanten Carl Magnus Wrangel (f. 1727, † 1786) och anglosachsisk väckelsefromhet, belysande bl. a. dennes insatser vid skapandet av samfundet Pro Fide et Christianismo, samt en uppsats av Allan Sandewall om konventikelplakatets upphävande 1858.

Malmö fornminnesförenings årsskrift 1958 innehåller bl. a. minnen nedtecknade av socialrådet Gunnar Löwegren från hans morfars, kyrkoinspektoren And. P. Petterssons hem i Malmö, anteckningar av Otto Gröné om Henrik Weiger Smith (omkr. 1495—1563) och hans läkarböcker, en uppsats av Hans Ersgård om hyllningarna för Karl X Gustav i Malmö den 16 april 1658, några kulturhistoriskt givande anteckningar av Agda Olsson om Limhamn som fiskeläge, en upplysande studie av Helge Andersson om mormonismen i Malmö under 1800-talet och Caroli församlings prästerskaps bekämpande av dess anhängare, en sakrik utredning av Leif Ljungberg om S:t Petri kyrkas torn (bl. a. om striden om utformandet av detsamma under Gustav III:s regering), samt slutligen några anteckningar av Einar Bager om Thottska huset i Malmö.

Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1957 innehåller bl. a. ett meddelande av Carl-Gustaf Undhagen om en nyupptäckt Birgittalegend (in-

gående i Vadstenahandskriften cod. C 84 i Uppsala universitetsbibliotek) och en upplysning av Wilhelm Norlind om en nyfunnen Tycho Brahe-auto-graf (ett stamboksblad i »Germanisches Nationalmuseum» i Nürnberg).

I *Norrboten* 1957 publicerar Gösta Montell ett utdrag ur några honom tillhöriga minnesanteckningar av kontraktsprosten Salomon Antman berörande »fältsjukans» härjningar i Neder Torneå 1809. Vidare märks här en uppsats av Alfhild Axelson om filosofen Christoffer Jacob Boström.

Personalhistorisk Tidskrift 1957 innehåller bl. a. en uppsats av E. Juel Hansen innehållande supplerande upplysningar till Hector Boecks i samma tidskrift (10 R., II, s. 214—264, jfr 10. R., III, s. 237 f. och 10. R., VI, s. 282 f.) publicerade artikel om norska, svenska och finska frivilliga officerare och läkare i den danska hären och flottan i kriget 1848—1850 och 1864.

Meddelanden från Svenska Riksarkivet 1956 innehåller en lärorik uppsats av Sam Hedjar om arkivväsendets kris.

Skrifter utgivna av Institutet för rätthistorisk forskning. Serie II. Rätts-historiska studier. Band 2 (1957) innehåller bl. a. en nekrolog av Sture Petrén över Institutets donator hovrättsrådet Gustav Olin och en biografi över Johan Stiernhöök, vår förste rätthistoriker, av J. E. Almquist.

Släkt och hävd. Tidskrift utgiven av Genealogiska föreningen 1957 innehåller bl. a. uppsatser och meddelanden om följande släkter: de introducerade ätterna Drakes gemensamma ursprung av Jan Eric Almquist, Brasksläkter under medeltiden av Göran Setterkrans, slakten Ollman (Olman, Ohlman) av Nils Sahlström, ofrälse slakten Anckarström från Kungälv och dess samband med Bohussläkten Ström av Pontus Möller och ätten Wachtorns härstamning av Paul Wilstadius. Vidare märks en intressant utredning av Erik Hellerström om Gustaf Frödings härstamning med särskild utförlighet behandlande fädernesläkten. För biografisk och genealogisk forskning upplysande är Sixten Söderhielms uppsats »Rikens Ständers Kontors arkiv: serien Inlösta fordringar» (kontoret inrättades 1719 för att utreda statsskulden efter Karl XII och innehåller bl. a. ett stort antal likvidationer med officerare och andra med löneanspråk på kronan).

Stockholms stads arkivnämnd och stadsarkiv. Årsberättelse 1957 innehåller en personhistoriskt mycket upplysande uppsats av Bengt Löw om Carl G. Laurins till stadsarkivet överlämnade stora brevsamling.

Svensk tidskrift 1957 innehåller bl. a. en uppsats av Sven Eriksson om Lars Johan Hiertas försäljning av Aftonbladet 1851 och några synpunkter på Nathan Söderbloms person av Gösta Lindeskog.

Värendsbygder 1958, utg. av Norra Allbo hembygdsförening, innehåller bl. a. en undersökning av P. G. Vejde om kyrkoherde Jöns Birgerssons i Moheda död genom olyckshändelse 1647, en uppsats av Assar M. Lindberg: »När järnvägen kom till våra bygder», en publikation genom P. G. Vejde

av landskamreraren kammarrättsrådet Jacob Kröger d. y:s ekonomiska uppgifter rörande Kronobergs län i början av 1800-talet (ett aktstycke i Växjö stifts- och gymnasiebibliotek), en publikation likaledes genom Vejde av en i kammararkivet förvarad mantals- och boskapslängd för Slätthögs och Mistelås socknar år 1600 (med angivande av uppgifter om åkerareal och innehav av boskap), några anteckningar av Alvin Andersson om den frikyrkliga verksamheten i Slätthög samt en fortsättning på matrikeln över Växjöskolares från Norra Allbo åren 1651—1819 av Paul Wilstadius, innefattande skolares från Hjortsberga och Härlöv.

Meddelande n:o 25 från Samfundet Örebro stads- och länsbiblioteks vänner (1957) innehåller bl. a. en uppsats av Josef S. Gralén om Närkes äldsta folkskola i Bo (grundad av fältmarskalken frih. Hugo Johan Hamilton, f. 1668, † 1748), några anteckningar av Sven Johansson om tidningsmannen Carl Henrik Atterling (f. 1835, † 1885), redaktionssekreterare i Dagens Nyheter och August Strindbergs vän, en översättning av den holländske översten Jean Frédéric Henri de Drevons berättelse om ett Örebrobesök 1785 (genom Henning Wieslander), en publikation jämte kommentarer av Olov Bertil Anderson av två brev till August Strindberg från kinamissionären kyrkoherde Anders Elgquist samt ytterligare några bidrag rörande Strindberg, nämligen dels om dennes berättelse »Stråmannen» av Walter A. Berendsohn, dels om Strindbergs »meteorologiska observationer» vid kungl. biblioteket av Uno Willers och Karl Erik Almin.

Rättelser till A. Filip Liljeholm:

Till frågan om Sparre av Tofta- och Ulvätternas äldre historia
(PHT 1958, s. 15—31).

S. 27, not 7, rad 7 nedifrån står fader och moder, läs fader eller moder.
S. 28 rad 1 uppfifrån står syndas förut, läs syndas liksom förut.

Meddelande angående Personhistoriska samfundet.

Personhistoriska samfundets årsmöte ägde rum på Källaren Gyldene Frenden den 28 april 1958. På revisorernas förslag beviljade samfundet skattmästaren full ansvarsfrihet för år 1957. Till medlemmar av styrelsen omvaldes professor Bengt Hildebrand, ordförande, f. d. riksarkivarien Bertil Boëthius, riksarkivarien Ingvar Andersson, överste Olof Ribbing, direktör Einar Lagrelius, kanslirådet Åke Kromnow och docent Bertil Broomé som nyvaldes förste arkivarie Elsa Nordström. Som revisorer omvaldes arkivarie Jan Liedgren och bibliotekarie Wilhelm Odelberg samt som revisorssuppleant major Nils Belfrage. Vid sammanträdet höll doc. Broomé föredrag över ämnet: Västgötska adelsmän under äldre Vasatiden.

Vid styrelsesammanträde den 12 maj 1958 valdes arkivarie Nordström till skattmästare efter direktör Lagrelius, som avsgat sig.

Förkortningslista.

- DS = Diplomatarium Suecanum.
GVR = Gustaf I:s registratur.
HS = Hildebrand, Svenska sigiller från medeltiden.
HT = Historisk tidskrift.
KA = Kammararkivet.
KB = Kungliga Biblioteket.
KrA = Krigsarkivet.
LUÅ = Lunds universitets årsskrift.
MRA = Meddelanden från Svenska Riksarkivet.
PHT = Personhistorisk tidskrift.
RA = Riksarkivet.
RPB = Svenska riksarkivets pergamentsbref från och med år 1351.
SAT = Svenska autografsällskapets tidskrift.
SBL = Svenskt biografiskt lexikon.
SD = Svenskt Diplomatarium från och med år 1401.
SFSS = Samlingar utgivna av Svenska fornskriftssällskapet.
SRD = Scriptores Rerum Danicarum.
SRS = Scriptores Rerum Svecicarum.
SSA = Stockholms stadsarkiv.
ULA = Landsarkivet i Uppsala.
UUB = Uppsala Universitetsbibliotek.
VSLÅ = Vetenskapssocietetens i Lund årsbok.

Personregister¹

Abelin, släkt 190	Anna, g. m. Ludvig Otto 46	Baranoff, Claus Johan, överste 43
Abjörn Sixtensson, se Sparre av Tofta	— Hansdotter, se Garstenberg	Barbara, g. m. Märten Larsson 46
— Ulfsson, se Sparre	— Hansdotter, se Tott	Barck, Samuel, greve, riksråd 41
Adelheid, g. m. Matts Kättilmundsson 24	— Johannis Arbogensis, g. m. Laur. N. Blackstadius 48, 49	Barnam, fräseman 24
Adlerwald, släkt 165	— Jöransdotter, g. m. Peder Hansson 49	— Gislesson, se Sparre av Aspånäs
— Carl, bergsråd 165	— Månsdotter, se Lilliehöök af Fårdala	Bauman, Joachim Christian 33
— Carl Jacob, brukspatron 165	— Pedersdotter, g. m. Elias O. Helsingius 46	Beck-Friis, släkt 196
Afzelius, Johan Fredrik Ivar, president 65, 68, 69, 81	— Sophia, hertiginna av Wolfenbüttel 170	— Johan Hugo, frih., ambassadör 199
Agrell, Per Sigurd, prof., skald 184	— Unosdotter, g. Teet, Blackstadius, Rudbeckius 41, 49	Belfrage, Nils Gustaf, major 209
Agricola, Michael, biskop 204	Antman, Salomon, kontraktsprost 208	Bellander, Petrus, kyrkoh. 44
Ahnlund, Nils Gabriel, prof. 158—161	Anund Jonsson, se Lejonsikte	Benedicks, Carl Axel Fredrik, prof. 52
Albert, greve av Holstein och Orlamünde 147	Arehn, Anders Ludvig Gerhard, industriman 204	Benedicta Nicolai, g. m. Albrekt Hansson Svinhufvud 47
Alexander III, påve 146	Aron Petri, borgmästare i Västerås 46	Bengt Abjörnsson, se Sparre
Alexanderson, Aron Martin, prof. 84	Arvid Gustafsson, se Sparre av Vik	— Bosson, se Bengt Bossons ätt
(Algotssönernas ätt), Folke Algotsson 205	Ascheberg, Rutger von, greve, fältmarskalk, gen. guvenör 172	— Filipsson, se Ulv
Almgren, Knut August, industriman, politiker 52, 198	(Aspenäsätten), Märta Gegersdotter, g. m. Karl Ormsson (Gumsehuvud) 89	— Jonsson 133
— Oscar Mauritz, affärsman, politiker 66, 198	Asperus, Georgius Georgii, komminister 49	— Jonsson, se Malmberg
Almström, Adolf Fredrik Robert, industriman 66	Atterling, Carl Henrik, tidningsman 209	— Stensson, se Natt och Dag
Amund Elofsson (1500-t.) 133, 136	Axberg, Jochum, köpman 167	— Thorstensson, se Oxenstierna
— Jöransson, se Bergengren	Bagge, Peter Fredrik Leo, rektor 191	— Torstensson i Fröbol, riksdagsman 133, 136
Anckarström, ofrälse släkt 208	Balck, Nicolaus, kyrkoh. 41	— Tunesson, se Vinstorpaätten 1
Anders Abrahamsson, rådmann 150	Bané, Johan, fältmarskalk 170	— Tuesson, se Bielke af Åkerö
— Andersson (1650-t.) 134		(Bengt Bossons ätt), Bengt Bosson, ridd. 24
— Torstensson i Fröbol 132, 133, 136		(—) Katarina Magnusdotter, g. m. Lidinward Haraldsson (Vinstorpaätten 2), 24, 25
Andersson, Carl Ingvar, riksarkivarie 209		(—) Knut Magnusson 24, 25
Andreas, prost i Västbo 85, 86		
Ankarerona, släkt 196		

¹ Personregistret är upprättat av major Nils Belfrage.

- (Bengt Bossons ätt), Magnus Bengtsson, ridd., riksråd 21—25, 28
- Bengta Gustafsdotter 23
- Knutsdotter, g. ni. Per Ingemundsson 161
- Bengtsson, Benkt-Åke, skådespelare 207
- Bensow, släkt 194, 195
- Jacob Victor, tandläkare 194, 195
- Jacob Wolff, krätsvaskare 194
- Simon Constantin, tandläkare 194
- Benzelstierna, Adolf, löjtnant i engelsk tjänst 180
- Berg, Eugène C., konsul 6
- Fredrik Theodor, prof., statistiker 52
- John (Johan Vilhelm), prof. 192
- Bergen, Maria Beata Catharina von, se Henschen
- Bergengren, Amund (Anund) Jöransson, vågbokhållare 49
- Bergh, Johan Edward, prof., målare 53
- Bergia, professorska 139
- Berglund, Valdemar, grosshandl. 67
- Bergqvist, Hilda Christina, g. Hedin 188
- Bergström, Olof, järnkrämare 150
- Berlin, Anna Sofia Carolina, g. Hedin 188
- Christian Gissel, prost 188
- Beurræus, Dionysius, läk., riddare, riksråd 196
- Bielke, Nils, greve, fältmarskalk 172
- (Bielke af Åkerö), Bengt Turesson, riksråd 31
- (—) Birgitta Turesdotter, g. Bonde 92
- (—) Erik Turesson, riddare, riksråd 30, 31
- (—) Knut Stensson, riddare, riksråd, lagman 96
- (—) Märta Turesdotter, g. m. Karl Magnusson (Örnfot) 31
- (—) Nils Dannes Turesson, riddare 30
- (—) Nils Kettilsson, riddare 31
- (Bielke af Åkerö) Sten Turesson, riddare, riksråd, marskalk 30
- (—) Ture Kettilsson, riddare, riksråd, lagman 17, 30, 31
- Bildt, Carl Nils Daniel, frih., envoyé 2, 4, 199, 200
- Didrik Anders Gillis, frih., överståth., riksmarskalk 63
- Knut Gillis, general 206
- Billing, Axel Gottfrid Leonard, biskop 184
- Sven Johan Ulrik Herman, just.råd 65, 67
- Birger Magnusson, konung av Sverige 25
- Magnusson, jarl 16, 159, 160
- Birgerus Nicolai, kyrkoh. 156
- Birgitta Johansdotter 46
- Knutsdotter, g. m. Magnus Bengtsson (Bengt Bossons ätt) 20—28
- Turesdotter, se Bielke
- Bismark, Hans, borgmäst. 160
- Birzman, Georg, ingenjör 204
- Biörkman, Carl Gustav, handlande, borgmäst. 152
- Björk, Carl Gustaf Adolf, med. lic. 192
- Björling, Carl Fabian Emanuel, prof. 77, 82, 83
- Björn, Anders, myntinspektör 168
- Björnram, släkter 161
- Björnram (af Helgås), Lars Jakobsson, ryttm. 161
- Björnstjerna, Carl Magnus Gustaf, greve, gen.konsul 6
- Blackstadius (Blackstadia), Anna, g. m. Laur. P. Ferneboensis 41, 46, 49
- Catharina, g. m. Petrus O. Dalecarlus 41, 46, 49
- Helena, g. m. O. Nyman 41, 49
- Johannes 46
- Laurentius Nicolai, kyrkoh. 39—49
- Margareta, g. m. Olaus O. Moræus 41, 48, 49
- Sueno Benedicti, kyrkoh. 39
- Uno, tullnär 41, 49
- Blanche, August Theodor, förf. 56
- Blommér, Nils Jacob, målare 200
- Blohme, Friedrich, stads-hauptman i Stralsund 33
- Boëthius, Hedvig, g. Ekman 194
- Per Gustaf, läroverksadjunkt 191
- Simon Bertil, riksarkivarie, prof. 209
- Bolin, Anders Sture Ragnar, prof. 81
- Bonaventura, Giovanni di Fidanza, ital. skolastiker, helgon 158
- Bonde, släkt 196
- (—) Kristina Karlsdotter, g. Gyllenstierna 92
- (—) Magdalena Karlsdotter, g. Tott 89, 91, 92, 95
- Rörök, riddare, riksråd 24
- Tord Röröksson, riksråd, riddare 157
- Bonde (af Björnö), Thord Bernhard, greve, landsh. 154
- Borell, Anders, tit.borgmäst. 167
- Boström, Christoffer Jacob, filosof 208.
- Erik Gustaf Bernhard, statsmin. 12, 13, 72
- Botulf, engelskt helgon 158
- Botvid, helgon 158
- Bourget, Charles Joseph Paul, fransk förf. 14
- Brahe, Ebba, g. Sparre 204
- Erik, greve, riksråd 205
- Tycho, dansk astronom 208
- Brandanus, irländskt helgon 158
- Brask, släkter 208
- Hans, biskop 161
- Brauner, Johan, frih., landshövd. 167
- Bricctiua, norskt helgon 158
- Brissman, Gustaf, rådman 65
- Brita Nilsson, syster till Laur. O. Blackstadius 43
- Broder Jönsson el. Djåkn 160
- Broomé, John Robert Bertil, förste arkivarie, docent 209

- Bruzelius, Magnus Ragnar, prof. 192
- Brynnöf Algotsson, biskop 158
- Brynte i Fröbol 134—136
— i Strand, länsman 131
— Nilsson I i Fröbol 134
— Nilsson II i Fröbol 134, 135
— Nilsson i Ryd 133
- Brändström-Ulich, Elsa, filantrop 202
- Bullernæsius, Petrus Nicolai, kyrkoh. 47
- Bunge, Märten, borgmäst. 174
- Byström, Johan Niklas, skulptör 200
- Bård Håkansson 29
- Börjeson, Johan Laurentius Helenus, skulptör 193
— Lena, skulptpris 193
- Böök, Martin Fredrik, prof. 184
- Cahun, Jacob, se Canonhielm
— Peter, styckgjutare 48
- Caméen, Daniel, borgmäst. 174
- Canonhielm, (före adl. Cahun), Jacob, major 48
- Carlsten, Jonas, lantmät. 140
- Carnegy & Shepherd, brittisk firma 203
- Carolus Johannis Schedvensis, kyrkoh. 42
- Cassel, Karl Gustaf, prof. 69—72
- Catharina Andersdotter, g. Bergström 150
- Cecilia Glydingsdotter, se Glysing
- Cederborg, Carl August, förf. 205
- Cederschiöld, Mattias Gunnar, dir., förf., artist 193
- Cervin, Carl Gustaf, bankir 52
- Christina Nilsson, g. m. Jonas Bengtsson och Hornman 139, 141, 143, 144
- Clason, Edward Claes Herman, prof. 191
- Colbert, Jean Baptiste, fransk statsman 175
- Collett, Oscar, norsk ämbetsman och hovman 7
- Columbus, Israel Suenonis, kyrkoh. 47, 48
- Comerus, Henric, prost 86
- Cox, John Henry, engelsk sjöfarande 204
- Craussenstein, Hans Henrik, gen. kvartermäst. löjtn. 32
- Cronberg, Börje, räntmäst. 175
— Fredrik Magnus, frih., landsh., gen. fälttygmäst. 167
- Cronhielm (af Hakunge), Axel August, greve, gen. konsul 5, 6
- Cronstedt, Adolph Julius, greve, hovmarskalk 155
— Carl Olof, viceamiral, kommandant på Sveaborg 180
- Cronström, Christina, f. Hanssen 165
— Isaac, assessor, kammarråd 165
- Crusebjörn, Adolph, underlöjtn. 154, 155
— Jesper Ingevald, landsh., statsråd 155
- Cöppenius, pommersk präst 33
- Dagmar, prinsessa av Böhmen, g. m. Valdemar Sejr 147
- Dahlander, Carl Pontus, revisor 6
- Dahlbergh, Erik, greve, k. råd, fältmarskalk, gen. guvenör 172, 203
- David, Västmanlands apostel 158
- de Besche, släkt 196
- De Geer, släkt 196
- De Geer (af Finspång), Gerard Jacob, frih., prof. 69, 73
- De la Gardie, Jacob, greve, riksmarsk 165
— Magnus Gabriel, greve, rikskansler 172, 173, 175, 176
- de la Vallée, Jean, fransk-svensk arkitekt 173, 175
- Delin, Carl, prof. 83, 84
- Depken, Claudius (Klas), bergsman 47, 49
- Despiau, Charles, fransk bildhuggare 193
- Detmar, lybsk historieskriver 158
- Dickson, Oscar, frih., grosshandl., mecenat 188
- Dius, Johan 49
- Djurklou, Nils Gabriel, frih., kammarherre 85, 181
- Dobbin, Barbara, g. Hjärne 130
- Dordi Eriksdotter 134
- Douglas, Robert, greve, fältmarskalk 169, 170
- Drake, ätter 208
- Drevon, Jean Frédéric Henri de, holländsk överste 209
- Due, Fredrik Gottschalk Haxthausen, envoyé 204
- Dufresne, fransk konstnär 193
- Dundee, Blasius 196
- Dunsen, Kristoffer van, borgmäst. 160
- Dunstan(us), angelsachsisk ärkebiskop, 158
- Düppengiesser, se Düppengiesser
- Düben, Gustaf Wilhelm Johan von, frih., prof. 52—63
- Düppengiesser, Arnold, bruksdisponent 165
- Ebba Eriksdotter, se Vasa
- Eden, Claus, se Edenberg
- Edén, Nils, statsmin., landshövd. 73—75
- Edenberg (Eden; adl.), Claus, köpman 167
- Edgren, Johan Gustaf, med. prof. 192
- Edlund, Erik, prof., fysiker 52, 57, 59, 63
- Edvall, Laurentz, fältprost 206
- Egil Skallagrímsson, isländsk skald 158
- Ehrenpreus, ätt 206
- Ehrenström, Johan Albrekt, finländsk statsråd 206
- Ehrensverd, Johan Jakob Albert, greve, utrikesmin., envoyé 193
- Einar Hafliðason, isländsk historieskriv. 158
- Ekeberg, Lars Birger, riksmarskalk 73, 75, 81, 84

Särskilt personregister till s. 97—123

- Ekeblad, Johan Christoffersson, envoyé 169
- Ekelund, Peter Petersson, kyrkoh. 204
- Otto Vilhelm, förf. 184
- Ekgren, Carl Erik, kamrer 66, 67
- Ekman, släkt 193, 194
- Daniel Joensson, köpman 194
- Peter (II), köpman 194
- Peter (III), handlande 194
- Peter Wilhelm, disponent 193
- Ekstedt, Abraham, sidenfabrikör 204
- Elena Gisladotter, se Sparre av Aspås
- se även Helena
- Elgquist, Anders, missionär, kyrkoh. 209
- (Eliander), Torsten Jonæ, kaplan 129, 130, 134, 135
- Elias Olai Helsingius, kyrkoherde 46
- Elin Folkesdotter, g. Örnfoot 93, 95
- Nilsdotter, syster till Laur. N. Blackstadius 43
- (Helena) Olofsdotter, g. m. Nils Nilsson 43
- Elisabet Kristoffersdotter, g. Depken 47, 49
- Pedersdotter, g. Hogg, Bellander, Olof Larsson 44
- Elof Bryntesson 136
- Nilsson i Fröbol 134, 135
- Elsa, g. m. Ericus Erici 48
- g. m. Lennart Hornman 143
- Larsdotter, g. Westhus 46
- Emerentia, g. m. Aron Petri 46
- Emfre Unosdotter, g. m. Truls Larsson 49
- Enberg, Johan, v. bibliotekarie 139
- Engelbrekt Engelbrektsson, rikshövitman 160
- Engström, Albert Laurentius Johannes, prof., konstnär, förf. 193, 203
- Engvall, Anders Göransson, v. häradshövd. 152
- Enström, Axel Fredrik, kommerseråd 189
- Eosander, släkt 32—38
- Anna Margareta, g. Råberg 38
- Eleonore Maria, g. Gagge och Graak 33, 37, 38
- Johan Friedrich, se Göthe
- Johannes Nicolai, kontraktspäst 32
- Margareta Christiane, g. Sacklenius 35
- Marta, g. Raschau 35
- Nicolaus Magni, kyrkoh. 32
- Nils Israel, gen.kvartermästarelöjtn. 32—35, 38
- Samuel Israel 33, 35, 38
- Sophia Dorothea 37
- Ericsson, John, uppfinnare 204
- Ericus Andrea Nycopensis kyrkoh. 39, 157
- Erici på Åsen 47, 48
- Olai, historieskriv. 158
- Erik den helige, konung av Sverige 88
- Erik Knutsson, konung av Sverige 17
- Erik av Pommern, konung av Sverige 205
- Erik XIV, konung av Sverige 163
- Erik, konung Sverres broder 159
- Abjörnsson, se Sparre
- Abrahamsson, se Leijonhufvud
- Eriksson, se Gyllenstierna
- Filipsson, se Ulv
- Karlsson, se Vasa
- Knutsson, se Tre rosor
- Nilsson i Fröbol 134, 135
- Turesson, se Bielke
- se även Ericus
- Erlandus Jonæ, se Hjärne
- Ernberg, Johan Lambert, prof. 84
- Esberg, Erik, bergsråd 142
- Esbern Snare, dansk adelsman 147
- (Eskilssönernas ätt), Jöns Eskilsson 93
- Estlander, Ernst Henrik, finländsk prof. 79, 80
- Fahlbeck, Pontus Erland, prof. 73, 75
- Falkdal, Gotskalk, biskop i Linköping 29
- Faltz, Raymond, medaljör 169
- Fersen, Hans Axel von, greve, riksmarskalk 180
- Fick, Johan Erik, jur. prof. 151
- Filip Ingevaldsson, lagman 94, 95
- Knutsson (1251) 159
- Nilsson, se Sparre av Tofta
- Ulfsson, se Ulv
- Fjällar Pik d. ä. 89, 95, 96
- Pik, se Gumsehuvud
- Fleetwood, Carl Reinhold Axel Georgsson, frih., kabinetssekr. 1—14, 205
- Clara, f. Sandströmer 13
- Fleming, Agneta, g. m. Måns Jönsson 130
- Floderus, Manfred Mustafa, rektor 191
- Fock, Alfred Henrik Edvard, frih., prof., kansliråd 52, 53, 37, 58, 60, 61, 63
- Folke Algotsson, se Algotsönernas ätt
- Ormsson, se Gumsehuvud
- Forbes, släkt 205
- Fordel, Catharina, g. Plantinus 45, 48
- Paulus 45
- Forssell, Hans Ludvig, president 63, 67, 182
- Fredrik II, konung av Danmark 164
- Fredrik Ulrik, hertig av Wolfenbüttel 170
- Fresk, Lars, klädesfabrikör 204
- Friedrich Karl, prins av Hessen 185
- Friesen, Carl Sebastian von, lektor, statsråd 66, 72
- Sixten Gabriel von, lektor, politiker 66
- Fröding, Gustaf, skald 208
- Fröman, Nils August, just.-ombudsman 198
- Gadd, Matthias Petri, domkyrkosyssloman 46
- Gagge, Magnus, kapten 37
- Ganander, Henrik, d. y., kronofogde 205
- Gangius, Elias Martini Westmannus, prof. 43
- Martinus Andrea 43

- (Garstenberg), Anna Hansdotter 161, 162
- Gelton, Toussaint, holländsk målare 196
- Gerdes, Johan, stadssekr. 139
- Gering, Nils, se Giring
- Gernandt, Herman Christian Ferdinand, major 202
- Gezelius, släkt 198
- Georg, d. ä., kyrkoh. 170
- Georg, d. y., kyrkoh. 170
- Jacobus, kyrkoh. 170
- Johannes, prost 170
- Laurentius, prost 170
- Giers, Eric, kyrkoh. 151
- Giertha, släkt 196
- Gilljam, Gustaf Fredrik, statsråd, univ.-kansler 72
- Giring, Brita, g. Giers 150, 151
- Hedvig Christina, g. Sundblad 149, 150, 153, 154
- Nils, handelsman 150, 151
- Gisle Elinason, se Sparre av Aspånäs
- Gislerus, Olaus Petri, komminister 49
- (Glysing), Cecilia Glysingsdotter, g. m. Karl Niklison 26, 27
- (—) Hafrid Glysingsdotter 26
- Kettil, riddare, riksråd 26
- Nils 26
- Gotskalk, biskop, se Falkdal
- Graak, Conrad Fredrik, major 37
- Grandell, Sven Svensson, borgmäst. 169
- Granius, Nicolaus Andreae, prof. 44
- Greger Bryntesson (1603) 135, 136
- Grewesmöhlen, Carl August, överdir. 145
- Grieg, Edvard Hagerup, nork tonsättare 193
- Grip, Nils Birgersson, frih., amiral 196
- Gripenstierna, Joel, kammarråd 139, 140
- Grot, Johan, inspektör 42
- (Gumsehuvud), Fjällar Pik 89, 95
- (Gumsehuvud) Folke Ormsson 93—95
- (—) Gustaf Karlsson, riddare, lagman 89—92, 95, 96
- (—) Karl Ormsson, riksråd 89, 90, 92, 95, 96
- (—) Kettil Ormsson 94
- (—) Kristina Ormsdotter g. m. Folke Puke 94
- (—) Orm Folkesson 90—96
- Gunilla (Bielke), drottning av Sverige 162, 164
- Gustav I, konung av Sverige 91, 92, 161—164
- Gustav II Adolf, konung av Sverige 139, 164, 169, 190
- Gustav III, konung av Sverige 177—179, 200
- Gustav V, konung av Sverige 12, 13, 205
- Gustaf Abjörnsson, se Sparre — Karlsson, se Gumsehuvud
- Gutheim, Christina, g. Eosander 35
- Jakob, licentinspektör 35
- Petrus Arvid, v. superintendent i Stralsund 35
- Petrus Jonas, superintendent i Stralsund 35
- Guttorm, hertig 146
- Gyldenstolpe, August Louis Fersen, greve, envoyé, utrikesmin. 3, 4, 6, 7, 9
- Güldenstübbe, Alexander Georg Anton von 200
- Carl Friedrich von 200
- Gyllenberg, Jacob Johan, greve, landsh. 154
- Gyllenbååt, Carl Casper, tit. lagman 151
- Gyllenkrok, Anna Elisabeth Thomine, se Hildebrand
- Gyllenstierna (af Björksund och Helgö), Johan, greve, riksråd, gen.guvernör 176, 177
- (af Ericberg), Christoffer, greve, gen.löjtn., överståth. 173, 174, 207
- (— af Lundholm), Erik Eriksson, riddare, riksråd, lagman 92
- (—) Görvel Eriksdotter, g. m. Knut Älvsson (tre rosor) 92
- Gyllenstubb, Peter Anton, lantråd 200
- se även Güldenstubb
- Gyri, g. m. Brynte i Fröbol 134—136
- Gåse, magister 196
- Görvel Eriksdotter, se Gyllenstierna
- Göthe, Johann Friedrich, frih., gen.-kvartermäst., gen.löjtn. i polsk och sachsisk tjänst 33, 35, 37, 38
- Hafrid Glysingsdotter, se Glysing
- Hafström, Georg August, kommendörkapten 180
- Hagströmer, Johan Vilhelm, prof. 72, 78, 79
- Hahr, Henrik Wilhelm, brukspatron 204
- Hall, John, d. y., grosshandl. 205
- Hallström, Ivar Christian, tonsättare 53
- Hamilton, Hugo Erik Gustaf, greve, landsh. 64—66
- (af Hageby), Hugo Johan, frih., fältmarskalk 209
- Hammarberg, Carl, läkare 191
- Hammarskjöld, släkt 165
- Carl Gustaf, just.råd 65
- Carl Vilhelm, bruksdisponent 165
- Vilhelm, bruksdisponent 165
- Hans Jönsson, fogde 156
- Persson, länsman 43
- Åkesson, se Tott
- Hansson, Christina, se Cronström
- Hansson, Ola, förf. 202
- Harald Knutsson 90
- Harden, Maximilian, tysk skriftställare 202
- Hatt, ätt 133
- Catharina, g. Hjärke 130, 133
- Hazelius, Artur Imanuel, fil. dr, Nordiska museets skapare 204
- Heckscher, Edvard, bankir 66
- Hedenius, Per Arvid Israel, livmedikus 191
- Hedenstierna, Carl Alfred (pseud. Sigurd), red., skriftställare 14

- Hedin, släkt 188
 — Abraham Ludvig, stadsarkitekt 188
 — Adolf, kanslisekr. 188
 — Alma Isabel Sofia 188
 — Gustaf Henrik Leonard, revisor 188
 — Svante (Sven Anders), skådespelare 188
 — Sven Adolf, politiker, förf. 53, 58, 59, 66
 — Sven Anders, fil. dr, upp-
 täcktsresande 187—189,
 201
- Hedlingar, Johann Carl, me-
 daljgravör 169
- Hedrén, Gunnar, med. prof.
 192
- Heinrichs, Erik, finländsk
 general 186
- Heldevier, Johanna Maria, g.
 Merian 36, 37
- Helena Gisladotter, se Sparre
 av Aspnäs
 — Guttormsdotter, g. m.
 Esbjörn Snare 146, 147
- Helsingius, Elias Olai,
 kyrkoh. 46
- Hennings, Einar, envoyé 193
- Henrik Markussön, borgare,
 rådmän 46
- Henschen, släkt 190
 — Folke, prof. 189—192
 — Gabriel Andersson, körs-
 när 191
 — Maria Beata Catharina,
 g. von Bergen 190, 191
 — Salomon Eberhard, prof.
 189, 191
- Hensigen (Henschen), An-
 dreas, stadspipare 190
- Herkepæus, Peter, borgmäst.
 167
- Herlitz, Karl Georg, v. hä-
 radshövd., försäkr.-dir.
 66
- Herman i Kavleback, ma-
 gister 19
- Hermelin, Olof, statssekr.
 198
- Herrlin, Per Axel Samuel,
 prof. 184
- Herslow, Ernst Johan Adal-
 bert, just.råd 65, 67, 68
- Hesselman, Bengt Ivar, prof.
 201
- Hick, Eloise Marguerite, g.
 Stare 180
- Hierta, Lars Johan, publi-
 cist, politiker 71, 208
- Hildebrand, Anna Elisabeth
 Thomine, f. Gyllenkrok
 184
 — Bengt Olof Hildebrand,
 prof. 209
 — Bror Emil, riksantikvarie
 85
 — Carl Hildemar, med.
 prof. 184
 — Hans Olof Hildebrand,
 riksantikvarie 66
- Hildebrandsson, Hugo Hil-
 debrand, prof., meteorolo-
 g 190
 (Hising), Magdalena Caroli,
 g. Rudbeckius 46
 — Olof, fogde 46
- Hisingius, Carolus, kyrkoh.
 46, 48
 — Michael, borgmäst. 48
 (Hjorthorn), Thyerner Matts-
 son 24
- Hjärne, ätt 129—136, 198
 — Erland Erlandsson, ban-
 kosekr. 130, 136
 — Erlandus Jonæ, prost
 129—133
 — Harald Gabriel, prof. 74
 — Helena Erlandsdotter, g.
 Jägerskiöld 130
 — Henrik, kaptenlöjtn. 130
 — Jonas (Jon) Ericsson,
 länsman 130, 132
 — Margareta 136
 — Märta 130
 — Thomas 129—132
 — Urban, arkiater, v. pre-
 sident 129, 130, 132, 136
- Hofwenius, Catarina, g.
 Malmberg 138, 142
- Hogg, Johan Gilbertsson,
 fogde 44, 156
- Holm, Gustaf Birger Anders,
 vice häradshövding, bok-
 förläggare 65—68
- Holmgren, Emil Algot, prof.
 192
 — Israel, prof. 191
- Holmquist, Hjalmar Fred-
 rik, prof. 184
- Holst, Carl Fredrik, öv-
 löjtn. 207
- Horn (af Äminne), Bengt,
 frih., riksråd, fältmar-
 skalk 131
- Horneman, bokhållare 142,
 143
- Hornman, Lennart, borg-
 mäst. 139, 141—143
 — Lennart, sekr. 143
- Huitfeldt, Arild, norsk dip-
 lomat 2, 3, 6, 7
- Hult, Peter 139
- Hwasser, Israel, prof. 191
- Håkan Andersson (1521) 161
 — Bårdsson 29
 — Galen, jarl 88
 — Karlsson, se Stjärna
 — Knutsson, frälseman 88
 — Thorstenson, se Oxen-
 stierna
 — Tunesson, se Vinstorpa-
 ätten 1
- Hästesko af Målagård, ätt
 197
- Höcker, Johan Fredrik, må-
 lare 53
- Höjer, Laurentius Magnus,
 boktryckare 151
- Ihre, Albrecht Elof, frih.,
 utrikesstatsmin. 196
- Ingeborg Abjörnsdotter, il-
 legitim dotter av A-
 björn Sixtensson (Sparre
 av Tofta) 20
- Barnamsdotter, se Sparre
 av Aspnäs
 — Bengtsdotter, se Örnfoot
 — Nilsdotter, syster till
 Laur. N. Blackstadius 43
 — Ulfsdotter, se Ulv
- Ingegerd Nilsdotter, se
 Sparre av Tofta
- Ingman, Lars (Lauri) Johan-
 nes, finländsk statsmin.
 185
- Ingrid, g. m. Petrus Erici
 Folkiernius 47
 — av Voxtorp, Abjörn Six-
 tenssons moder 16—18
 — Filipsdotter, se Ulv
 — Gisladotter, se Sparre av
 Aspnäs
 — Mattsdotter, Matts Kät-
 tilmundssons dotter 24
 — Siggesdotter, se Vins-
 torpaätten 1
- Iser, Mattias, biskop 41
- Ivar Axelsson, se Tott
- Jacob Svensson, se Ridder-
 sven
- Jacobsson, Harald, poet 200
- Jacob Ulfsson, ärkebiskop
 205

- Jansen, Christina, g. Eosander 32
- Janzon, Karl Otto, läroverksadjunkt 191
- Jeppe Persson, lagman 204
— — fogde 204
- Johan III, konung av Sverige 157, 162—164
- Johan Johansson, guldsmed, borgmäst. 46
— Pedersson, assessor 196
- Johannes Jonæ 196
— Nicolai, broder till Laur. N. Blackstadius 43
— Otai Angermannus, kyrkoh. 156
- Johansson, Andreas, i Råset 85
— Jacob, bruksdisponent 165
— Johan, i Noraskog, riksdagsman, förf. 181, 182
- Johnsson, Pehr, skriftställare 205
- Jon (Joel) Elovsson 131, 132, 135, 136
— Ericsson i Fröbol 129, 131
— Larsson, † 1674 194
— Torstensson i Fröbol 131—133, 135, 136
- Jonas Bengtsson, uppborärdsmän 141, 143, 144
- Jones, John Paul, amerikansk kapare 180
- Josephson, John Salomon, köpman 198
— Wilhelm Joel, grosshandl. 198
- Juttala-slåkten 204
- Järnefelt, ått 197
- Jöns Birgersson, kyrkoh. 208
— Eskilsson, se Eskilssönernas ått
— Grelsson i Katinala 205
- Kallenberg, Ernst Anton, prof. 76, 81, 82
- Karin Månsdotter, drottning av Sverige 163
- Karin, g. m. Israel Columbus 47, 48
— Jönsdotter, g. Mortman, Plantinus, Westhius 45, 46
- Karl Sverkersson, konung av Sverige 145, 146
- Karl Knutsson (Bonde), konung av Sverige 89—92, 96, 162
- Karl IX, konung av Sverige 163, 205
- Karl X Gustav, konung av Sverige 169, 170, 172, 196, 207
- Karl XI, konung av Sverige 171—174, 177, 206
- Karl XII, konung av Sverige 204, 208
- Karl XIV Johan, konung av Sverige och Norge 11, 204, 205
- Karl Filip, hertig 45
- Karl Bengtsson, se Örnfot
— Filipsson, se Ulv
— Magnusson, se Örnfot
— Ormsson, se Gumsehuvud
— Ulfsson, se Lejon
— Ulfsson, se Ulvåsaätten
- Karlfeldt, Erik Axel, skald 193
- Karlsteen, Arvid, medaljgravör 169
- Katarina Karlsdotter (Gumsehuvud), drottning av Sverige, g. m. Karl Knutsson 89, 90, 92, 95, 96
- Katarina av Sachsen-Lauenburg, drottning av Sverige 163
- Katarina (Stenbock), drottning av Sverige 163, 164
- Katarina Jagellonica, drottning av Sverige 162
- Katarina, pfalzgrevinna, g. m. Johan Kasimir 170
- Katarina Bengtsdotter, se Örnfot
— Gisladotter, se Sparre av Aspås
— Magnusdotter, se Bengt Bossons ått
— Stensdotter, se Natt och Dag
- Katinala-slåkten 204
- Keats, John, engelsk skald 199
- Kerstin, g. m. Petrus Nicolai 47
- Kettil Ormsson, se Gumsehuvud
- Keventer, Mathias, docent, rådmän 167
- Key, Ellen Carolina Sofia, förf. 202
— Ernst Axel Henrik, prof. 51—54, 56, 58, 65, 68
- Kijhlman, Eric, borgmäst. 151
- Kinnander, Carl Emil, v. häradshövd. 66, 69
- Kirstein, Catharina Lovisa, g. Psilanderhielm 196
- Kirstin, g. m. Johan Dius 49
- Kjellberg, Johannes Frithiof, skulptör 56
- Kjellman, Gustav Hilding, landsh. 201
- Kleen, Emil Andreas Gabriel, med. dr 192
- Klingenberg, Carl, akademisekr. 169
- Kloppert, Johan, ritmäst. 168
- Knorrning, von, ått 197
- Knut Eriksson, konung av Sverige 159
- Knut den helige, konung av Danmark 197
- Knut Valdemarsson, hertig av Reval 146—148
- Knut Abjörnsson, se Sparre
— Alvsösson, se Tre rosor
— Kristinsson, jarl 87, 88
— Kristinsson d. y. 85—88
— Magnusson, se Bengt Bossons ått
— Mattsson 29
— Simonsson, präst 197
— Stensson, se Bielke
- Kock, Daniel, myntmäst. 168
— Markus, myntmäst. 168
- Kramer, von, ått 197
- Kristian I, konung av Danmark, Norge och Sverige 160
- Kristiern Nilsson, se Vasa
- Kristina, drottning av Sverige, g. m. Erik den helige 88
- Kristina Håkansdotter, g. m. Håkan Ängel 29
— Karlsdotter, se Bonde
— Magnusdotter, se Leopard
— Magnusdotter, se Vinstorpaätten 1
— Ormsdotter, se Gumsehuvud
— Sixtensdotter, se Sparre av Tofta

- Kristoffer, konung av Danmark, Norge och Sverige 27
- Kromnow, Ernst Åke, kansliråd 209
- Krull, Peter, guldsmed, rådmän 49
- Krusenstjerna, Julius Edvard von, gen.-postdir. 69, 71, 81
- Kröger, Jacob, d. y. kammarrättsråd 209
- Kyle, släkt 196
— Herman, väpnare, hövitsman 161
- Kyren, Lyder van, riddare 31
- Kyronius, Nils, rådman 167
- Lagerberg, Carl Sven Axel, greve, general 63
- Lagerborg, släkt 198
- Lagergren, Claes, markis, förf. 204
- Lagrelius, Einar, dir. 209
- Lamm, Herman Fredrik, grossh., politiker 198
- Langton, George, engelsk student 199
- Lantingshausen, von, släkt 196
- Lars Jakobsson till Helgås, ryttm. 161
— Jakobsson, se Björnram af Helgås
— Nilsson i Brevik, länsman 131
— Persson, lagman 205
- Larsson, Carl Olof, konstnär 193
— Hans, prof., filosof 184
— Jöns, i Bäck 206
- Laurentius Andreae, kansler 161
— Johannes, präst 47
— Petri Ferneboensis, prost 41
- Lauréus, Alexander, finländsk målare 200
- Laurin, Carl Gustaf Johannes, förf. 208
- Leche, Jakob Wilhelm Ebbe Gustaf, prof. 70, 71
- Leffler, Johan Anders, fil. dr, nationalekonom 70, 71
- Lehmann, Johannes Edvard, prof. 184
- (Leijonhufvud), Erik Abrahamsson, riddare, riksråd 92
— se även Lewenhaupt
- (lejon), Karl Ulfsson, ridd., riksr. 24 f.
- (lejonansikte), Anund Jönsson, riddare, riksråd, lagman 23
- Lemchen, släkt 190
- Lennander, Karl Gustaf, prof. 192
- Leonard Ödesson 15, 16, 25
- (Leopard), Kristina Magnusdotter, g. m. Bengt Sten-son 25
- (—) Magnus Håkansson, riddare 25
- Lewenhaupt, Carl, greve, utrikesmin., envoyé 1, 2, 4—9
- (—) Sten Eriksson, greve, riksråd 91, 92
- Lidbeck, Erik Gustaf, prof. 204
- Lidforss, Bengt, prof. 184
- Lidinward Haraldsson, se Vinstorpaätten 2
- Lidman, Carl Hindrik Sven Rudolfsson, förf. 192
- Lidner, Bengt, skald 194
- Liedgren, Lars Jan, arki-varie 209
- Liljefors, N. N., g. Bartiromo 200
— Bruno Andreas, målare 200
- Liljeholm, Adolf Filip, fil. dr 94
(Lilliehöök af Fårdala), Anna Månsdotter, g. Ryning 162
- Lillienberg, Johan Georg, greve, landsh., president 167
- Lilljenwaldh, Carl Christian, kyrkoh. 155
- Lindblad, Jacob, handelsman 155
- Lindhagen, Albert Israel, kansliråd 74
— Carl Albert, borgmäst., politiker 51, 63—84
— Claes Albert, just.råd 51—64
— Daniel Georg, prof. 52, 53, 57—60, 63
- Lindman, Salomon Arvid Achates, statsmin., kon-teramiral 205
- Lindschöld, Erik, greve, president, k. råd 174
- Lindskog, Claes, prof., stats-råd 184
- Linné, Carl von, arkiater 177
- Lissela Jönsdotter, g. Sköld 183
- Littorin, Alfred Teodor, ma-jor 191
- Ljungberg, Carl Edvard, statistiker, polit. 53, 57—59, 63
- Lohrman, Thomas, borg-mäst. 167
- Lovén, Otto Christian, prof. 52, 57, 58
— Sven Ludvig, prof., zoo-log 52, 57, 59—61, 63
- Lovisa Ulrika, drottning av Sverige 179
- Lucius von Stoedten, Hell-muth Eduard Ferdinand, frih., tysk envoyé 202
- Ludvig XIV, konung av Frankrike 175
- Lundberg, Johan Theodor, skulptör 200
- Lundgren, Frans Daniel, in-genjör, uppfinnare 204
- Lundin, Claes Johan, förf. 53, 58, 59
- Lundius, Carl, prof. 169
- Lundstedt, Bernhard Vil-helm, förste bibliotekarie 200
- Lybeck, Bertil, konstnär 193
- Lybecker, Otto, bergmäst. 177
- Läma, Håkan Ingeborgsson, riddare 25, 30
- Löfman, Johan, guldsmed 142
- Löfstedt, Haimon Einar Ha-rald, prof. 184, 201
- Magalotti, Lorenzo, ital. dip-lomat 171
- Magdalena, g. m. Laurentius Johannis 47
— Caroli, se Hising
— Karlsdotter, se Bonde
- Magnus Ladulås, konung av Sverige 162
- Magnus Eriksson, konung av Sverige 26, 27

- Magnus Bengtsson, se Bengt Bossons ätt
 — Bengtsson, se Natt och Dag
 — Gisleson, se Sparre av Aspånäs
 — Håkansson, se Leopard
 — Kristineson, se Vinstorpaätten 1
 — Olai Arbogiensis, rektor 44
 Malin Bryntesdotter, g. m. Nils 134, 135
 Malmberg, Anna Christina 139
 — Bengt, bokhållare, inspektör 137—144
 — Jonas 144
 — Magdalena Christina, g. Löfman 142
 — Nils 140—144
 Malmborg, von, släkt 137—144
 — Oscar von, kommandörkapten 137
 Malmenius, Samuel Matthiæ, prost, 45—47, 49
 Malmsten, Per Henrik, prof. 51, 52, 63
 Malmström, Bernhard Elis, skald 190
 — Carl Gustaf, riksarkivarie, statsråd 182
 Manderström, Christoffer Rutger Ludvig, greve, utrikesstatsmin., president 63
 Mannerheim, Carl Gustaf Emil, frih., president, marskalk av Finland 184—187, 197
 Margareta, drottning av Sverige 90, 93
 Margareta (Leijonhufvud), drottning av Sverige 91, 92
 Margareta, drottning av Danmark 147
 Margareta, g. m. Leonard Ödesson 16
 — Abjörnsdotter, se Sparre
 — Bengtsdotter, g. m. Gisle Elinason 24
 — Eriksdotter, se Vasa
 — Filipdotter, g. m. Magnus Kristineson 94, 95
 — Folkesdotter, fru 93—95
 Margareta Gisladotter, se Sparre av Aspånäs
 — Johannis, g. Troilius, se Säbräzynthia
 — Johansdotter, se Molteke
 — Larsdotter, g. m. Olaus E. Lerboensis och Elias M. Gangius 43
 — Lidinvarldsdotter, se Vinstorpaätten 2
 — Nilsson, syster till Laur. N. Blackstadius 43
 — Salomonsdotter, g. m. Johan Johansson 46
 — Siggesdotter, se Vinstorpaätten 1
 Maria Eleonora av Brandenburg, drottning av Sverige 170
 Margit, g. m. Olaus Stephani 46
 — Eriksdotter, g. m. Måns Jönsson 134
 — Larsdotter, g. m. Nils Tyresson 42, 43
 — Månsdotter 134
 Marks von Württemberg, Erik Teodor, frih., utr.min., pres. 67
 Martinus Laurentii i Gruvriset 48
 Matthias Georgii IIsbodinus, kyrkoh. 156
 Mattiesen, Petter, brukspatron 165
 Matts Gustafsson, se Sparre
 — Håkansson 29
 — Håkansson till Ulvsberg, se Stjärna
 — Jöransson, fogde 46
 — Kättilmundsson, drots 15, 19, 20, 24, 30
 — Thorstensson, se Oxenstierna
 Maximus, Jonas Erici, rektor 43
 Mehlen, Berend von, riddare, riksråd 91, 92
 Merian, Carl Gustaf, preussiskt geheime kammarråd 36
 — Maria Charlotta, g. Göthe 35, 36
 — Matthäus, d. y., schweizisk-tysk målare och kopparstickare 36, 37
 Mittag-Leffler, Magnus Gustaf, prof., matematiker 63, 64, 69—71
 (Molteke), Margareta Johansdotter, g. m. Kristiern Nilsson (Vasa) 157
 Momma, se Reenstierna
 Montanus, Nicolaus Erici, komminister 45
 Montelius, Gustaf Oscar Augustin, riksantikvarie 66
 Montgomery, Fredrik Fabian, hovmarskalk 155
 Moræus, Olaus Olai, kyrkoh. i Grytnäs 41
 — Olaus Olai, kyrkoh. i Fläckebo 41
 Mortensen, Johan Martin, prof., litt.hist. 184
 Mortman, Peter, borgare 45
 Munck, Ruth Else Tali Minette, g. Fabritius 192
 Munck af Fulkila, ätt 197
 Munck af Rosenschöld, ätt 190
 Munktelia, Margareta, g. Grot 42
 Munter, Johan 160
 Måns Jönsson (1655) 134
 — Nilsson till Ahtis, slottsfogde 206
 — Nilsson i Råset 86
 — se även Magnus
 Märten Larsson, rådmän 46
 Märta Andersdotter (1546) 161
 — Gregersdotter, se Aspenäsätten
 — Månsdotter, se Örnfoot
 — Turesdotter, se Bielke
 Mörner (af Morlanda), Carl Oskar Robert, greve, jur. kand. 204
 Nacken, Winant, bruksdisponent 165
 Nanne Abjörnssohn, se Sparre
 Nassokin, ätt 197
 (Natt och Dag), Bengt Stensson, riddare, riksråd 25
 (—) Katarina Stensdotter, g. m. Magnus Eriksson, (Örnfoot) 157
 (—) Magnus Bengtsson, riddare, riksråd, lagman 25
 (—) Nils Sigridsson, riddare 30
 Nicolau Nicolai, broder till Laur. N. Blackstadius 43
 — Olai Scharensis, rektor 44

- Nils i Brevik, länsman 131
 — Abjörnsson, se Sparre av Tofta
 — Algottsson i Sandåkra, sven 29
 — Bengtsson, se Örnfof
 — Bryntesson i Fröbol 134
 — Dannes Turesson, se Bielke
 — Elofsson i Koffsäng 135, 136
 — Eriksson i Fröbol 134
 — Jonsson, se Malmberg
 — Kettilsson, se Bielke
 — Nilsson i Fröbol 134, 135
 — Nilsson, fjärdingsman 42, 43
 — Sigridsson, se Natt och Dag
 — Thorstenson, se Oxenstierna
 — Thyrisson 42
 Nilsson, Johan Albert, prof. 184
 — Nils Martin Persson, prof., arkeolog 184
 — Severin, målare 204
 Nordenskiöld, Nils Adolf Erik, frih., prof., upp-täcktsres. 52, 53, 57
 Nordenswan, ätt 197
 Nordström, Elsa Margareta, förste arkivarie 209
 Norlind, Gottfried Arnold, doc., geogr., förf. 184
 Norstedt, Johan Reinhold, målare 193
 Nyman, Olof, handelsman 41
 Odelberg, Carl Victor Wilhelm, överbibl. 209
 Ogier, Charles, fransk legationsskr. 40
 Olaus Andreaë Dalecarlus, rektor 44
 — Erics Lerboensis, hovpredikant, kyrkoh. 43
 — Johannis Rättvicensis, kyrkoh. 207
 — Nicolai, broder till Laur. N. Blackstadius 43
 — Stephani, biskop 44—46
 Olin, Gustav, hovrättsråd 208
 Olivecreutz, ätt 198
 Olivecrona, Samuel Detlof Rudolf Knut, just.råd 66
 Ollman (Olman, Ohlman) släkt 208
 Olof Hermansson, tullskriv. 161
 — Larsson, borgmäst. 44
 Oriensulanus, Jonas Nicolai, rektor, superintendent 44
 Orm Folkesson, se Gumsehuvud
 Öskar II, konung av Sverige och Norge 8—10, 13
 Otto, Ludvig, d. ä., rådman 46, 47, 49
 Oxenstierna, släkt 196
 (—) Bengt Thorstensson 17
 (—) Håkan Thorstensson, kanik, kyrkoherde 17
 (—) Matts Thorstensson 17
 (—) Nils Thorstensson 17
 Oxenstierna (af Korsholm och Wasa), Gabriel Gabrielsson, greve, riksråd, riksmarskalk 169
 Oxenstierna (af Södermöre), Axel, greve, rikskansler 156, 205
 (oxhuvud), Ramborg Karlsdotter, g. m. Sigge Magnusson (Vinstorpa-ätten 1) 94, 95
 Pahl, Johan, rådman 175, 176
 Palin, Nils Gustaf, ministerresident, numismatiker 200
 Palm, Carl Torsten Ivar, målare 193
 Palmgren, Ludvig, kyrkoh. 85
 Pendrych, släkt 204
 Per (Peder) Arfvedsson, sexman 143
 — Hansson, bergmästare 49
 — Ingemundsson 161
 — Jacobsson d. ä., † 1658 161
 — Jacobsson d. y. 161
 — Jacobsson Sunnanväder, kansler, biskop 161
 — Olsen, dansk franciskanmunk 147, 148
 — Svensson 161
 — se även Petrus
 Peringskiöld, Johan, kansli-råd 16—19
 Peter Ragvaldsson (tre ru-tor), riddare 25
 Petrus Nicolai, slottsfogde 47
 — Nicolai, broder till Laur. N. Blackstadius, länsman, kyrkoinspektör 43
 — Olai Dalecarlus, domprost 41
 Petterson, Anders P., kyrkoinspektör 207
 — Sven Otto, prof., hydrograf 63
 Pik, Magnus 96
 — Sven, väpnare 96
 Planting, Johannes Suenonis, kyrkoh. 44, 48
 Plantinus, Johannes Suenonis, kyrkoh. 45, 46
 Platen, Baltzar Bogislaus von, greve, riksståth. 205
 Podolina, Karin Olofsdotter, g. Wigeus och Bellander 44
 Polhem, Christoffer, kommerseråd 204
 Porthan, Henrik Gabriel, finländsk prof., kansli-råd 206
 Posse, släkt 196
 Prætorius, Olaus Benedicti, kyrkoh. 44
 Prytz, släkt 198
 — Hans Classon 198
 Psilanderhielm, Johan Gustaf, riddarhussekr. 196
 Puke, Folke 94
 Quensel, Johan Ulrik Theodor, med. prof. 191
 Ragvaldus Erics Nycopensis 157
 Rajalin, von, släkt 190
 Ramborg Karlsdotter, se Oxhuvud
 Ramsay, ätt 197
 Ranie, Hans, bergmäst. 137
 Rasmus Ludvigsson, sekr., genealog, krönikeskriv. 21, 22, 28, 30
 Reef, Christina, g. Giring 150
 Reenstierna, Abraham, kommissarie 175
 Rehbinder, ätt 197
 Reichenau, Franz von, tyskt sändebud 202
 Remmer, Johan, borgmäst. 141
 Renhorn, Lovisa Bidenia, g. Sundblad 154

- Renborn, Olof Bidenius, borgmäst. 154
- Reuterholm, Nils, frih., landsh. 203
- Reuterskiöld, Carl Ludvig August Axel, prof., statsvet. 74
- Ribbing, Olof, överste 209
- Richthofen, Ferdinand Paul Wilhelm von, frih., tysk prof. 188
- Riddersven, Jacob Svensson, öv.löjtn. 207
- Roger, Tomas, major 38
- Rommel, Berge, räntmäst. 139
- Rosén, Fredrik Tomas Carl von, greve, kansliråd, överstekammarjunkare g
- Rosenblad, släkt 190
- Rot, Hans, soldat 206
- Rubenson, Salomon Moritz, sekr. 65, 66
- Ruda, Erik, kyrkoh. 86
- Rudbeck, Olof, d. ä., prof. 167
- Rudbeckius, Johannes, biskop 40, 45, 46, 49
- Nils, biskop 41
- Ruin, finländsk släkt 192
- Rytz, Lydeke 90
- Råberg, Carl Magnus 38
- Jonas, major 38
- Rålamb, Claes, frih., riksråd, överståth., president 173
- Rörrik Birgersson, se Stefanssönernas ätt
- Sahlin, Carl Yngve, prof. 63
- Salin, Mauritz Johan, prof. 192
- Samuel Matthiæ, se Malmenius
- Sandahl, Oskar Theodor, prof. 52, 56
- Sandberg, Carl, kamrerare, samlare, 182
- Sandell, Gerda Helena Maria, g. Henschen 191
- Sandström, Karl, docent 200
- Sandströmer, Clara, se Fleetwood
- Santesson, Carl Gustaf, med. prof. 52, 53, 56, 60—63
- Schartau, Frans, grossh., politiker 199
- Schedwimontanus, Andreas Nicolai, kyrkoh. 47
- Schlüter, Andreas, tysk arkitekt 33
- Schmidt, Christina, g. Hjärne 130
- Schultén, Nathanael Gerhard af, prof., ryskt statsråd 206
- Schwede, Johannes, prof. 139
- Schwerin, Ulrik von, överste 33
- Schöld, se Sköld
- Schönberg, Anders, kansliråd 149
- Seeberg, Reinhold, tysk kyrkohistoriker 202
- Segerstedt, Torgny d. ä., prof., publicist 78
- Selander, Nils Sten Edvard, docent, förf. 187, 188
- Shelley, Percy Bysshe, engelsk skald 199
- Siegroth, David, bergsöverste 47
- Sigge Halstensson, se Sparre
- Magnusson, se Vinstorparätten 1
- Thordsson 16, 18
- Sigismund, konung av Sverige och Polen 163, 205
- Sigrid Eriksdotter, g. m. Anders Andersson 134, 135
- Persdotter, g. m. Olof Hermansson 161
- Siljeström, Per Adam, rektor 53, 57, 58, 61—63
- Sjunnesson, Carl, jur. dr 77
- Sjögren, Johan Gustaf Emil, tonsättare 193
- Karl Johan Wilhelm, just.råd 76, 78—83
- Sköld, Nils Petter, riksdagsman 182, 183
- Per Edvin, statsråd 182
- (Schöld), Per Nilsson 182, 183
- Smith, Henrik Weiger, dansk läkare 207
- Lars Olsson, affärsman, politiker 3, 7, 192
- Snakenborg, Gerhard, riddare, hövitsman 90, 93
- Snoilsky, Carl Johan Gustaf, greve, överbibliotekarie, skald 193
- Georg von, resident 36
- Snorre Sturlasson, isländsk historieskriv. 159
- Sofia Magdalena av Danmark, drottning av Sverige 178, 179
- Sohlman, Harald, publicist 66
- (sparre), Abjörn Ulfsson 17, 87
- Axel Carlsson, frih., president, överståth. 173
- 175
- (—) Bengt Abjörnsson 17
- (—) Erik Abjörnsson 17
- (—) Gustaf Abjörnsson, 17
- (—) Knut Abjörnsson 17
- (—) Margareta Abjörnsdotter 17
- (—) Matts Gustafsson, riddare 17, 29
- (—) Nanne Abjörnsson 17
- (—) Nils Abjörnsson 17
- (—) Sigge Halstensson 17, 30
- (Sparre av Aspånäs), Barnam Gislesson 24
- (—) Elena Gisladotter, abbedissa 24
- (—) Gisle Elinason, riddare, råd 24, 25
- (—) Helena Gisladotter, g. m. Sigge Magnusson 24
- (—) Ingeborg Barnamsdotter, g. m. Gisle Elinason 24, 25
- (—) Ingrid Gisladotter, g. m. Thyerner Mattsson 24
- (—) Katarina, Gisladotter, g. m. Karl Ulfsson 24
- (—) Magnus Gislesson 24
- (—) Margareta Gisladotter, g. m. Rörrik Bonde 24
- Sparre (af Rossvik), Erik Larsson, rikskansler 204
- Sparre (af Söfdeborg), Erik Josias Filip, greve, landshövd. 64
- Sparre av Tofta, ätt 15—31, 209
- (—) Abjörn II 17
- (—) Abjörn Sixtensson, drots 16, 17, 19—21, 25
- 27, 30
- (—) Filip Nilsson 29
- (—) Ingegerd Nilsdotter, g. 1. m. Sten Turesson (Bielke), 2. m. Bengt Nilsson (Oxenstierna) 30
- (—) Kristina Sixtensdotter 20

- (Sparre av Tofta), Nils A.-björnsson, riddare, riksråd, drots 15, 19—25, 28—31
- (—) Ulf Abjörnsson, riddare, riksråd, lagman 15, 17, 19—23, 25, 28, 30, 31
- (Sparre av Vik), Arvid Gustafsson, ridd. 17
- Sparrman, Magnus Gabriel, öv.löjtn. 177
- Spongberg, Johan, prof. 191
- Staaft, Karl Albert, statsmin. 78
- Staf, professorska 139
- Stare, David, löjtn. 180
- Stefan, ärkebiskop av Uppsala 145, 146
- Rörriksson, se Stefansönernas ätt
- (Stefansönernas ätt), Rörrik Birgersson, riddare 17
- (—) Stefan Rörriksson, riddare, riksråd 31
- Stefen, Gustaf Fredrik, prof. 69—72, 84
- Sten Eriksson, se Lewenhaupt
- Turesson, se Bielke
- Stenbeck, Johan, kyrkoh. 154
- Stenberg, Sten, prof. 52, 63
- Stenbock, Arvid Gustafsson, frih., ståth. 205
- Erik Gustafsson, frih., riksråd 205
- Stenhammar, Carl Wilhelm Eugène, tonsättare 193
- Stiernhöök, Johan, hovråd 208
- Stiernkors, Magnus, biskop 205
- Stjernberg, Nils Fredrik, juris prof. 75, 78
- Stjernswärd, Carl Georg, major, lanthushåll. 203
- (stjärna), Håkan Karlsson 29
- (—) Matts Håkansson, till Ulvsberg 29
- Stockenberg, släkt 205
- Storey, William W., amerikansk skulptör 199
- Strahlenheim (före adl. von Veit), Michael, frih., assessor i Wismarska tribunalet 33
- Strindberg, Johan August, förf. 53, 202, 209
- Strubel, Johan Georg, älderman 206
- Ström, bohussläkt 208
- Sture (gumsehuvud), ätt 95, 96
- (gumsehuvud), Karl Magnusson, väpnare 96
- (gumsehuvud), Magnus 96
- (tre sjöblad), Sten, d. ä., riksföreståndare 90, 160, 205
- Ståhlberg, Kaarlo Juho, Finlands president 185
- Sundberg, Carl Jonas Gustaf, prof. 192
- Sundblad, Anders Andersson, borgmäst. i Askersund 149—151
- Anders Andersson, d. y. 150
- Carl Adolf 150
- Christina Lovisa, g. Cru-sebjörn 154
- Hedvig Charlotta 154, 155
- Johan, borgmäst. i Sigtuna, riksdagsman 149—155
- Ulrika Sophia 154, 155
- Sundin, släkt 190
- Sunnanväder, se Peder Jakobsson
- Svantepolk Knutsson, lagman 146
- Svedberg, Jesper, biskop 207
- se även Swedenborg
- Swedenborg, Emanuel, assessor, religionsstiftare 204
- Sverker d. y., konung av Sverige 205
- Sverre, konung av Norge 159
- Svinhufvud, Albrekt Hansson, underhäradshövd. 47
- Svinhufvud af Qvalstad, släkt 204
- Sylwan, Otto, prof., litt.-hist. 201
- Såbråzynthia, Margareta, g. Troilius 49
- Söderberg, John, industridkare, donator 67
- Olof Alfred, industriman 198
- Söderblom, Nathan (Lars Olof Jonathan), ärkebiskop i Uppsala 202, 208
- Söderwall, Knut Fredrik, prof., språkman 184
- Taube, Arvid Fredrik, greve, utr.min., envoyé 205, 206
- Teet, Henrik Mårtensson, överborgmäst. 41
- Tegnér, Esaias Henrik Wilhelm, prof., språkforskare 184, 191
- Terserus, Elaus Engelberti, kyrkoh. 119
- Tessin, Carl Gustaf, greve, kanslipresident 149
- Tham, Volrath Henrik Sebastian, disponent 10
- Thegner, Olof, frih., borgmäst., landsh. 173, 174
- Themptander, Oscar Robert, landsh., statsmin. 65, 192
- Thiel, Arthur Semmy, grosshandl. 192
- Ernest Jacques, bankdir., konstsaml., förf. 192
- Thott, släkt 207
- Otto, greve, kabinettskammарherre 183
- Tage Alexis Otto, greve, överhovjägmäst. 183
- Thulin, Gabriel, regeringsråd 72, 73, 75, 76
- Thyrén, Johan Carl Wilhelm, juris prof., statsråd 68, 75—80
- Thyner Mattsson, se Hjorthorn
- Tord (Tool) Eriksson i Fröbol 134, 135
- Torp, Carl, dansk prof. 79
- Torsten Jonae, se Eliander
- Jonsson 132, 133
- (Tott), Anna Hansdotter, g. Hogenskild 206
- (—) Hans Åkesson, riddare, riksråd, lagman 157
- (—) Ivar Axelsson, riddare, riksråd 89, 91, 92
- (Tre rosor), Erik Knutsson, väpnare 91
- (—) Knut Altvsson, riddare, riksråd 91
- Troilius, Uno, prost 49
- Trolle, Erik, riksråd 96
- Erik Birger, utr.min., landsh., riksmarskalk 206
- Gustaf, ärkebiskop 96
- Trotzenfelt, Peter, borgmäst. 174
- Truls Larsson, fogde 49

- Trygg, Olof, konstmäst. 138
 Trygger, Ernst, just.råd, statsmin. 76
 Trägårdh, släkt 190
 Tunberg, Sven August Daniel, prof., hist. 50—52, 84
 Ture Kettillson, se Bielke
 Törgils i Blacksta 42
 Törne, Michael Hansson, borgmäst. 174
 Uggla, Claes Claesson, vice-amiral 164, 165
 Ugglas, af, släkt 196
 Ulf Abjörnsson, se Sparre av Tofta
 — Filipsson, se Ulv
 — Gisslason, kanik 24
 — Holmgersson, kanik 23
 Ulv, ätt 15—31, 209
 (—) Bengt Filipsson 94, 95
 (—) Erik Filipsson 94, 95
 (—) Filip Ulfsson, riddare, 21, 25, 28, 29, 31, 95
 (—) Ingeborg Ulfsdotter, g. m. Abjörn Sixtensson 20, 21, 25, 28—30
 (—) Ingrid Filipsdotter 94, 95
 (—) Karl Filipsson 21, 25, 28
 (—) Ulf Filipsson 21, 25, 28 (Ulvåsaätten), Karl Ulfsson, riddare, riksråd, lagman 24 (not)
 Unander, Matts, stadsfiskal 152
 Utter, Peder Månsson, genealog 29, 30, 89, 90
 Wachtorn, släkt 208
 Wadsten, släkt 206
 Wahlberg, Casper Johan, docent 64
 Wahrendorf, släkt 203
 Valdemar Sejr, konung av Danmark 146, 147
 Walden, Fredrik Herman von, kapten 180
 Wallenberg, André Oscar, bankdir., politiker, 52, 63
 — Gustaf Oscar, affärsman, envoyé 198
 Wallis, Curt, prof. 192
 Walter, Johann, auditör 33
 Varenius, Per Otto, prof., statsvet. 74
 Warneke, pommersk släkt 33
 — Gertrud, g. Walter och Eosander 33, 35
 (Vasa), Ebba Eriksdotter, g. Leijonhufvud 91, 92
 (—) Erik Karlsson, riksråd 92
 (—) Kristiern Nilsson, drots 157
 (—) Margareta Eriksdotter, g. m. Erik Knutsson och v. Mehlen 91, 92
 Wassander, Sven Rasmusson, gen.kvartermäst.-löjtn. 38
 Vedel, Anders Sörensen, dansk lärd 147
 Wedel Jarlsberg, Fritz Fredrik Hartvig Herman, baron, norsk diplomat 1
 Veit, Michael, se Strahlenheim
 Veith, pommersk släkt 33
 Welamsen, Maria Christina, g. Renhorn 154
 Wennerberg, Gunnar, statsråd, landsh., skald 193
 Werner, Gotthard Adolf, målare 208
 Wernstedt, släkt 196
 Westerling, Susanna Vilhelmina, g. Mattiesen 165
 Westhius, Jacobus Magni, kyrkoh. 45, 46
 — Johannes, kyrkoh. 46
 — Laurentius, lektor, decanus 46
 — Magnus Johannis, kyrkoh. 46
 Westman, släkt 188
 — Karl Gustaf, prof., statsråd 73—75
 Wetterlind, Josef, affärsman 198
 — Åke, affärsman 198
 Wiberg, Martin, fil. dr, uppfinnare 204
 Wicksell, Johan Gustaf Knut, prof., nationalekonom 69, 71
 Victorin, Henrik Fredrik, grosshandl. 198
 Wieck, Johann von der, överste 33
 Wieselgren, Harald Ossian, bibliotekarie, publicist 51, 53, 56—60, 62
 Wiggeus, Johannes (Wexionensis), rektor 44
 Wigforss, John Adolf, publicist 205
 Vilhelm II, tysk kejsare 10
 Wilhelmi, Maria Christina, se Welamsen
 Willebrand, Vladimir von, finländsk jur. dr 79, 80
 Winroth, Alfred Ossian, jur. prof. 72—74, 76, 80—84 (Vinstorpaätten 1), Bengt Tunesson, domprost, riksråd 30
 (—) Håkan Tunesson, riddare, riksråd, marsk 95
 (—) Ingrid Siggesdotter, g. m. Peter Porse och Jöns Abjörnsson 95
 (—) Kristina Magnusdotter, g. m. Folke Ormsson 93—95
 (—) Magnus Kristineson 94, 95
 (—) Margareta Siggesdotter, g. m. Birger Ulfsson 93—95
 (—) Sigge Magnusson, riddare 24, 93—95 (Vinstorpaätten 2), Lidinward Haraldson, riddare 24, 25
 (—) Margareta Lidinwardsdotter, g. m. Magnus Håkansson 25
 Wittsand, Ebba, g. Gutheim 35
 Witzau, Edde, g. Gutheim 35
 Woxen, Carl Gustaf Marius, norsk konsul 3
 Wrangel (af Sage och Waschel), Carl Magnus, överhovpredikant, kyrkoh. 207
 Wrangel (af Salmis), Carl Gustaf, greve, fältmarskalk, riksamiral 32, 33, 36
 Wrangel (af Sauss), Anton Magnus Herman, greve, utr.min., envoyé 10
 Wrede (af Elimä), Rabbe Axel, frih., finländsk prof., senator 72, 76, 80
 Wulff, Magdalena, g. Malmberg 141
 — Fredrik Amadeus, prof. 184

Zedritz, Georg, myntmäst. 168	Samuel, frih., statsmin. 1, 2, 5—7, 9, 13	dotter, g. m. Jöns Eskils- son 93
— Henrik, myntmäst. 168	Åström, Adolf, docent 75	(Örnfot) Karl Bengtsson 90 92, 93, 95
Åkerblad, Johan David, le- gationssekr., egyptolog 200	Ängel, Håkan 29	(—) Karl Magnusson, rid- dare 31
Åkerhielm (af Blombacka), Albert Lars Evert, frih., statsråd, president 8	Ödheman, Simon, uppörds- man 143	(—) Katarina Bengtsdotter, nunna 93, 95
Åkerhielm (af Margrete- lund), Johan Gustaf Nils	Örestadius, Laurentius Lau- rentii 44	(—) Märta Månsdotter 157
	Örnflycht, släkt 196	(—) Nils Bengtsson 93
	(Örnfot), Ingeborg Bengts-	Österling, Anders Johan, fil. dr, Sv. akad:s sekr., skald 184

Särskilt personregister till s. 97—123

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

FEMTIOSJÄTTE ÅRGÅNGEN

1958

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BRÖOMÉ

STOCKHOLM 1958—1959

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

573524

UTGIVEN MED BIDRAG
FRÅN HUMANISTISKA FONDEN OCH
LÄNGMANSKA KULTURFONDEN

INNEHÅLL

	Sid.
Diplomaten Carl Fleetwood och hans dagbok. III. Chef för utrikesdepartementets politiska avdelning 1889—1892. I. 1889—1890. Av EINAR HEDIN	1—14
Till frågan om Sparre av Tofta- och Ulvätternas historia. Av A. FILIP LILJEHOLM	15—31
Mitteilungen zur Geschichte der Familie Eosander. Von RUDOLF BIEDERSTEDT	32—38
Kyrkoherde Laurentius Nicolai Blackstadius självbiografiska anteckningar. Av MAGNUS COLLMAR	39—49
Stockholms högskolas historia. Några randanteckningar. Av NILS STAF	50—84
Om Knut Kristinsson d. y. Av CARL LINDSTÉN	85—88
Drottning Katarina Karlsdotters förfäder. Av KJELL-GUNNAR LUNDHOLM	89—96
Krigsarkivet och de privata arkiven. Av BERTIL BROOMÉ	97—128
Hjärneättens ursprung. Av KJELL MAGNELL	129—136
Släkten von Malmborgs stamfader. Av E. ALFRED JANSSON	137—144
Unika annalotiser. Av SVEN AXELSON	145—148
Sigtunaborgmästaren och riksdagsmannen Johan Sundblad. Några biografiska uppgifter. Av GUNNAR HELLSTRÖM	149—155
Gravstenars falska vittnesbörd. Av MAGNUS COLLMAR	156—157
Recensioner	158—209
Medeltida kulturhistoria. Av HANS GILLINGSTAM	158
Stockholms historia före Gustav Vasa. Av DAVID LUNDSTRÖM	158—161
Släkterna Björnram. Av BERTIL BROOMÉ	161—162
Vasagraven i Uppsala domkyrka. Av WALFRID ENBLOM	162—164
Claes Claesson Uggla. Av BERTIL BROOMÉ	164—165
Skultuna bruks historia. Av BERTIL BROOMÉ	165
Vimmerby stad. Av BERTIL BROOMÉ	166
Uppsala stads historia. Av FOLKE SLEMAN	166—167
Kammarkollegium. Av NILS LUDVIG RASMUSSEN	167—169
Robert Douglas. Av ÅKE KROMNOW	169—170
Släkten Gezelius	170
Karl XI. Av SVEN G. HAVERLING	171—172
Stockholm under Karl XI:s regering. Av TORGNY HÖJER	172—176
Johan Gyllenstierna. Av LENNART ROSELL	176—177
Linnés Diæta naturalis. Av BERTIL BROOMÉ	177
Gustav III. Av BERTIL BROOMÉ	177—178
Sofia Magdalena. Av ELSA NORDSTRÖM	178—179
Svenska insatser för Nordamerikas frigörelse. Av WILHELM ODELBERG	179—181
Johan Johansson i Noraskog. Av BERTIL BROOMÉ	181—182
Nils P. Skölds minnen. Av CURT KEMPF	182—183
Under Lundagårds kronor. Av BERTIL BROOMÉ	183—184
Mannerheimgestalten. Av CURT KEMPF	184—187
Sven Hedin. Av BENGT HILDEBRAND	187—189
Axel F. Enström. Av BERTIL BROOMÉ	189
En läkare ser tillbaka. Av CURT KEMPF	189—192

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 15:— pr år + 70 öre för porto och uttages som postförskott för Personhistorisk Tidskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, docenten BERTIL BROOMÉ, Krigsarkivet, Stockholm 80.
Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 18:—